

T.C.
İSTANBUL NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI (TEZLİ) YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÜNÜMÜZ MODASINDA CİNSİYETSİZLİK VE SIFIR ATIK
KALIP SİSTEMİYLE BİR KAPSÜL KOLEKSİYON ÖNERİSİ

Serap TEKİN

Yüksek Lisans Tezi

GÜNÜMÜZ MODASINDA CİNSİYETSİZLİK VE SIFIR ATIK KALIP SİSTEMİYLE BİR KAPSÜL KOLEKSİYON ÖNERİSİ

Serap TEKİN

T.C.
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı
Tekstil ve Moda Tasarımı (Tezli) Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

ORCID ID: 0009-0008-6847-3337

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Cantürk ÖZ

İstanbul
Temmuz 2024

KABUL VE ONAY

Serap TEKİN tarafından hazırlanan “Günümüz Modasında Cinsiyetsizlik ve Sıfır Atık Kalıp Sistemiyle Bir Kapsül Koleksiyon Önerisi” başlıklı bu çalışma, 18 Temmuz 2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi: **Prof. Dr. Neşe YAŞAR ÇEĞİNDİR** _____
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Jüri Üyesi: **Dr. Öğr. Üyesi Bahar YILDIZ** _____
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Tez Danışmanı: **Dr. Öğr. Üyesi Cantürk ÖZ** _____
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Enstitü Yönetim Kurulu;

Karar Tarihi :

Karar Numarası :

Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin SEVGİLİ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim

18 Temmuz 2024

Serap TEKİN

SAVUNMA ÖNCESİ ONAYLAR

BENZERLİK ONAYI		
Başlık	Günümüz Modasında Cinsiyetsizlik ve Sıfır Atık Kalıp Sistemiyle Bir Kapsül Koleksiyon Önerisi	
Savunma Tarihi	18.07.2024	
Sayfa Sayısı	129	
Benzerlik Yüzdesi (%)	% 5	
Benzerlik Yüzdesi (%) (Kaynakça Hariç)	% 5	
Taranan Program	Turnitin	
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, özet, ana bölümler ve sonuç kısımlarından oluşan çalışmam için şahsım ve tez danışmanım/Enstitü Sorumlusu tarafından intihal tespit programında taraması yapılmıştır. Tez Danışmanımın gözetiminde tamamladığım çalışmamın azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.		
Öğrenci	Danışman	Enstitü Sorumlusu
Serap TEKİN	Dr. Öğr. Üyesi Cantürk ÖZ	

TEZDEN ÇIKARILAN YAYIN		
Yayın Künyesi	Tekin, S. ve Öz, C. Pamuklu Kumaş Üzerinde Doğal Boyama ve Shibori Tekniğinin Deneyimlenmesi. 2. Uluslararası Türk Dünyası Beşeri, Sosyal, Eğitim ve Finans Kongresi, 06-08 Haziran 2024, Bakü,	
Yayın Türü	☐ Ulusal Hakemli Dergide Makale ☐ Uluslararası Hakemli Dergide Makale ☐ Ulusal Kongre/Sempozyumda Bildiri ☒ Uluslararası Kongre Sempozyumda Bildiri	
	Enstitü Sekreteri	

Bu yüksek lisans tezimi, sevgili kızım Beren Tekin'e ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan yaptığı her düzeltmenin, kullandığı her kelimenin, hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Dr. Öğr. Üyesi Cantürk Öz'e ilk olarak sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Beni yüksek lisans yapmam için teşvik eden ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla tanıştıran değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sanem ODABAŞI'na, çalışmam boyunca benden bir an olsun desteklerini esirgemeyen değerli yöneticilerim Dr. Canan ARATEMÜR ÇİMEN'e, Dr. Zeynep ÖZDOĞAN GACAL'a, benim için büyük bir onur ve gurur olan, savunmamda jüriliğimi kabul eden değerli hocalarım Prof. Dr. Neşe YAŞAR ÇEĞİNDİR'e, Dr. Öğr. Üyesi Bahar YILDIZ'a, bu yüksek lisansımda beni değerli bilgileriyle donatan Prof. Dr. Hülya TEZCAN'a, Prof. Dr. Zeynep ÖKTEN'e, Dr. Öğr. Üyesi Begümhan GÖKTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bana felsefeyi sevdiren, farklı bakış açısı kazandıran yakın zaman önce kaybettiğimiz değerli hocam Prof. Dr. Metin SARFATİ'ye ayrıca sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. 7 yaşında bana dikiş dikmenin, öğretmeninin güzelliğini gösteren ve Gazi Üniversitesi Giyim öğretmenliği okumam için kalbime ilk kıvılcımı veren bir süre önce kaybettiğim yengem Tokat Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğretmeni Saliha AKÇA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bana desteklerini esirgemeyen iş arkadaşlarım Sakine ÖZASLAN'a, Havva İSRA ALP'e, Reyhan TAKIR'a, CLO3D konusunda çok yardım aldığım Öztürk YIKILMAZ'a, mankenim Derya DURAN'a, eşim Ferdi TEKİN'e, aile üyelerime, dostlarıma, öğrencilerime, beni doğal boyalarla tanıştıran, her detayını öğretmeye çalışan Ayşe Simin GÜNDAY'a ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen, bana destek olan, tez konuma ilham olan en yakın arkadaşım canım kızım Beren TEKİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Serap TEKİN

Temmuz 2024

ÖZET

Serap TEKİN

Günümüz Modasında Cinsiyetsizlik ve Sıfır Atık Kalıp Sistemiyle Bir Kapsül

Koleksiyon Önerisi

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2024

Moda tarihi boyunca kadın ve erkek cinsiyetleri birbirlerinin giysilerini ya da fiziksel özelliklerini taklit etmiştir. Günümüz modası ise cinsiyetleri kadın ya da erkek olarak ayırmak yerine bu ayrımı birleştirerek cinsiyetsiz moda denen bir kavramı çıkarmıştır. Modanın en önemli ögesi giysilerin oluşum aşaması olan kesim işlemi esnasında %15'e varan tekstil atıkları oluşmaktadır. Bu da ciddi bir israf ve çevre kirliliği demektir. Sıfır atık kalıp, kesim yöntemi ile bu israf ve çevre kirliliği önlenabilmektedir. Modada cinsiyetsizlik ve sürdürülebilirlik içerisinde sıfır atık kavramlarının tarihsel gelişimi araştırılmış, günümüze kadar ki süreci ve gelişimi gözden geçirilmiştir. Tasarımcılar, markalar, sanatçılar, modeller, araştırmacılar, alt kültürler, etkilediği alanlar araştırılmıştır. Elde edilen tüm bu veriler doğrultusunda cinsiyet sınırlarının olmadığı, sadece insanı merkeze alan bir tasarım anlayışı içerisinde gelecek kuşakların gereksinimlerini de dikkate alarak günümüz hızlı tüketim davranışının yavaşlatılarak ekolojik, sosyal, ekonomik ve yenilikçi giysiler tasarlanmıştır. Cinsiyetsiz modayı analiz ederek sürdürülebilir modada bir atık yönetim stratejisi olan sıfır atık kalıp sistemiyle bir kapsül koleksiyon oluşturulmuştur. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve uygulama yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırmanın giriş bölümünde araştırmanın amacı, konusu, yöntemi ve önemi açıklanmıştır. Birinci kısımda cinsiyetsizlik kavramları, ikinci kısımda sürdürülebilirlik ve sıfır atık kavramları ve modaya yansımaları açıklanmıştır. Ayrıca sıfır atık kesimlerle ilgili mevcut tasarımlar incelenmiştir. Üçüncü kısımda ise koleksiyon geliştirme ve üretim süreci gösterilmiştir. Sonuçlar kaynak oluşturulması için sistematik bir şekilde aktarılmıştır. Literatür taraması sonucunda, modada cinsiyetsizlik ve sıfır atık kalıp sistemi ile ilgili yerli yayınların az olduğu ve daha çok yabancı yayınların olduğu gözlenmiştir. Günümüz modasında cinsiyetsizlik ve sıfır atık kalıp sistemi birlikte kullanılarak çalışmalar yapılmasının bu alanda literatüre ve sektöre katkı sağlayacağı ayrıca süreçleri detaylı aktarması ile gelecekte yapılacak araştırmalara yol gösterebileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Cinsiyetsizlik, moda, sıfır atık, kalıp sistemi, sürdürülebilirlik, koleksiyon

ABSTRACT

Serap TEKİN

Genderlessness in Today's Fashion and a Capsule Collection Proposal with Zero Waste
Pattern System
Master's Thesis
Istanbul, 2024

Throughout the history of fashion, men and women have imitated each other's clothes or physical features. Today's fashion, instead of separating genders as male or female, has combined this distinction and created a concept called genderless fashion. Up to 15% of textile waste is generated during the cutting process, which is the formation stage of clothes, which is the most important element of fashion. This means serious waste and environmental pollution. This waste and environmental pollution can be prevented with the zero waste die cutting method. The historical development of the concepts of zero waste in genderlessness and sustainability in fashion has been researched, and its process and development to date have been reviewed. Designers, brands, artists, models, researchers, subcultures and the areas they influence have been researched. In line with all the data obtained, ecological, social, economical and innovative clothes were designed by slowing down today's fast consumption behavior, taking into account the needs of future generations within a design approach that does not have gender boundaries and focuses only on people. By analyzing genderless fashion, a capsule collection was created with the zero waste pattern system, which is a waste management strategy in sustainable fashion. This study was prepared using literature review and application methods, which are qualitative research methods. In the introduction part of the research, the purpose, subject, method and importance of the research are explained. In the first part, the concepts of genderlessness, in the second part, the concepts of sustainability and zero waste and their reflections on fashion are explained. Additionally, existing designs for zero waste cutting were examined. In the third part, the collection development and production process is shown. The results were transferred systematically to create a resource. As a result of the literature review, it was observed that there are few local publications on genderlessness and zero waste pattern system in fashion and there are mostly foreign publications. It is envisaged that conducting studies using genderlessness and zero waste pattern system together in today's fashion will contribute to the literature and the sector in this field, and will also guide future research by explaining the processes in detail.

Keywords: Genderlessness, fashion, zero waste, pattern system, sustainability, collection

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ETİK BEYAN	ii
SAVUNMA ÖNCESİ ONAYLAR	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: TEKSTİL VE MODA ENDÜSTRİSİNDE CİNSİYETSİZLİK KAVRAMI.....	3
1.1. Cinsiyetsizlik Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci	3
1.2. Cinsiyetsizlik Kavramının Moda Alanında Tarihsel Gelişimi	5
1.3. Cinsiyetsizlik Kavramının Günümüz Modasına Etkileri	17
1.4. Moda Tasarımcıları, Markalar, Modeller, İkonlar.....	20
İKİNCİ BÖLÜM: TEKSTİL VE MODA ENDÜSTRİSİNDE SIFIR ATIK KALIP	34
2.1. Sürdürülebilirlik, Atık Kavramları ve Tarihsel Gelişim Süreci	34
2.2. Moda Tasarımında Çevreci Yaklaşımlar.....	35
2.2.1. Eko Moda.....	35
2.2.2. Sürdürülebilir Moda.....	36
2.2.3. Hızlı ve Yavaş Moda Kavramı	41
2.3. Sürdürülebilir Moda Tasarım Anlayışları	42
2.3.1. Ham Madde Odaklı Tasarım	48
2.3.2. Dönüştürülebilir/Modüler Tasarımlar.....	52
2.3.3. Sıfır Atık Tasarımlar	53
2.4. Kalıp Sistemleri.....	59
2.4.1. Sıfır Atık Kalıp Tasarım Yöntemi	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ESER, GİYSİ KOLEKSİYONU	77
3.1. Koleksiyon İçin Hazırlanan Tema ve Panolar.....	77
3.2. Koleksiyonu İçin Hazırlanan Stil, Kumaş, İllüstrasyon, Teknik ve Kalıp Çizim, Kesim, Dikim, Boyama Örnekleri.....	80

3.2.1. Stil, Kumaş, İllüstrasyon Çizim Örnekleri	80
3.2.2. Sıfır Atık Kalıp, Kesim, Dikim, Boyama ve Shibori Örnekleri	93
3.2.3. Giysi Tasarımı Örnekleri	108
SONUÇ	115
KAYNAKLAR	119

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sıfır Atık Kalıp Sistemi Bir Giysinin Tasarlanma Kriterleri.....	84
Tablo 2. Kadın, Erkek ve Cinsiyetsiz Beden Ölçü Tablosu.....	94

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Antik Mısır Giyimi Örneği	6
Şekil 2. Antik Girit Giyimi Örneği	7
Şekil 3. Kiton	8
Şekil 4. Antik Yunan Giysileri ve Kiton'un Üzerine Geçirilen Bir Pelerin	8
Şekil 5. Antik Roma'da Giyim	9
Şekil 6. Hanfu ve Kimono.....	10
Şekil 7. Houppelande	11
Şekil 8. Kılık Değiştirme Üzerine Hiciv 1780 Britanya	12
Şekil 9. Bloomer Elbisesi.....	13
Şekil 10. Andre Courreges Tasarımları.....	14
Şekil 11. 1967'de Yves Saint Laurent'in "Le Smoking" Tasarımı	14
Şekil 12. Beatles Grubu Nehru Ceketleri.....	15
Şekil 13. Pierre Cardin 1968 Cosmocorps Koleksiyonu.....	16
Şekil 14. Rudi Gernreich Tasarımları	16
Şekil 15. Nirvana Grubu, Kurt Cobain.....	17
Şekil 16. Gucci Defilesinden.....	18
Şekil 17. Rajo Laurel'in Asus İçin "Cinsiyet Belirsizliği Ordusu" Koleksiyonu.....	19
Şekil 18. Sarah Bernhardt Hamlet Rolünde	21
Şekil 19. Marlene Dietrich Coco Chanel Tasarımı Takım Elbisesi	21
Şekil 20. Mick Jagger, Hyde Park Konseri	22
Şekil 21. Bowie	22
Şekil 22. Rei Kawakubo Tasarımları	23
Şekil 23. Yohji Yamamoto Tasarımları	23
Şekil 24. Ezra Miller, Zendaya, Miley Cyrus	24
Şekil 25. Kanye West Givenchy Deri Eteğiyle.....	24
Şekil 26. H&M Cinsiyet Ayrımı Gözetmeyen Koleksiyonu	25
Şekil 27. Harry Styles, 2019'da Met Gala	25
Şekil 28. Billie Eilish Stili.....	26
Şekil 29. Billy Porter ve Kristen Stewart	27
Şekil 30. Cudi'nin Cobain'e Atıf Yapması	27
Şekil 31. Thom Browne Koleksiyonu.....	29
Şekil 32. Rad Hourani	30

Şekil 33. Rich Mnisi Milorho 2019 Koleksiyonundan	30
Şekil 34. Riley Studio Örnek Satış Ürünü	31
Şekil 35. I AND ME, Örnek Satış Ürünü.....	31
Şekil 36. Two Point Two Koleksiyonundan	32
Şekil 37. Baloni Koleksiyonundan.....	33
Şekil 38. Paolina Russo 2024 İlkbahar/Yaz	38
Şekil 39. Eirinn Hayhow 2024 Koleksiyonu.....	38
Şekil 40. Stella McCartney, 2024	39
Şekil 41. Gabriela Hearst, 2024	40
Şekil 42. Ganni, 2024.....	40
Şekil 43. Ka:Sha Modada Sürdürülebilir Hikayeler	43
Şekil 44. Conner Ives Bedford, 2024 Koleksiyon Parçası	44
Şekil 45. Vitelli Koleksiyon, 2024.....	44
Şekil 46. By Walid Koleksiyon, 2024.....	45
Şekil 47. Duran Lantink Defilesinden, 2024.....	46
Şekil 48. LSP, 2024.....	46
Şekil 49. Bode Koleksiyonu.....	47
Şekil 50. Yuima Nakazato Koleksiyon Parçaları	47
Şekil 51. Ananas Lifi.....	49
Şekil 52. Pina kumaşından yapılmış Geleneksel Bir Elbise ve Barong.....	50
Şekil 53. Orange Fiber x H&M Conscious Exclusive	51
Şekil 54. Patates Lifi ve Kumaşı	51
Şekil 55. Stella McCartney Muz Lifinden Çanta	52
Şekil 56. Issey Miyake A-POC	53
Şekil 57. Holly McQuillan'dan Sıfır Atık Ceket	54
Şekil 58. Zandra Rhodes Çin Kareleri, 1980	56
Şekil 59. Pelerin ve desen Yeohlee Teng, 1982.....	57
Şekil 60. Yeohlee Teng “Sıfır Atık” AW/2009 Koleksiyonu	57
Şekil 61. Yoshiaki Hishinuma'nın Üçgenlerden Yarattığı Giysiler	58
Şekil 62. David Telfer Sıfır Atık Kalıp ve Dikilmiş Ürün	58
Şekil 63. Mark Liu Sıfır Atık Kesim ve Dikilmiş Ürün.....	59
Şekil 64. Solda. Geleneksel Kalıp Kesimi, Sağda: Sıfır Atıklı Kalıp Kesimi	61
Şekil 65. İsraf, Rudofsky, 1947.....	62
Şekil 66. Burnham'ın Giysi Modeli Diyagramları, 1973	62

Şekil 67. Rudofsky ve Fernandez Tarafından Tasarlanan Giysiler.....	63
Şekil 68. Şalvar Örnekleri	64
Şekil 69. Kimono Kalıbı	64
Şekil 70. Thayaht'ın Tutası, 1919.....	65
Şekil 71. Claire McCardell'in Elbisesi ve Ceket, 1944	65
Şekil 72. Rudofsky'nin Bernardo Differents'ı 1947-1951	66
Şekil 73. Andrej Subarew, Kes ve Kıvrır Giysi Tasarımı	66
Şekil 74. Atharina Thiel'in Tasarımları.....	67
Şekil 75. David Andersen Tasarımı	68
Şekil 76. Holly McQuillan Mozaik (Tesellasyon) Yöntemi	69
Şekil 77. Esher Eskiz Defterindeki Mozaik, 1939	69
Şekil 78. Carla Fernandez'in Chamula Kıyafeti	70
Şekil 79. Timo Rissanen, Sıfır Atık Hırkası	71
Şekil 80. Timo Rissanen, Sıfır Atık Pijama	72
Şekil 81. Timo Rissanen Yap Boz Kalıp ve Ürün	73
Şekil 82. Timo Rissanen Sıfır Atık Tayt Kalıbı.....	73
Şekil 83. Timo Rissanen Sıfır Atık Pantolon Kalıbı	74
Şekil 84. Gömülü Yap Boz Sıfır Atık Kalıp Sistemi	75
Şekil 85. Holly McQuillan Üç Sıfır Atık Modeli.....	75
Şekil 86. Julian Roberts Çıkarma Kesim Elbise	76
Şekil 87. Anatta Koleksiyon İsim İlham Panosu	77
Şekil 88. Anatta Koleksiyonu İlham Panosu.....	79
Şekil 89. Anatta Koleksiyon Detay Panosu	79
Şekil 90. Anatta Koleksiyonu Eskiz Çizimleri	80
Şekil 91. Koleksiyonu Seçilen Ürünler ve Tüm Artistikler Yan Yana	81
Şekil 92. Kumaş Panosu.....	82
Şekil 93. Renk Panosu (Colorboard).....	83
Şekil 94. Hikaye Panosu (Moodboard)	83
Şekil 95. Koleksiyon Seçilen Renklendirilmiş Ürünler ve Tüm Artistikler	85
Şekil 96. Koleksiyonun Tüm Teknik Çizimleri	85
Şekil 97. Görünüş (Look) 1	86
Şekil 98. Görünüş (Look) 2.....	87
Şekil 99. Görünüş (Look) 3.....	88
Şekil 100. Görünüş (Look) 4.....	89

Şekil 101. Görünüş (Look) 5.....	90
Şekil 102. Görünüş (Look) 6.....	91
Şekil 103. Görünüş (Look) 7.....	92
Şekil 104. Kalıp ve Dikim İçin Seçilen Artistik ve Teknik Çizimler	93
Şekil 105. Model 1 Kalıp Tasarımı	95
Şekil 106. Model 1 Pantolon Kesim ve Dikimi	96
Şekil 107. Model 1 Ceket Kesim ve Dikimi	97
Şekil 108. Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlemi.....	98
Şekil 109. Pantolon, Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama	99
Şekil 110. Bluz, Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlemi	99
Şekil 111. Model 2 Kalıp Tasarımı	100
Şekil 112. Model 2 Gömlek Kesim ve Dikimi.....	101
Şekil 113. Model 2 Pantolon Kesim ve Dikimi	102
Şekil 114. Boyanacak Yerlerin Boyama Öncesi Islatılması İşlemi	103
Şekil 115. Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlemi.....	104
Şekil 116. Model 2 Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlem	104
Şekil 117. Model 3 Kalıp Tasarımı	105
Şekil 118. Model 3 Tulum Kesim ve Dikimi.....	106
Şekil 119. Model 3 Tulum Boyama İşlemi	107
Şekil 120. Model 3 Boyama İşlemi Detay	108
Şekil 121. Model 1 Ön-Arka.....	109
Şekil 122 . Model 1 Sağ ve Sol Yan	109
Şekil 123. Model 1 Ön-Arka.....	110
Şekil 124. Model 1 Sağ ve Sol Yan	110
Şekil 125. Model 2 Ön	111
Şekil 126. Model 2 Arka	111
Şekil 127. Model 2 Sağ ve Sol Yan	112
Şekil 128. Model 2 Ön	112
Şekil 129. Model 3 Ön ve Arka	113
Şekil 130. Model 3 Sağ ve Sol Yan	113
Şekil 131. Model 3 Ön	114

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
İÖ	Milattan Önce (İsa'dan Önce)
lab	Laboratuvar
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	Türk Dil Kurumu
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Moda tarihi boyunca kadın ve erkek cinsiyetleri birbirlerinin giysilerini ya da fiziksel özelliklerini taklit etmiştir. Günümüz modası ise cinsiyetleri kadın ya da erkek olarak ayırmak yerine bu ayrımı birleştirerek cinsiyetsiz moda denen bir kavramı çıkarmıştır. Modanın en önemli ögesi giysilerin oluşum aşaması olan kesim işlemi esnasında %15' e varan tekstil atıkları oluşmaktadır. Bu da ciddi bir israf ve çevre kirliliği demektir. Sıfır atık kalıp, kesim yöntemi ile bu israf ve çevre kirliliği önlenabilmektedir. “Günümüz Modasında Cinsiyetsizlik ve Sıfır Atık Kalıp Sistemiyle Bir Kapsül Koleksiyon Önerisi” başlıklı bu çalışmada cinsiyetsiz moda ve sıfır atık kalıp yöntemi hem anlam hem de stil bağlamında birliktelikleri konu edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Cinsiyetsiz modayı analiz ederek sürdürülebilir modada bir atık yönetim stratejisi olan sıfır atık kalıp sistemiyle bir kapsül koleksiyon oluşturmak bu araştırma için hedeflenmiştir. Modada cinsiyetsizlik ve sürdürülebilirlik içerisinde sıfır atık kavramlarının tarihsel gelişimi araştırılarak günümüze kadar olan süreci ve gelişimi gözden geçirilmiştir. Tasarımcılar, markalar, modeller, sanatçılar, araştırmacılar, alt kültürler, etkilediği alanlar araştırılmıştır. Elde edilen tüm bu veriler doğrultusunda cinsiyet sınırlarının olmadığı, sadece insanı merkeze alan bir tasarım anlayışı içerisinde gelecek kuşakların gereksinimlerini de dikkate alarak günümüz hızlı tüketim davranışının yavaşlatılarak ekolojik, sosyal, ekonomik ve yenilikçi giysi tasarımları oluşturulmuştur.

Hedeflenen amaca ulaşmak için aşağıdaki sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır;

1. Cinsiyetsizlik kavramı nedir? Günümüz modasına etkileri nelerdir?
2. Moda tasarımında sürdürülebilirlik hareketi nedir? Bu hareketin sonuçlarından biri olan sıfır atık kalıp tekniğinin günümüz modasına yansımaları nelerdir?
3. 18-25 yaş arası bireylerin bir sezonluk kapsül gardırobunda olması gereken sürdürülebilir ve çevreye duyarlı temel parçalar nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Moda tarihi boyunca hem kadın hem erkek cinsiyetleri birbirlerinin giysilerini ya da fiziksel özelliklerini taklit etmiştir. Günümüz modası ise cinsiyetleri kadın ya da erkek

olarak ayırmak yerine bu ayrımı birleştirerek cinsiyetsiz moda denen bir kavramı çıkarmıştır. Modanın en önemli ögesi giysilerin oluşum aşaması olan kesim işlemi esnasında %15'e varan tekstil atıkları oluşmaktadır. Bu da ciddi bir israf ve çevre kirliliği demektir. Sıfır atık kalıp kesim yöntemi ile bu israf ve çevre kirliliği önlenabilmektedir. Cinsiyetsiz modayı analiz ederek sürdürülebilir modada bir atık yönetim stratejisi olan sıfır atık kalıp sistemiyle bir kapsül koleksiyon oluşturmak bu araştırma için hedeflenmiştir. Modada cinsiyetsizlik ve sürdürülebilirlik içerisinde sıfır atık kavramlarının tarihsel gelişimi araştırılarak günümüze kadar ki süreci ve gelişimi bu araştırma kapsamında gözden geçirilmiştir. Çevre kirliliğine neden olan faktörlerden biri atıklardır. Sürdürülebilir bir dünya için atık tüketiminin en aza indirilmesi her alanda önemli amaçlardan biridir. Cinsiyet sınırlarının olmadığı, sadece insanı merkeze alan bir tasarım anlayışı içerisinde gelecek kuşakların gereksinimlerini de dikkate alarak günümüz hızlı tüketim davranışının yavaşlatılarak ekolojik, sosyal, ekonomik ve yenilikçi giysi tasarımları oluşturarak özgün bir araştırma değeri oluşturulmak istenmektedir. Böylece; cinsiyetsiz moda ve sıfır atık kalıp özelinde yeterli kaynak olmaması, başka araştırmalara kaynak oluşturulması adına özgün bir çalışma oluşturacağı, alan yazınına ve ilgililere katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma teknikleri bağlamında literatür taraması ve uygulamalı yöntemler kullanılmıştır. Konu ile ilgili basılı ve online kaynaklarla literatür taraması yapılarak cinsiyetsiz moda ve sıfır atık kalıp, kesim hakkında, tez, makale, süreli süresiz yayınlar, elektronik yayınlar, akademik bildiriler kullanılarak bilgiler toplanmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda bulgular analiz edilerek yorumlanmıştır.

Literatür taraması ve araştırmalar sonrasında uygulamalı tasarım yöntemi kapsamında belirlenen hedef kitle ve sınırlılıklar doğrultusunda bir kapsül koleksiyon oluşturulmuştur. Araştırmanın evreni 18-25 yaş arası bireyler oluşturmaktadır. Araştırma; 18-25 yaş arası cinsiyet normlarını umursamayan bireyler ve 2024 ilkbahar-yaz sezonu ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri sıfır atık giysi tasarımları ile sınırlandırılmıştır. Çalışma uygulamalı tasarım yöntemi ile 7 tam görünüm (Look) içeren koleksiyon oluşumu ve toplam 6 parçalık 3 ürünün üretimini de kapsamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: TEKSTİL VE MODA ENDÜSTRİSİNDE CİNSİYETSİZLİK KAVRAMI

Bu bölümde cinsiyetsizlik kavramı ve moda tasarımı üzerindeki etkileri yerli, yabancı kaynaklar ile incelenerek aktarılmıştır.

1.1. Cinsiyetsizlik Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci

Cinsiyet kavramı kadın ve erkek olarak iki özneye dayandırılmıştır. Cinsiyet rollerini de ele alarak bu konuda araştırma yapan sosyologlar, bu kavramların yeniden tanımlamasına ihtiyaç duymuştur (Karatepe, 2013: 6). Cinsiyetsiz kavramı ise her iki cinsiyetin niteliklerine uyan ya da her iki cinsiyetin niteliklerinde olmayan anlamında kullanılmıştır (Tatar, 2019: 3).

İngilizcede sex kelimesi daha çok biyolojik farkı karşılarken gender kelimesi ise toplumsal cinsiyet kavramını karşılamaktadır (Vatandaş, 2020: 748-749). Genderless kelimesi ise “Cinsiyetsizlik” kavramı için kullanılmıştır.

Doğduğumuzda sahip olduğumuz biyolojik cinsiyet, günümüzde bireyleri kadın, erkek ve interseks olarak sınıflandırmıştır. Birçok tanımı bulunan toplumsal cinsiyet ise belirlenen rolleri sosyal ve kültürel olarak karşılamıştır (Tatar, 2019: 3).

Cinsel hiyerarşi toplumsal cinsiyeti üretmiştir. Cinsiyetler arası eşitsizlik kişinin niteliği olarak sabit kaldığında toplumsal cinsiyete bürünmüştür. Toplumsal cinsiyet, kültürel anlamda bedenin üstlendiği cinsiyet ise herhangi bir cinsiyetten toplumsal cinsiyet kaynaklanmamıştır. Beauvoir’in “beden bir durumdur” saptamasına göre kültürel anlamca yorumlanmamış bir bedene söylemde bulunulmamıştır. Foucault’a göre ise bedene bir söylemle cinsiyet konulmamıştır. Cinsellik kavramı yapay bir kavram olan cinsiyeti üretmiştir. Bedenin kültürel ve siyasi yorumu cinsiyettir, dolayısıyla ayırım yaparak oluşturulan toplumsal cinsiyet geçersiz olmuştur (Butler, 1999: 17-50-54-166-193).

Cinsiyet kimliği atanmış yani biyolojik cinsiyetini kullanmak istemeyen kişilerin tümüne “Transgender” denilmiştir. Gender Spectrum ise iki kutuplu sınıflama yapılarak belirlenmeye çalışılan bireyin cinsiyetinin sınırlandırılmaması ve çeşitlilik olarak ifade edilmiştir (URL-1).

Herhangi bir cinse karşı çekim duymayan bireyler “Aseksüel” olarak ifade edilmiştir. Her iki cinsiyete ait olmayı seçen ayrıca biyolojik özelliklerini koruyarak cinsiyet kimliğinin herhangi birine ait olmak istemeyen bireylere ise “İnterseks” denilmiştir.

Biyolojik cinsiyeti dışında sahip olduğu cinsiyet kimliği dışında cinsel yönelimli olan bireyler akışkan cinsiyetli yani “Gender-fluid” olarak tanımlanmıştır. Bu kimlikte bireylerin ilgi duydukları cinsiyet her an değişebilmektedir. Cinsiyet kimliğini bir cinsiyete dayandırmayan bireylere “Genderqueer” ve her iki cinsin özelliklerini barındıran bireylere ise “Androjen” denilmiştir. Birey cinsiyet kimliğine belirli bir sınırlama getirmiyor ve cinsel yöneliminde sınırlama yoksa “Panseksüel” olarak ifade edilmiştir (Tatar, 2019: 4-5).

Cinsiyetsizlik kavramı moda bağlamında ele alındığında özellikle “Üniseks” ve “Androjen” kavramlarıyla karşılaşılmıştır. Günümüzde üniseks moda ya da üniseks giyim, androjen moda ve androjen stil kavramlarının çok fazla kullanıldığı görülmüştür. Cinsiyetsiz moda tanımı bu kavramlarla birlikte “Genderless fashion” tanımını karşımıza çıkarmıştır.

Androjenlik, kendini ifade etme biçimi veya bir görünüm tarzı olarak ifade edilmiştir. Bir kişinin cinsiyet kimliğini tanımlayan terimlerden (ikili olmayan veya cinsiyet akışkanlığı gibi) ayrı tutulmuştur. Herkes cinsiyete uygun ve uyumsuz bir tarzda giyinmeyi tercih edebilirken, bu aynı zamanda bir cinsiyet ifadesi de olabilmiştir. Bu nedenle dünya çapında moda markaları ve moda tasarımcıları tarafından sıklıkla kullanılmıştır (URL-2).

“Androjenlik” kelimesi Latince'den gelir; Latince “Androgyne” kelimesi tam anlamıyla erkek ve kadın kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Androjen moda, “Kadınsı” ve “Erkeksi” unsurları birleştirerek cinsiyetler arasındaki çizgileri bulanıklaştırmış ve herhangi bir cinsiyet tanımının ötesine geçirmiştir (URL-3).

Günümüz moda sektöründe daha bağımsız bir anlayışla ortaya çıkan üniseks kavramı, cinsiyet kalıplarının olmadığı ve gelecekte cinsiyetlere dayalı ayrımların kaldırılacağı öngörülen bir yaklaşım olarak gösterilmiştir. Bu kavram ilk 1968 yılında haftalık yayınlanan bir dergi olan Amerikan Life’ ta kullanmıştır (Osmanoğlu, 2019: 2).

Üniseks kavramı hem kadın ve hem erkek cinsiyetlerini içermekle birlikte her iki cinsin beden biçimini belli etmeyen form ve tasarımları içeren modayı da belirtmiştir. Bu açıdan

bakıldığında her iki cins bireyler için uygun giyim stili olmuştur. Birçok giyim çeşidini kapsamasının yanı sıra ayakkabı, çanta ve çeşitli aksesuarları içermiştir.

Androjen kavramı ise giysinin cinsiyet belirtmeden görünümündeki belirsizlik için modada kullanılmıştır. Cinsiyetsiz modayla benzer sayılır ve içerisinde var olmuştur. Genellikle kadın cinsiyetini kapsayan moda içerisinde maskülen tarzlar ağırlıktadır ve androjen olarak tanımlansa da tüm cinsiyet kimlikleri içerisinde ki bireyleri kapsamıştır (Tatar, 2019: 9).

Queer teori ve aktivizm etkileriyle birçok marka, sanatçı, popüler isimlerle cinsiyetsiz moda anlayışını etkilemiştir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği haklarının özgürlüğü, dijital çağ ve sosyal medyanın etkisiyle de önemli değişimlerle birlikte cinsiyet algılarının değişmesi üzerine tasarımsal cinsiyetsiz formları oluşturmuştur. Cinsiyetsiz moda daha özgür bir yapıya sahip olarak üniseks, androjen, her iki cins bireyin hem maskülen hem feminen anlayışı, cross dressing ve birçok görünümü içine alan geniş bir kavram olmuştur.

1.2. Cinsiyetsizlik Kavramının Moda Alanında Tarihsel Gelişimi

Giyim ve görünüşe gönderme yapmak için genellikle “Moda” kavramı kullanılmıştır. Moda ve giyim terimleri eşanlamlı kullanılsa da moda kavramı birçok farklı sosyal anlamı barındırmıştır. Moda, kıyafet yapmanın özel bir biçimi, giyim ise kişinin ne giydiğine dair genel ham maddeleri kapsamıştır. 16. Yüzyılda en baskın hali ile toplumsal moda fikri çıkmıştır (Kawamura, 2005: 20).

İngilizcedeki “fashion” terimine baktığımızda latince facio sözcüğünden gelmiştir. Fashion (moda) kelimesi 1489’dan itibaren toplumların üst sınıflarında gözlemlenen giyside ya da yaşam tarzında kullanım anlamında olmuştur. Fransızcada “la mode” kavramı İngilizcedeki biçim anlamına gelen modus kelimesinden türemiştir (Kawamura, 2005: 19).

İlk insanlar ilk olarak cinsel organlarını kapatmışlardır. Bu tarihte ilk giyinme ve cinsiyet farkı gözetilmeden yapılan ilk eylem olmuştur. Kristof Kolomb, 1498 yılında Trinidad’a geldiğinde, kadınların kıyafet giymediğini ve erkeklerin ise sadece kalçalarında bir sicim giydiklerini görmüştür. 1176’da İngiliz kaşif William Dampier, Avustralya yerlilerinin giysi giymediklerini sadece cinsel organlarını kapattıklarını notlarına yazmıştır. 1863

yılında Winwood W. Reade, Ekvator Afrika'sında cinsel isteğin kesinlikle çıplaklıktan kaynaklanmadığını ve herhangi bir kıyafeti olmayanların herhangi bir şehvet uyandırmadığını belirtmiştir. 19. yüzyıl araştırmacıları ilkel veya doğa halklarının birbirlerinin çıplak bedenlerini görmede herhangi en ufak bir utanç duymadığı ve bir cinsel kimlik olarak bir giysi dayatmasına gitmedikleri doğrulanmıştır (Schipper, 2020: 24-25).

Elyaf üretimi insanlık tarihinin en eski uğraşlarından biri olmuştur. Başlangıcı belirsizdir. İÖ 6000'lerde dokunmuş kumaşlar ilk Anadolu'da ortaya çıkmıştır. İÖ 4000'lerde Mısır'da keten bezi üretiminin olduğu anlaşılmıştır (Tez, 2021: 21).

İnsanlık hiçlikten bugüne uzun bir yol kat etmiştir. İnsanların güzelleşme veya korunmaya olan ihtiyacı olan giyinme doğmuştur. Tabi bu giyinme kavramı iktidardaki erkeklerin, kendi statüleri için seçkin kıyafetler giymesi, kralların, kraliçelerin giysileri, saray modasını oluşturmuştur.

Eski çağlardan kalma antik objelerin üzerinde erkek bir hizmetçi üzerinde kısa bir etek varken, efendisi üzerinde uzun bir cüppe dikkat çekmiştir. Sınıfsal bir farkın yanı sıra cinsiyetlerin şu an giymesi sanki yanlışmış gibi gösterilen giysilerin her birey tarafından farklı dönemlerde giyilmiş olduğu görülmüştür.

Antik Mısır'da "Kalasiris" denilen, ketenden yapılmış dikdörtgen uzun tunikler giymişlerdir (Turan, 2020: 142). Giysilerde genellikle sınıfsal farklar dikkat çekmiştir. Üst sınıf boyu daha uzun giymiştir. Her sınıfın her iki cinsin göğüs bölgesini açıkta bırakması kabul edilmiştir (Şekil 1). Giysiden mahrum olmak yoksulluk sayılmıştır. Her iki cinsiyet için de tunik ve kuşak olağan olmuştur (URL 4).

Şekil 1. Antik Mısır Giyimi Örneği

Kaynak: URL-1

Girit antik dönem, ilerlemiş bir tekstil üretimi olduğu kazılarla anlaşılmıştır. Giysilerde genellikle yün ve kendir dokuma kumaşlar kullanılmıştır. Peştamal kullanımı her iki cinsiyet için de yaygın olmuştur. Vücudu saran kıyafetlerden gelişmiş bir dikiş bilgisinin olduğu heykellerden ve frenkslerden anlaşılmıştır (Şekil 2). Kadın bireylerin kıyafetlerinin boyu erkek bireylere göre uzun tutulmuştur (Turan, 2020: 143).

Şekil 2. Antik Girit Giyimi Örneği

Kaynak: URL-2

Mezopotamya medeniyetlerinde etekler her iki cins tarafından giyilmiştir. Sümer erkekleri “Kaunak” ya da “Persis” adı verilen bir etek giymiş, Babiller püsküllü kiltlere benzeyen etekler giymiştir (Turan, 2020: 141). Normandiya’lı ve Anglo-Sakson erkeklerinin etek giyimleri ve hala günümüze kadar devam eden geleneksel İskoç eteği olan “Kilt” dışında “Djellaba” denilen uzun etek veya elbiseler Kuzey Afrika gibi ülkelerde ve Orta Doğu’da hala günümüzde erkekler tarafından kullanılmaktadır.

“Dhoti” ve “Lungi” Hindistan’da erkeklerinin, “Sarong” Güney Asya’da kullanılan geleneksel eteklerdir. Geleneksel giyim olarak Çinli erkeklerin birer parçası “Gun/Chang” denilen etekler, Pasifikte “Lavalava” ve Yunanistan ülkelerinde “Fustanella” yine Balkan ülkelerinde aynı adla etekleri erkek bireyler giymişlerdir.

Antik Roma, Mısır, Asur ve Yunan gibi medeniyetlerin de bireyler, vücuda sarılmış bir kumaşı kemikten yapılmış bir kopça (Fibula), çengelli iğne ile tutturularak giymiş ve dönemin genel giysi formunu oluşturmuştur (Fogg, 2014: 8).

Antik Yunan’da “Kiton” denilen tunikler; her iki cinsiyet tarafından, geniş dikdörtgen bir kumaş parçasını vücuda sararak kullanılmıştır (Şekil 3). Genel olarak birçok medeniyet toga, palla, peplos ve kiton gibi adlarda T şeklinde kesilmiş, üst kısmında başın

geçebileceği bir delik oluşturularak, yanları dikilmiş düz giysiler giymiştir (Fogg, 2014:19).

Şekil 3. Kiton

Kaynak: URL-3

Birçok heykelerde ve tablolar da bu tarz tuniklerin formları görülmüştür. Mısır’da da benzeri tunikler giyilmiştir. Mısır’ın Suriye’yi fethi sonra kadın ve erkeklerin benzer giydiği tunikler erkek kıyafetleri arasına girmiştir (Sarı, 2007: 21).

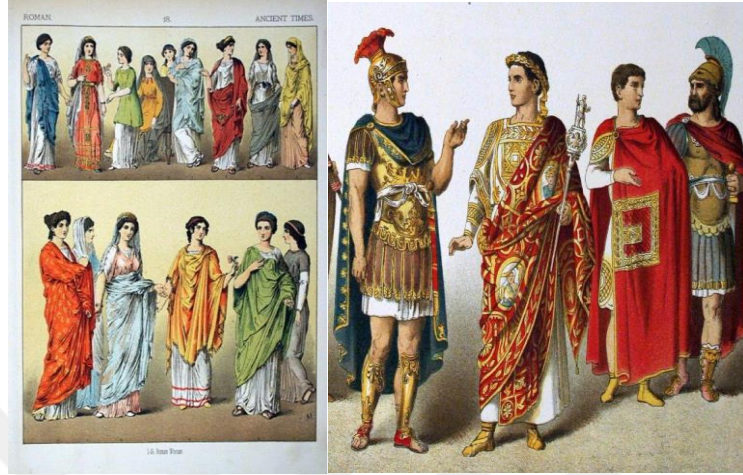
Medeniyetler arasında form ve isimler arasında bazı farklar vardır. Romalıların “Palla” olarak bilinen giysisi aslında Yunanlıların “Himation” denilen tunik üzerine giydiği giysisine benzemektedir. Kadınlar, erkekler gibi “Stola” adında uzun giysiler giymiştir. Stola, Antik Yunan kitonunun benzeridir. Himation, peplos ya da kitonun üzerine geçirilen bir pelerindir (Şekil 4) Bu giysilerin ortak özelliği ise her iki cins tarafından kullanılmıştır (Turan, 2020: 145).

Şekil 4. Antik Yunan Giysileri ve Kiton’un Üzerine Geçirilen Bir Pelerin

Kaynak: URL-4, 5

Antik Roma’da omuzlardan vücuda dökülen yünlü kıyafet olan “Toga” giyilmiştir (Şekil 5). Klasik dönemde her iki cins küçük farklılıklar dışında aynı tunik benzeri kiton, peplos ve himation gibi adlarda giysiler giymiştir (Tizer ve Sıpmaz, 1965: 44).

Şekil 5. Antik Roma’da Giyim

Kaynak: URL-6, 7

Yunan mitolojisinde ya da farklı medeniyetlerin mitolojilerinde, dinlerinde androjen özellikleri olan tanrıları, yarı tanrılar görülmüştür. Mesela Mısır’ın “Hapı”, Yunan mitolojisinde “Dionysos”, Hinduların “Shiva”, Güney Amerika ve Afrika ya da Karayip adalarındaki farklı bir inanç olan Voudoun dininde “Obatala” örnek gösterilmektedir (Tatar, 2019).

Özellikle Anadolu, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da her iki cinsiyet için geleneksel cinsiyetsiz giysi kavramına “Şalvar” kullanımı gösterilebilir. Ağı geniş ve bel kısmı uçkur denilen bir bağcıkla bağlanan ağı bir giysi olan şalvar her iki cins bireyler tarafından Osmanlı döneminde de kullanılmıştır (Koçu, 2021: 218).

Bölgesel farklılıklar gösteren ve farklı yöresel adları olan şalvar, geleneksel her iki cinsten de genel kullanıma sahiptir. Kumaşı ile aynı adı taşıyan bazı şalvarlar halk arasında kullanılmıştır. Kutnu, mecdiye, altıparmak, simsime, entari ve Osmaniye bunlara örnek gösterilebilir. Üçetek ve dört etek gibi 19. yüzyılın başında giyilen bu giysiler farklı dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır (Görünür ve Ögel, 2006: 67).

Kaftana benzeyen şekilde giysiler Anadolu kültürü dışında dışın da birçok kültürde kullanılmıştır. Tasarımcılar tarafından hala günümüzde tekrar yorumlanarak günlük giyiminde bile cinsiyetsiz bir giysi olarak kullanılmaktadır.

Kimono denilince geleneksel giyim dışında bir süreç, ayrıca bir tarz, içinde gizemlerin olduğu hayatın kendisidir. Giymek anlamına gelen “Ki” hecesinden “Kiru” türetilmiştir, şey anlamına gelen “Mono” eklenmiştir. Anlamı giyilecek şeydir. Her iki cins tarafından giyilen bu giysi, ulusal bir kıyafet olmasının yanı sıra sanatsal bir oluşum olmuştur (Bayburtlu, 2018: 57).

Kimonoya benzer Çinlilerin giydiği “Hanfu” cinsiyetsiz giysilerdendir (Şekil 6). Aslında “Kimono” Japon kökenli bir giysi değildir. Pao tarzı Çin giysisinin bir devamı niteliğinde hanfudan etkilenilmiştir. Kore’de “Hanbok” aynı kimono gibi hanfudan etkilenerek oluşmuştur (Ayrıncı 2010:18-20). Her iki cinste bireylerin giydiği bu giysiler erkekler kadar kadınlarla da özdeşleşmiştir.

Şekil 6. Hanfu ve Kimono

Kaynak: URL-8, 9

Güney Amerika yerlilerinin ilk kıyafet örneklerinden olan panço cinsiyetsiz giysilerdendir. Bu giysi geleneksel ve işlevsellik dışında, iklimsel etkilerden korunmak için de kullanılmıştır. Kol kısmı olmayan, baştan giyilen, pelerinden daha kısa, üstte giyilen bir giysidir (Kalebek ve diğerleri, 2020: 163).

14. yüzyıla kadar her iki cinsin giyiminde büyük farklılıklara rastlanmaz. Bu yüzyılla Avrupa’da saraylarda iki cinsin giyimi arasındaki belirgin farklılıklar ortaya çıkmaya

başlamıştır. Modaya özgü kavramlar geleneksellik kavramlarını değiştirmiş artık beden hatlarının ortaya çıktığı kesimler tercih edilmiştir.

Orta çağ Avrupa'sında aslında toplumsal her sınıfın yeni bir giysi oluşturmasıyla karşılaşmıştır. Her iki cins bireyde uzun, omuzlarında yastık şeklinde olan ve belinde kuşak olan Doğu kültüründen getirilen elbiselerin benzerleri, kolları fırfırlı, kenarları kürkten elbiseler giymiştir. 14. yy. da her iki cins birey tarafından “Houppelande” (Şekil 7) denilen pelerin tarzı bir dış giysisi giyilmiştir. Erkek elbiseleri daha dökümlü, bel çizgisini ön plana çıkacak şekilde omuzlarda “Mahoitre” adında bir dolguyla omuzlar tutturulmuştur (Ülgen, 2012: 476).

Şekil 7. Houppelande

Kaynak: URL-10

15. yy. da houppelande gözden düşmüş ve cüppe tarzı bir giysi giymeye başlamıştır. Erkeklerin kısa ceketler ve dar pantolonlar giymiş fakat devlet ve kilise tarafından ahlaki bir tehlike olarak görülerek engellenmiştir.

16. ve 17. yy. Japonlarda “Kosode” ve “Kimono” her iki cinsiyet tarafından da kullanılmıştır. Ayrıca erkeklerin giydiği eteğe benzeyen “Hakama” da cinsiyetsiz bir giysi olarak görülmüştür. Giyecek şey anlamına gelen kimono terimi ilk kez 19. yüzyılın ortalarında kullanılmaya başlanmıştır. Başlangıçta iç çamaşırı olarak giyilen kimono, 16. yüzyıldan itibaren tüm sınıflar ve her iki cinsiyet için temel giyim eşyası haline gelmiştir (URL-4).

16. ve 17. yy. ayakkabıları her iki cinsiyette birbirine oldukça benzer, bu ayakkabılar küt önü olan ve büyük fiyonkludur. Topuklu ayakkabılarıyla bu modanın öncülüğünü Fransız Kralı XIV. Louis'in yapmıştır.

16., 17. hatta 18. yy. ortalarına kadar sarayda ve üst kesimlerden erkeklerin giysileri, kadınlarınkine oldukça benzemiştir. Fiziksel görünimleri feminen ve androjen erkek giyimi o dönemlerde normal görülmüştür. Günümüze bakarsak cinsiyet belirsizliği yaratan karşı cinsin kıyafetlerini giyerek eğlenme, kendini ifade etme olan “Cross dressing” in ilk örneklerini oluşturdukları söylenebilir (Şekil 8).

Şekil 8. Kılık Değiştirme Üzerine Hiciv 1780 Britanya

Kaynak: URL-11

Avrupa’da pantolon ilk başlarda kadınlarda giysi olarak kullanılmıştır. Orta Çağ döneminde kadınlar tamamen elbise tercihlerine yönelmiştir. 16. yy. Fransa’da ve İngiltere’de sevilen bir karakter olan “Pantalone” bu giysinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Fransız Devrimi’nde de isyanın sembollerinden biri pantolon olmuştur. 1789’da köylü ve işçi ayaklanmasında üniforma haline gelmiştir (URL-6).

Pantolona benzeyen cinsiyetsiz bir giysi olan “Şalvar” Osmanlı döneminde hem erkek hem de kadınlar için kullanılan bir giysi olmuştur. Türklerin tarihi Orta Asya’ya dayandığından ve göçebe bir yaşam sürerek ve her iki cinsin atla yolculuk yapmasından pantolonu aslında Avrupa toplumundan çok önceleri keşfetmiştir. 16. yy. da hem kadın

hem de erkek bireyler Osmanlı toplumunda şalvar gibi rahat giysiler kullanmışlardır. Avrupalı erkekler ise “Breech” adında kısa pantolonlar giymişlerdir (Himam, 2013: 95).

1850'lerin başında Amelia Bloomer etek altına pantolon giyen kadınlara öncülük yaparak moda devrimini başlatmıştır. Kadınlara yönelik yeni bir kıyafetin tanıtımını yapmak için kadın gazetesi olan The Lily'yi kullanmıştır. Arkadaşında gördüğü yeni ve daha rahat bir kıyafeti giyeceğini okuyucularına duyurmuştur. “Bloomer elbisesi” (Şekil 9) olarak adlandırılan stil, bol bir korsaj ve tam pantolon üzerine giyilen diz boyu bir elbiseden oluşmuştur (URL-7).

Şekil 9. Bloomer Elbisesi

Kaynak: URL-12

Cinsiyet ayrımı gözetmeyen giysiler her zamankinden daha popüler görünebilir, ancak aslında yeni bir şey olmamıştır. Tarih boyunca ve dünya çapında üniseks kıyafetlerin farklı versiyonları olmuştur. Antik Roma ve Orta Çağ'ın uzun, bol dökümlü tuniklerinden, Japon kimonolarına ve Güneydoğu Asya'daki saronlara kadar, cinsiyetler arasında giyimde asgari düzeyde bir ayrımın olduğu pek çok tarihi örnek saptanmıştır (URL-8).

1. Dünya Savaşı sırasında erkeklerin savaşa katılması kadınların fabrikalarda çalışmaya başlamaları Avrupa'da kadınlar için pantolon krizini çözmemiştir. 2. Dünya savaşı yıllarında ekonomik krizle gelen yoksulluk savaşa giden erkeklerin giysilerini kadınlar giymek durumunda kalan kadınlar artık kimsenin umurunda olmamıştır. Savaş sonrası kadınların pantolon giymesine alışılmıştır. Gabrielle Coco Chanel aynı dönemlerde kendisi de pantolon giyerek moda tasarımcı kimliğinin yanında öncülükte etmiştir. Birçok aktivitede giymeleri için kadınlara özel pantolonlar tasarlamıştır (URL-9).

1950'lerde cinsiyet terimi biyolojik cinsiyetin kültürel ve sosyal olarak yönlerini tanımlamak için kullanılmıştır. 1960'ların ve 70'lerin üniseks kıyafetleri, cinsiyet çizgilerini aşmayı hedeflemiştir. Modanın cinsiyet tarafsızlığı 1980'lerden itibaren kadınlar ve çocuklar için daha cinsiyete dayalı kıyafetlerin üslupsal bir darbesine yol açmıştır (URL-10). 1960' lı yıllarda Andre Courreges'in tasarladığı kadın pantolonları, dünyanın her yerinde kadınlar ve gençler için giyimleri konusunda özgürlük simgesi olmuştur (Şekil 10).

Şekil 10. Andre Courreges Tasarımları

Kaynak: URL-12

Yves Saint Laurent, 1966'da kadınlar için smokinle sigara içme fotoğrafı ikonik olmuştur (Şekil 11). Helmut Newton tarafından çekilen fotoğrafta erkek takımı olan smokin bir kadın tarafından giyilmiştir. Bu fotoğraf giysilerin cinsiyetinin olmadığını vurgulamıştır (URL-11).

Şekil 11. 1967'de Yves Saint Laurent'in “Le Smoking” Tasarımı

Kaynak: URL-13, 14

Hindistan'ın ilk başbakanı Jawaharlal Nehru'nun giydiği ceket Batı modasında da popüler hale gelmiştir. Geleneksel giysiden ilham alan bu parça, genellikle ince çizgili veya diğer desenlerin yer aldığı, kısa yakalı, kaygan bir tuniktir. Erkek spor ceketleri, yelekleri ve balıkçı yakalarındaki diğer yeniliklerin yanı sıra bu geleneksel sade takım elbiseye bir alternatif sağlamıştır. 1960'larda "Nehru" ceketleriyle Beatles grubu sahneye çıkmıştır (Şekil 12). 1968, Paris podyumlarının ve tasarımcıların geleneksel cinsiyet uyumu olmayan, eşitlikçi, fütüristik tarzları denediğini görülmüştür. Bu tasarımlardan bazıları, sentetik kumaşları ve şık tasarımlarıyla doğrudan Star Trek'ten çıkmış gibidir. Cinsiyetsiz giyime yönelik bu girişim, erkeksi bir eğilimde olmuştur. 1980'lere geldiğinde ise daha feminen eğilime geçilmiştir (URL-12).

Şekil 12. Beatles Grubu Nehru Ceketleri

Kaynak: URL-15

Amerikan moda endüstrisi açısından bakıldığında, üniseks hareketin ortaya çıkışı ve büyük bir kısmı bir yılda gerçekleşmiştir. 1968'lerde Pierre Cardin, Paco Rabanne ve Andre Courreges gibi tasarımcıların eşitlikçi bir "Uzay Çağı" yarattıkları Paris podyumlarında başlamıştır. Tasarımcılar şık, basit silüetler, grafik desenler ve tarihsel cinsiyet ilişkileri olmayan yeni, sentetik kumaşlardan oluşan koleksiyonlar tasarlamışlardır (Şekil 13). ABD'deki büyük mağazalar üniseks moda için özel bölümler oluşturmuş olsa da çoğu 1969'da kapanmıştır (URL-13).

Şekil 13. Pierre Cardin 1968 Cosmocraps Koleksiyonu

Kaynak: URL-16

70'lerin üniseks vizyonları cinsiyetsiz düşünmeyi nispeten yeni bir olgu olarak düşünme eğiliminde olmuştur. Uzun saçlı erkekler ve çan altı pantolon giyen kadınlar ve bununla birlikte, zamanın yetişkinlere yönelik üniseks modası, vücudun nötr hale getirilmesinden ziyade sıklıkla vücudu göstermeye odaklanılmıştır.

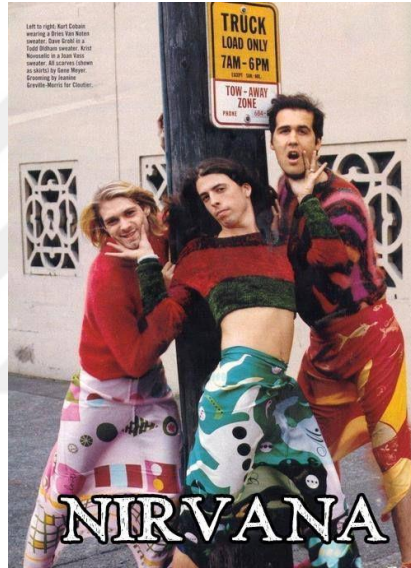
Rudi Gernreich'in Space; 1999 adlı TV programındaki kostümleri, açık ve dar giysilerden oluşan cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir ütopyayı tasavvur etmiştir. Gernreich, tasarımlarında insanların tepeden tırnağa giyinebileceği ve bedenin soyut, estetik bir unsur haline geldiği ve giyimin bilinçli bir estetik deney alanı haline geldiği bir toplam görünümü savunmuştur (Şekil 14). Vücudun soyutlanması, Gernreich'in zıt renkleri, hayvan baskılarını, desenleri, optik efektleri ve metni, normalde karmaşık olmayan silüetleri içeren çeşitli giysilerin karıştırma tekniklerden oluşmuştur (URL-14).

Şekil 14. Rudi Gernreich Tasarımları

Kaynak: URL-17

1984'te, Londra ve Paris'te sonbahar gösterileri sırasında Jean Paul Gaultier, erkeklere yönelik etek serisini sunmuştur. Daha sonra, cinsiyetin akışkanlığı fikrini izleyen, yalnızca üniseks koleksiyona yer vermeye başlamıştır (URL-15). 90'lı yıllarda grunge müzik ve moda çağıyla birlikte cinsiyetsiz ve üniseks giyim tarzlarında yeni adımlar atılmıştır. Nirvana grubu vokalisti Kurt Cobain elbiseler giyerek (Şekil 15) bunu her şeyden çok rahatlık meselesi olarak öne sürmüştür (URL-16). Cinsiyet normlarını engellemeye yönelik rahat tutumu genel olarak “Grunge” kültürüne yansımıştır. Prince ve David Bowie gibi diğer sanatçılar gösterişli parçalar giyerken grunge, cinsiyet yelpazesinin her tarafına yayılan savaş botları ve flanel gibi sade kıyafetlerle tanımlanmıştır.

Şekil 15. Nirvana Grubu, Kurt Cobain

Kaynak: URL-18

1.3. Cinsiyetsizlik Kavramının Günümüz Modasına Etkileri

Cinsiyetsiz moda aynı zamanda ünisex, androjen veya cinsiyet ayrımı gözetmeyen moda olarak da anılmaktadır. Bu trend, cinsiyet yelpazesinin neresinde olursa olsun herkesin giyebileceği kıyafetlerle ikili cinsiyet normlarının üzerine çıkmayla ilgili olmuştur. Bu kıyafetler genellikle bol ve nötr renklidir ve özellikle erkeksi veya kadınsı değildir (URL-17).

Tasarım ve güzellik standartlarını yeniden tanımlayan cinsiyetsiz moda; kıyafetlerin, modellerin ve tasarımların belirli cinsiyet beklentilerine uyması gerektiği fikrini ortadan

kaldırarak geleneksel güzellik standartlarına ve cinsiyet rollerine meydan okumuştur. Her cinsiyetten insanlar benzersiz kimliklerini benimseyerek, kendilerini özgün bir şekilde ifade ederek tarz denemelerini güçlendirmiş ve kapsayıcılığı teşvik etmiştir.

Trendler gelir ve gider ancak androjen eğilimin en azından günümüzde kalıcı olduğu görülmüştür. Bir moda hareketi olarak, cinsiyetsiz giyinme yavaş yavaş ana akım kültüre girmiş ve bu trend dünyanın büyük moda başkentlerinde yaygınlaşmıştır. Pek çok genç, ünlüler ve moda tasarımcıları sayesinde her cinsiyetten bireyin giymeyi tercih ettiği kıyafetlerle geleneği bozmuştur. 2017 yılında UoF (Fujairah  niversitesi)  ift cinsiyetli moda illüstrasyonu konusunda ders vermiştir (URL-18).

Bağımsız firmaların yanı sıra Acne Studios, Maison Margiela ve Gucci gibi birçok ünlü marka da geleneksel maskülen ve feminen estetiğin ötesine geçen tasarımlara öncelik vermiştir ( ekil 16). Sürdürülebilirliği teşvik etmek cinsiyetsiz moda, şirketlere sürdürülebilirlik çabalarına ve döngüsel modaya uyum sağlama fırsatı sunmuştur.

Şekil 16. Gucci Defilesinden

Kaynak: URL-19

Günümüzün toplumsal cinsiyet hareketinin önemli bir kısmı, herkes tarafından giyilebilecek çok yönlü, zamansız parçalar tasarlanması olmuştur. Bu fikirler, uzun ömürlülüğü ve israfın azaltılmasını vurgulamıştır. Bu değişimi yönlendiren gençler aynı zamanda tüketime, nicelikten ziyade kaliteye ve etik iş uygulamalarına yönelik bilinçli yaklaşımlara öncelik verme eğilimine yönelmiştir. Bu örtüşme, moda markalarının, özellikle kapsayıcılığı ve cinsiyet ayrımı gözetmeyen kıyafetler ve sürdürülebilir çabalarına odaklanması gerektiği anlamına gelmiştir.

Toplumsal katı beklentilerini yıkıp, cinsiyeti bir spektrum olarak kabul ettikçe, kimlik ve ifade konusunda tartışmalar azalarak, daha kabul edici ve kapsayıcı bir toplum oluşmuştur. Bu değişim, bireylerin zihinsel sağlığını ve refahını olumlu yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Moda endüstrisine yönelik talepler, kapsayıcılığın ve temsilin iyileştirilmesiyle sonuçlanmıştır. Örneğin, dünya çapındaki moda haftaları ve ürün lansmanları, farklı modelleri bir araya getirmiş ve uyumsuz tasarımları her zamankinden daha yüksek oranlarda sergilenmiştir. Bu sadece farklı cinsiyetlerden insanlar için geçerli olmamıştır. Rajo Laurel'in Asus için "Cinsiyet Belirsizliği Ordusu" koleksiyonu örneğinde de olduğu gibi (Şekil 17) hareket aynı zamanda tüm cinsiyetlerin, ırkların, etnik kökenlerin ve vücut tiplerinin daha iyi temsil edilmesini savunma eğiliminde olmuştur (URL-19).

Şekil 17. Rajo Laurel'in Asus İçin “Cinsiyet Belirsizliği Ordusu” Koleksiyonu

Kaynak: URL-20

Günümüzde erkek ve kadın giyiminin farklılaşarak evrim geçirmesi, düşünüldüğü gibi tarihsel rastlantının sonucu olmamıştır. 18. yy. dan sonra erkek ve kadın giyiminin ayrıntılı kodu aslında aynı bütünün parçalarıdır. İki birlikte iç bütünlüğü ve tutarlılığı olan bir gösterge sistemini oluşturmuştur (Davis, 1997: 51).

Bazı marka ve tasarımcıların koleksiyonlarında ara ara bazı erkeklerde feminen, kadınlarda ise maskülen görüntüler sergilemişler ve toplumsal cinsiyet rollerini yıkan görünümler ortaya koymuşlardır. Üniseks ve cinsiyetsiz kavramlarının günümüzde markalara yansımaları artmıştır.

Mevcut tüm giyim seçeneklerine bakıldığında, cinsiyetsiz modanın günümüzde bir bütün olarak moda endüstrisinde önemli ilerlemeler kaydettiği açıkça görülmüştür. Bazı mağazalarda standart erkek ve kadın kıyafetlerinin yanı sıra cinsiyet ayrımı gözetmeyen seçenekler de sunulmuştur (URL-20).

Cinsiyetsiz kıyafetler sıklıkla androjenlik terimiyle değiştirilmiştir. Ancak bazıları bu iki terim arasında ayrım bulmuştur. Androjenlik, cinsiyete dayalı giyim öğeleriyle oynayıp bunları birleştirmiştir. Cinsiyet ayrımı gözetmeyen giyim markaları tarafından tasarlanan cinsiyetsiz giysiler ise her türlü cinsiyet ayrımını tamamen ortadan kaldırmış ve her türlü cinsiyet ikiliğini göz ardı eden tamamen tarafsız bir görünüm oluşturmuştur (URL-21).

Üniseks giyim, sıklıkla androjen ve cinsiyetsiz giyim ile birbirinin yerine kullanılan başka bir terimdir. Bir giysinin veya giyim serisinin cinsiyet yelpazesindeki herkes tarafından giyilmesinin amaçlandığını belirten biraz daha eski bir terimdir. Üniseks giyim sıklıkla cinsiyet kapsayıcı olarak tanımlanır. Genellikle kıyafetlerin şekilleri nedeniyle farklı vücut tiplerine uygun bir kesimi göstermiştir.

Phluid Project'in 2018'de New York'ta başlatılan ve cinsiyetsiz bir moda markası olarak dünya çapında erişime açık olan kurucusu Rob Smith; "Tüketiciler, özellikle de Z kuşağı tüketicileri cinsiyetsiz modağa hazır" demiştir. Kasım 2020'de düzenlenen WWD Kültür Konferansı'nda "Z kuşağı tüketicilerinin yüzde 56'sı kendilerine atanan cinsiyet alanlarının dışında alışveriş yapıyor" analizlerle sunulmuştur. Tüccarların cinsiyet ayrımı gözetmeyen modağa uyum sağlayabilmesi için perakendecilerin satış stratejilerini yeniden değerlendirmesi, tasarımcıların cinsiyetsiz bir koleksiyonun gerçekte ne olduğunu yeniden incelemesi ve sektörün dili ve terminolojiyi öğrenmesi gerekmiştir (URL-22).

1.4. Moda Tasarımcıları, Markalar, Modeller, İkonlar

Orta Çağ sonlarından bu yana Batı'nın kültür tarihinde çeşitli kimlik kararsızlıkları çıkmıştır. Cinsiyetle alakalı olanı bunlardan bir tanesidir. Toplumsal sınıf, cinsellik, yaş, düşünce ve birçok konu giysilerin kodlarıyla, modanın aracı olmasıyla değişimlerde etkili olmuştur. Sanatçılar ve tasarımcılar kendi yorumları ile yeni kodlarla kendi varoluşlarını oluşturmuştur (Davis, 1997: 65).

1870 yılında, aktris Sarah Bernhardt toplum içinde bir erkeğin takım elbisesini giyerek toplumsal cinsiyet rollerine meydan okumuştur (Şekil 18). 1899'da Hamlet'te başrol oynayarak pek çok açıdan o zamanının ilerisinde olmuştur (URL-23).

Şekil 18. Sarah Bernhardt Hamlet Rolünde

Kaynak: URL-21

1935 yılında aktristi Marlene Dietrich, Coco Chanel tasarımı takım elbisesi ile androjen stilin önemli bir temsilcisi olmuştur (Şekil 19). Dönemin modasına yön vererek esin kaynağına dönüşmüştür (URL-24).

Şekil 19. Marlene Dietrich Coco Chanel Tasarımı Takım Elbisesi

Kaynak: URL-22

50’li yıllarda Elvis Presley, androjenliği ve rock roll’u bir arada sunarak ilham olmuştur. Jimi Hendrix topuklu ayakkabı ile sahne performansları sunarak cinsiyet normlarına karşı gelmiştir (URL-25).

Mr.Fish’in elbise tasarımını giyen Mick Jagger, 1969 yılında Hyde Park konserini gerçekleştirmiştir (Şekil 20). David Bowie cinsiyetsiz kostüm, saç ve makyajı ile birçok sanatçının ilhamı olarak devam etmiştir (URL-26).

Şekil 20. Mick Jagger, Hyde Park Konseri

Kaynak: URL-23

Kansai Yamamoto’un tasarımları ile sahneye çıkan Bowie, cinsiyetsiz modanın öncüsü sayılmıştır (Şekil 21). Normlar ve sınırlar olmayan bir dünyada gençlerin, istedikleri gibi giyinmeleri gerektiğini, bunun için ilham olduğunu belirtmiştir (URL-27).

Şekil 21. Bowie

Kaynak: URL-24

Rei Kawakubo ve Yohji Yamamoto adlı Japon tasarımcılar Avrupa'nın daha önce deneyimlemediği cinsiyetsiz modayı tanıtmıştır (Şekil 22). Rei, “Erkekler gibi” anlamında Commes Des Garçons adlı markasıyla cinsiyet dair kuraları yıkmak için cinsiyet belirsizliği adını koyduğu Japon tarzında olan tasarımlarını sergilemiştir (Şekil 23) (URL-28).

Şekil 22. Rei Kawakubo Tasarımları

Kaynak: URL-25

Şekil 23. Yohji Yamamoto Tasarımları

Kaynak: URL-26

Son yıllarda birçok hızlı moda (fast fashion) markasının çıkardığı koleksiyonlarda dünyadaki değişimlerin yansımaları görülmüştür. Cinsiyet ayrımındaki sınırları kabul etmeyen özgür koleksiyon oluşumları ve her cinsiyet kimliğinden modellere yer verilmesi

bu sürecin yansımaları olmuştur. Cinsiyet ayrımı gözetmeyen kıyafetler günümüzde Miley Cyrus, Zendaya, Ezra Miller, Bad Bunny ve diğer sayısız sanatçı tarafından savunulmuştur (Şekil 24).

Şekil 24. Ezra Miller, Zendaya, Miley Cyrus

Kaynak: URL-27, 29

Müzikal TV dizisinin ilk döneminde “Glee” de Kurt Hummel’in söylediği “Modanın cinsiyeti yoktur” ifadenin cinsiyetsiz moda hakkındaki daha büyük tartışmaya nüfuz etmiş ve cinsiyetin ötesine geçerek modanın içinde bir kelime haline gelmiştir (URL-29). 2010 yılında Kanye West, “Tahtımı İzle” turnesi için Riccardo Tisci imzalı Givenchy deri etek giymiştir (Şekil 25).

Şekil 25. Kanye West Givenchy Deri Eteğiyle

Kaynak: URL-30

2016 yılında Louis Vuitton, kadın bahar kampanyası için Jaden Smith'i seçmiştir. Bu, lüks markanın kadın reklamlarında ilk kez bir erkek modelin yer alması olmuştur. Ünlü erkekler daha akıcı moda seçenekleri giymeye başladıkça pek çok karışık tepkiler oluşmuştur. 2016'da Rap sanatçısı Young Thug, 2016 albümünün kapağında Alessandro Trincone imzalı bir elbise giymiştir. 2017 yılında H&M markası cinsiyetsiz bir moda serisi koleksiyonu ile ciddi bir sallantı oluşturmuştur (Şekil 26) (URL-30).

Şekil 26. H&M Cinsiyet Ayrımı Gözetmeyen Koleksiyonu

Kaynak: URL-31

Ünlü şarkıcı Harry Styles, 2019'da Met Gala'da transparan bir Gucci bluz giyerek cinsiyetsiz modanın hızla kültürel ana akıma girmeye başlamasına öncülük etmiş ve bu konsepti değiştirmiştir (Şekil 27).

Şekil 27. Harry Styles, 2019'da Met Gala

Kaynak: URL-32

Cinsiyete dayalı akışkan moda aynı zamanda ikili normlara da meydan okuyan formlar günümüzün ünlü şarkıcılarından Billie Eilish uyumsuzluğu da teşvik ederek yapmıştır (Şekil 28). Cinsiyet ve cinsiyet özelliklerinin vurgusunu azaltmaktan ziyade bu eğilim, normatif çağrışımları yıkmak, erkeklik ve kadınlığı yeniden tanımlamakla ilgili olmuştur.

Şekil 28. Billie Eilish Stili

Kaynak: URL-33

Ünlü aktör ve şarkıcı Billy Porter'ın 91. Akademi Ödülleri'nde giydiği kadife smokin ceket, balo elbisesiyle ve 92. Akademi Ödülleri'nde altın rengi tüylü korsaj ve baskılı etek ve altın rengi platform çizmeleri veya Kristen Stewart'ın 2023 Met Gala'da Chanel imzalı kısa siyah beyaz takım elbisesi ikili cinsiyet yapılarıyla daha rahat ve özgür olduğu gözlenmiştir (Şekil 29). Gittikçe daha fazla kişi cinsiyet ayrımı gözetmeyen kıyafetler denemiş ve erkeklik ile kadınlığı yeniden tanımlamak için modayı kullanmıştır. Bu davranışlar sektörü çeşitli şekillerde etkilemiştir.

Şekil 29. Billy Porter ve Kristen Stewart

Kaynak: URL-34, 36

Kid Cudi'nin cinsiyetsiz moda olarak çiçekli elbisesi ile Kurt Cobain'e atıf yaptığı SNL sahnesi, kadınların takım elbise giymesinden daha fazlasına dönüşmüştür (Şekil 30) (URL-31).

Şekil 30. Cudi'nin Cobain'e Atıf Yapması

Kaynak: URL-37

Givenchy, Gucci, Celine, Louis Vuitton, Versace gibi ünlü markalar cinsiyetsiz moda özel koleksiyonlar aracılığıyla veya bazı kıyafetleri koleksiyonlarına entegre ederek ikili önyargıları (stereotipi) aşmış ve günümüz moda endüstrisinde “Cinsiyetsiz stil” kullanılmaya başlanmıştır (URL-32).

Londra'daki Selfridges bir mağazasının üç katını cinsiyet ayrımı gözetmeyen alışveriş alanlarına dönüştürmüştür. Haider Ackermann, Gareth Pugh ve Ann Demeulemeester gibi androjen mankenler, tasarımcıların üniseks kıyafetlerini giydirerek ve mağazanın web sitesine de benzer şekilde cinsiyetsiz tasarımlar koymuştur. Aynı ürünleri hem erkek hem de kadın modellerde sergilemiştir. “Agender” olarak adlandırılan bu alışveriş deneyiminin sonunda bir pazarlama aracı olarak perakende devriminden daha başarılı olduğu kanıtlanmıştır (URL-33).

Geleneksel “Erkek giyim” ve “Kadın giyim” kavramlarına meydan okuyan koleksiyonlarla giyim ikilisini kullanmayan markalar, sınırları tamamen ortadan kaldırmıştır. Üniseks bir vizyon ortaya koyan marka Private Policy, cinsiyetten tamamen bağımsız tasarım kodlarıyla tanımlanan koleksiyonlarını sergilemiştir (URL-34).

Eckhaus Latta, cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir marka olarak modanın en iyileri arasında öne çıkmıştır. Tasarımlarının ne kadar çok yönlü olabileceğini kanıtlamıştır. Markanın tasarımları erkeksi ve kadınsı tasarımın ötesine geçmiş ve bunun yerine modanın nasıl sanatsal ifade aracı olarak var olduğunu göstermiştir (URL-35).

Tasarımcı Thom Browne, hiçbir zaman tasarım uygulamalarında geleneksel cinsiyet kurallarına bağlı kalan biri olmamıştır (Şekil 31). Ancak markanın cinsiyetsiz modaya yaklaşımı, etiketleri kaldırmaktan ziyade sınırları zorlamaya yönelik olmuştur. Browne, içten dışa doğru çalışarak, erkek giyim ve kadın giyim kategorileri altında kışkırtıcı ama aynı zamanda rafine parçalar sunarak, cinsiyetçi modanın asırlık arketiplerine meydan okumuştur. Sektörün katı kategorileri sürekli olarak terk etmesi, marjinalleştirilmiş kimlikleri benimsemeye yönelik daha büyük bir toplumsal değişimi temsil etmiştir. Bir zamanlar erkek giyim ve kadın giyiminin sektörü tanımladığı yerde, yeni nesil moda tasarımı cinsiyetçi stil kavramını silmeye çalışmıştır (URL-36).

Şekil 31. Thom Browne Koleksiyonu

Kaynak: URL-38

Perakendecilerin, markaların ve tasarımcıların çoğunluğu harekete yavaş tepki vermiştir. Les Tien, Gypsy Sport Telfar, Charles Jeffrey Loverboy ve Aries, gibi cinsiyetsiz etiketlere sahip markalarda var olmuştur. Stefano Pilati, 2018'de akıcı bir erkek giyim markası olan Random Identities'i tanıtmıştır.

Norma Kamali, 2019'da ünlü markasını ünisek etikete dönüştürmüştür. Kaşmir örgü koleksiyonu Inhabit, ilk cinsiyetsiz koleksiyonunu 2020 sonbaharında piyasaya sürmüştür. Ümit Benan üniseks B serisini ve Equipment, 2020'de cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir koleksiyon piyasaya sunmuştur.

Bugün cinsiyetsiz moda kategorisi sektörde hızlı büyümüştür. Üniseks, cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir markayı piyasaya süren ilk tasarımcılardan biri, Rad Hourani olmuştur. Tasarımcı, WWD ile yaptığı bir röportajında markasını “Kasırğa başarısı” olarak tanımlamıştır. Nötr kıyafetler için bir sanat sergisi düzenledikten sonra etiketini oluşturmuştur (Şekil 32). Hourani, 23 yaşında Paris'e taşındıktan sonra moda dahil her şeyin ırk, cinsiyet, yaşa göre sınıflandırıldığını fark etmiştir (URL-37).

Şekil 32. Rad Hourani

Kaynak: URL-39

Her iki cinsiyetin bedenine uygun ölçülerde üretilmesini sağlayan cinsiyetsiz moda ayrıca giysilerin görünüşünden öte, tamamen bir sektör haline gelmiştir. Bloni. Riley Studio, Two Point Two Studios, Rich Mnisi ve I and Me; herkese aradığını bulabilme imkânı sunan cinsiyetsiz modanın bazı marka ve tasarımcıları olmuştur (Şekil 33).

Şekil 33. Rich Mnisi Milorho 2019 Koleksiyonundan

Kaynak: URL-40, 41

Riley Studio, sadece bir sezon için değil, yaşam için tasarlanmış ürünlerle anlamlı, cinsiyet ayrımı gözetmeyen gardırop parçaları yaratmak için ileri dönüştürülmüş atık malzemeleri ve sorumlu doğal lifleri kullanmaya kendini adanmış sürdürülebilir bir moda markası olmuştur (Şekil 34) (URL-38).

Şekil 34. Riley Studio Örnek Satış Ürünü

Kaynak: URL-42

İngiltere'den bir denim ve yaşam tarzı markası I AND ME; sürdürülebilir üretim uygulamalarıyla tanımlanan üretim, işlev ve forma odaklanan koleksiyonlar tasarlamıştır (Şekil 35). Tasarım sürecin de cinsiyet ayrımı gözetmeden, her zaman kumaş ve tarzla ilgili olarak mevsimden ziyade anı yansıtan, kendi temposunda hareket eden benzersiz, birinci sınıf imalatlarla çağdaş gardırop çözümleri sunmuştur (URL-39).

Şekil 35. I AND ME, Örnek Satış Ürünü

Kaynak: URL-43

Two Point Two; cinsiyetsiz, her şeyi kapsayan ve sürdürülebilir bir moda markasıdır (Şekil 36). Oldukça karakteristik olarak demografik olmayan ve anti-konformisttir. Cinsiyetin ve insanlığın akışkanlığını aydınlatan bir dünyayı yeniden şekillendirmeyi amaçlamıştır. Bireyselliği, güveni, ifade özgürlüğünü ve bireylerin kendilerini kendi tarzlarında ifade etmelerini desteklemiştir. Maraka, güzelliğin her ruhta var olduğuna inanarak; yaşlarına, ırklarına, cinsiyetlerine, boyutlarına veya var olan ve insanları bölen diğer toplumsal kategorilere bakılmaksızın güzel ruhlardan oluşan bir marka oluşturmak istemektedir (URL-40).

Şekil 36. Two Point Two Koleksiyonundan

Kaynak: URL-44

Baloni markası kurucusu Akshat Bansal; tasarımlarında müşterilerinin konfor alanlarını genişleterek, gelişmelerini ve kendilerini daha iyi ifade etmelerini kolaylaştırmasını istemiştir (Şekil 37). Marka, bireysel kimliklere daha keskin ve daha güçlü bir ses kazandırmayı amaçlamamıştır. Hint teknikleri ve batı silüetleri arasında birliktelik sağlayarak, doğa, mitler, hikayeler, sanat, zanaatkarlık ve mimariyi birleştiren tasarımlar yapmıştır (URL-41).

Şekil 37. Baloni Koleksiyonundan

Kaynak: URL-45

Küçük veya büyük markaların bireysel koleksiyonları cinsiyetsiz moda konusunda giderek uzmanlaşmış ve cinsiyet ayrımı gözetmeyen moda ve onun ortak cinsiyet akışkan sunumu, podyumlarda daha fazla yer almıştır. Modanın cinsiyetin ötesinde toplumsal değişimi yansıtan bir trend olduğunun bir işareti cinsiyete bakılmaksızın tüm insanlara hitap etmiştir (URL-42).

İKİNCİ BÖLÜM: TEKSTİL VE MODA ENDÜSTRİSİNDE SIFIR ATIK KALIP

Bu bölümde sürdürülebilirlik, sıfır atık kavramı ve moda tasarımı üzerindeki etkileri yerli, yabancı kaynaklar ile incelenerek aktarılmıştır.

2.1. Sürdürülebilirlik, Atık Kavramları ve Tarihsel Gelişim Süreci

Kavram olarak sürdürülebilirlik tanımı, bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri için düşünce ve çabalarının tamamıdır (Cengiz, 2021: 133). Kelime kökeni olarak sürdürülebilirlik, Latince “Sustinere” kelimesinden ortaya çıkmıştır (Odabaşı, 2016: 3).

Sürdürmek fiilinden türeyerek sürdürülebilirlik kavramına çevrilerek dilimize yerleşmiştir. Mevcut durumun korunması, idame ettirilmesidir (Kılıç, 2012:203). Sınırsız olmayan doğal kaynakların, belli bir düzen ve oran içerisinde kullanarak tükenmesine engel olmak olarak tanımlanmıştır.

Hem yerel hem de genel ölçekte ekolojik, sosyolojik ve ekonomik açıdan bireyin geçim ve hayat şartlarının etkilenmesinin çevresel oluşumları sürdürülebilirlik içerisinde olmuştur (Joy ve ark., 2012: 274).

1962’de Rachel Carson’un yayınladığı “Sessiz Bahar” adlı eseriyle sürdürülebilirlik ilgili ilk temeller oluşmaya başlamıştır. Tarım ilaçlarının hayvan ve insan sağlığı için tehlike boyutları gibi türlerin yaşamını idame ettirebilmeleri ve ekosistemin devamlılığı gibi açıklamaları önemli olmuştur (Türkmen, 2009: 11).

1972 tarihinde “Büyümenin Sınırları 2” raporu ile sürdürülebilirlik kavramı ilk kez literatür olarak yayınlanmıştır (Mangır, 2016: 145). Ayrıca aynı tarihte İsveç’te Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’nda sürdürülebilirlik hareketi ekseninde bildiri yayınlanmıştır. Rio de Janeiro’da (1992) BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda dünya liderlerinin bir araya gelmesi ve bu kavramın konuşulması ile artık dünyada internet aracılığı ile her yer yere ulaşmıştır (Cebeci, 2013: 151). Rio konferansı ile ortaya çıkan sonuçların görüşülmesi, devamı gibi konularla 2002 Johannesburg “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” yapılmıştır.

“Atık” atılan her türlü maddedir. TDK atık kelimesini fabrika, ev ya da hastane gibi mekanlarda kullanılarak işlenemez hale gelen ya da artık çevreye zarar teşkil eden maddelerin tümü olarak tanımlamıştır. Kullanıcının artık işine yaramayan, üretimden tüketime kadar süreçte çıkmış maddelerdir.

Sanayi ürünü oluşturma döngüsünde, hammadde arama ve çıkarma sürecinden başlayarak ürüne dönüştürme, atık ve enerji üretimi, ürünlerin kullanımına ve kullanımından sonraki sürece her aşamada oluşan etki doğal kaynak temeli üzerine olmuştur. Sürece göre bir kaynağın kalitesini artırmak için etkilerin olumlu kullanımları genişletilmiştir. Kaynakların tükenmesi ya da kullanılamayacak hale gelmesi, süreç ve ürün kirliliği gibi sonuçlar olumsuz da olabilmiştir. Endüstriyel alanda toprak, hava ve su kirliliği gibi olumsuz etkiler bölgesel sorunları oluşturmuştur (Cengiz, 2021: 135).

2.2. Moda Tasarımında Çevreci Yaklaşımlar

En eski ve büyük sektörlerden biri olan moda ve tekstil günümüzde çevreye zarar veren sektörlerin başında olmuştur (Mangır, 2016:147). Sürdürülebilirlik her sektörde önemli olduğu gibi moda sektörü içinde çok fazla ehemmiyete sahiptir. Bir giysinin üretiminde; hammaddeden yardımcı maddeye, üretim aşamasından satışına kadar olan süreçte dünyamız ve bizler için hem ekolojik hem de ekonomik açıdan çevreye duyarlı olması büyük önem teşkil etmiştir.

Çevreci bir sivil toplum kuruluşu olan Earth Pledge'nin açıklamalarına göre; 8 binden fazla kimyasal, tekstil ürünlerinin hammaddelerinde kullanılmıştır. Hammaddenin doğal kaynaklı olması, kimyasal madde kullanımının oldukça az olması, pestisit kullanımının en az olan liflerin tercih edilmesi, geri dönüşümün de dahil edilmesi, ortaya çıkan giysinin uzun ömürlü olmasının sağlanması ve yapılabiliyorsa hiç atık çıkarılmayan üretim sistemleri tercih edilmesi dünyamız ve gelecek nesiller için oldukça önemli olmuştur (Can ve Ayvaz, 2017: 113).

2.2.1. Eko Moda

Sürdürülebilir modaya dair ekolojik moda, eko moda, yavaş moda ve etik moda gibi kavramları sıralanabilir. Her bir kavram çevreci moda literatüründe olmuştur. Bu konuya verilen önem, üniversitelerin, markaların, tasarımcıların ve çeşitli STK'ların birlikte yaptıkları iş birlikleri, sempozyumlar, sergiler, yapılan belgeseller ile ortaya çıkmıştır (Türkmen, 2004: 60).

Eko moda, yavaş moda ya da sürdürülebilir moda aslında hızlı modanın oluşturduğu zararların azalması için oluşturulmuş antitez de denilebilir. Moda sektörünün ve akımların yavaşlaması, tasarım aşamasından üretime ve tüketime kadar olan süreçte hızlı

moda ile oluşan çevresel, ekonomik hatta sosyolojik tahribatı düzeltmeye yönelik bir nevi mücadele olmuştur.

Sürdürülebilirlik, moda ve tekstil ekolojisi açısından ele alındığında; çevre dostu hammadde seçimi, bu hammaddelerin üretim sürecinde kimyasalların çevreye zarar vermemesi ve üretilen ürünlerin bireye zarar vermeyecek şekilde yapılması, üretim atıklarının kullanımı ve kullanım aşamaları geri dönüşüm süreçleri gibi her detay önem teşkil etmiştir (Kurtoglu ve Şenol, 2004: 30).

Tekstil atıkları sektörde en önemli ekolojiyi tehdit eden sorunlardan biri olmuştur. Türkiye’de tekstil sanayisi gelişmiş belli illere bakıldığında tekstil atığının toplamda yıl bazında 250 bin tona yaklaştığı görölmüştür (Can ve Ayvaz, 2017: 113).

3R de denilen; reduce, reuse, recycle (Azalt, Yeniden kullan, Geri dönüştür) hiyerarşisi tekstilde atık yönetimi stratejilerinde ürün, kumaş veya lif halindeki malzemenin atılmadan en üst düzeyde fayda sağlayacak şekilde dönüşüm sağlayarak kullanımını uzatmak üzerine plan oluşturulmuştur (Türkmen, 2009: 89). Geri dönüşümle oluşturulan yeni ürünün satın alınma aşamasıdır. Rebuy yani satın alma ile 4R oluşmuştur (Can ve Ayvaz, 2017: 114).

2.2.2. Sürdürülebilir Moda

Moda kavramı içinde birçok çeşitlilik barındırmıştır. Farklı amaç ve alanlarda detaylı olarak üzerinde çalışılmıştır. 17. yy. da yaşam tarzı ve giyim üslubunu içermiştir. Fransızca bir kelime olan “Façon” anlam bakımından aynı içeriktedir. Daha sonra İngilizce “Fashion” kelimesi olarak dönüşerek moda kelimesinin genel olarak adı konulmuştur. Tabi günümüzde bu kavram sadece tarz ve üslubun çok ötesinde tüm tasarım sürecini hatta tüm tekstil dünyasını kapsamıştır (Waquet ve Laporte, 2011: 6-7).

Artık toplumun benimsediği giysi biçimi olan fashion kelimesi ilk olarak 1568 yılında Oxford İngilizce sözlüğüne girmiştir. Usul anlamında Latince modus “Moda” kelimesi 16. yy. sonlarında değişiklik olarak girmiş ve belli dönemlerdeki tarz olarak benimsenmiştir (Evecen, 2015: 217).

Moda, pratikte tek kullanımlıkmiş gibi genellikle değişken ve kısa ömürlü olarak algılanmıştır. Değişime duyulan ihtiyaç temelinde kaynaklanan bir endüstrinin büyümesi için talep ve tüketicinin arzusu dahilinde olmuştur. Estetik kaygının yol açtığı var olanı

demodeleştirme birçok özgün ve yeniliği de içine alarak daha çok kaygıya yol açmıştır. Bu duruma karşılık 21. yüzyıla moda artık sürdürülebilir farklı pazarlama stratejileriyle daha bilinçli üretim odaklı olarak ortaya çıkmıştır (Fogg, 2014: 14).

Hızlı değişen ve sürekli bu değişimin devam etmesi üzerine kurgulanan moda ve ilgi çekici olmayı, tüketim çılgınlığını reddetmek ise sürdürebilir modadır. Sürdürülebilir olma, uzun süreli olmak olarak tanımlanmıştır (Gürcüm ve Yüksel, 2012: 50).

Süresiz ve çevreci sistemler gibi önemli sosyal sorumluluk ilkesi içerisinde hareket etmek sürdürülebilir moda için amaç olmuştur. Sürdürülebilir tasarım sürdürülebilir modanın içerisindedir. Marka, şirket ya da firma maliyet ve tanınma açısından, sosyal ve çevreye duyarlılık sayesinde tüketicisi güvenirliği ve bağlılığı gibi konularda sürdürülebilir modanın avantajlarından olmuştur (Mangır, 2016: 148). Birbiriyle karşıtmış gibi duran moda ve sürdürülebilirlikte biri hızlı ve sürekli tüketime diğeri ise daha yavaş bir süreçle uzun ömürlü olması gereken bir tüketime savunmuştur.

Sürdürülebilir moda aslında birçok çelişkiyi de barındırmıştır. Moda değişken ve hızlı iken sürdürülebilirlik uzun bir süreci tanımlamıştır. Sürdürülebilirlik, modanın hızlı tüketim sürecine, rutinine katılmayı ve moda olan ürünleri kullanmayı reddetmeyi içermiştir (Gürcüm ve Yüksel, 2012: 50).

Alexander McQueen, Rebecca Earley, Stella Mc Cartney, Jurgen Lehl, Akiko Minagawa ve Gary Harvey ayrıca Alabama Chanin, Gresham Blake, Linda Loudermilk, Lauren Montgomery Devenney gibi bazı tasarımcılar eko moda veya modada sürdürülebilirlik kavramlarına inanarak tasarımlar yapmışlardır. İyi bir terzilik inceliklerini cesaret, yaratıcılıkla birleştirerek farklı süsleme detaylarıyla ilginç kumaşları birleştirerek dijital baskı gibi yenilikçi baskı tekniklerini giysi tasarım sürecine dahil etmişlerdir (Gürcüm ve Yüksel, 2012: 50).

Paolina Russo'nun sürdürülebilir çabaları ve bu çabalarını tasarımla birleştirerek, tasarımlarına zanaat tekniklerini ekleyerek; endüstri, teknoloji, zanaat ve miras birleşimi konusunda sürdürülebilir moda içerisinde örnek teşkil etmiştir (şekil 38).

Şekil 38. Paolina Russo 2024 İlkbahar/Yaz

Kaynak: URL-46

Sürdürülebilir moda tasarımcıları öncüleri arasında, Eirinn Hayhow özellikle cinsiyetsiz koleksiyonunu sürdürülebilir yönü kuvvetli doğal malzemeler üreterek yapmıştır (Şekil 39). Atık kahve tanelerinden vegan deri elde eden ilk modacı olan Eirinn Hayhow, kendi boyar malzemesini doğadaki bitkilerden, meyve sebze atıklarından sağlayarak ve kendi oluşturmuştur. Ayrıca insanları dünyaya yeniden bağlama hedefiyle bilim, felsefe ve maneviyat kavramlarını birleştirmiştir (URL-42).

Şekil 39. Eirinn Hayhow 2024 Koleksiyonu

Kaynak: URL-47

Sürdürülebilir modanın önemli diğeri Stella McCartney; birçok yenilikçi malzeme ile çalışmıştır. Stella'nın “Sürdürülebilir Pazar” adını verdiği 2024 ilkbahar/yaz gösterisi ekolojik düşünme merkezli bir öğreti olmuştur (Şekil 40). Döngüsellik ilkelerini takip ederken ve özenli raporlama, ölçüm ve takip yoluyla tedarik zincirleri genelinde şeffaflığı artırmaya devam eden, insanların gezegen üzerindeki etkisini azaltmak için en ileri ve ilerici malzemeleri kullanmaya çalışan tasarımcı sürdürülebilir lüks misyonuyla tarzı, vegan denim, sürdürülebilir tasarımda birleştirmiştir (URL-43).

Şekil 40. Stella McCartney, 2024

Kaynak: URL-48

Önemli bir sürdürülebilir moda tasarımcısı Gabriela Hearst, sürdürülebilirlik standartlarını artırmayı destekleyen ve şeffaf endüstriyi savunan bir tasarımcıdır. Chloe'ye 2021'de başına geçmiş ve üç yıl geçirmiştir. Chloe'den ayrılmadan önceki son koleksiyonunda hem lüks hem de sürdürülebilirliğin sattığını göstermiştir (URL-44).

Mart 2024'te TIME, Gabriela Hearst'ın, iklim adaleti, farkındalık ve aktivizm alanındaki çalışmalarıyla gezegenin geleceğini etkileyen bireyleri ödüllendiren dünya ödüllerinin onur sahiplerinden biri olduğunu duyurmuştur (Şekil 41) (URL-45).

Şekil 41. Gabriela Hearst, 2024

Kaynak: URL-49

Sürdürülebilirliği birleştiren inovasyonlarıyla önemli bir diğer tasarımcı Ganni, kendi lab çatısı altında sürdürülebilirlik çalışmalarını yapay zeka ile birleştirmiştir. 2024 İlkbahar/Yaz koleksiyonu “Merhaba Dünya!” ile yapay zekanın yükselişinden esinlenerek doğa, insan ve teknoloji dengesini sağlayarak farklı bir bakış açısı geliştirmiştir (Şekil 42). Tasarımlarında sürdürülebilir, ekolojik ve geri dönüştürülebilir tekstil tasarımları kullanmıştır (URL-46).

Şekil 42. Ganni, 2024

Kaynak: URL-50

Eko modanın en önemli etkinliği olan Yeşil Moda Haftası (gfw), GD Major ve FSA ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ile iş birliği içinde İtalya Çevre, Kara ve Deniz Bakanlığı tarafından desteklenen, kar amacı gütmeyen uluslararası bir etkinliktir. Sürdürülebilirliği moda endüstrisiyle, etik ve sorumluluğu güzellikle, lüks ve konforu stil ve zarafetle uzlaştırmayı amaçlamıştır. Moda endüstrisinde sürdürülebilir kalkınma modellerini geliştirmek ve teşvik etmek amacıyla tüm ulusal ve uluslararası girişimler için bir referans noktası ve ayrıcalıklı muhatap olmuştur. Kahramanları, koleksiyonları ve ürünleri aracılığıyla sürdürülebilirlik kavramının desteklenmesine katkıda bulunan moda tasarımcıları ve uluslararası şirketlerdir (URL-47).

2.2.3. Hızlı ve Yavaş Moda Kavramı

Moda, devasa ekonomik kayıpların yanı sıra, yıkıcı çevresel etkilere neden olan bir “Al-yap-çöp” modeli içinde sıkışmış durumdadır. Günümüzde tüketiciler tarafından ortalama olarak 15 yıl öncesine göre yüzde altmış daha fazla kıyafet satın alınmıştır. Ancak üretilen ürünlerin sadece yarısı kadarı tutulmuş ve geri kalanının yaklaşık yüzde altmışının üretimden sonraki bir yıl içinde yakıldığı ya da çöplüklere atıldığı tahmin edilmiştir (URL-48).

Moda akımlarına uyarak yeni ürünlerle sürekli üretim süreci içerisinde müşteri ihtiyaçları doğrultusunda hızlı bir döngü sektörde mevcut sistem olmuştur. Şirketler ürünlerin hızla değişmesini istemiştir. Bu doğrultuda giysilerin ömürleri kısalmıştır (Niinimaki ve Hassi, 2011: 1878).

Hızlı moda, sürdürülebilir moda için en büyük engel olmuştur. 1980’lerde ortaya çıkmaya başlayan hızlı moda 2000’lerin başında tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Zara, Benetton, GAP ve H&M gibi şirketler hızlı moda modelini kullanarak kısa sürede büyük kitlelere yeni ürünler satmayı hedeflemiştir. Geleneksel üretime göre ürünün geçerlilik süresi kısa tutulduğu için çevreye ciddi zararlar vermiştir. Moda ve tekstil sektöründe yıllık 2 milyon ton atık, karbondioksit çıkmış ve 70 milyon ton su harcanmıştır (Mangır, 2016: 150).

21. yüzyıl ile birlikte moda ve ekonomi tarihinde görülmemiş bir olay olan tüketim çılgınlığı başlamıştır. Mckinsey adında bir Amerikan danışmanlık şirketi yaptığı araştırma sonuçlarına göre 2000-2014 yılları arasında yüzde altmış oranında giysi tüketiminin arttığını çıkarmıştır. Giysi üretiminin artmasıyla bir giysinin ömrü de azalmış

yarıya düşmüştür. Bir nevi kullan at şeklinde bir oluşuma yaklaşmıştır (Yılmaz, 2020: 71).

Hızlı moda, ciddi tehlikelere yol açabilecek bir üretim süreci oluşturmuştur. Hızlı moda yerine sürdürülebilir bir süreç olan yavaş moda hem üretim hem de tasarım açısından daha kaliteli kumaşlar kullanılarak daha sade formlarda gelenekselliği ve el işçiliğinin ön planda tutulduğu bir yaklaşım olmuştur. Daha iyi bir yaşam için yavaş moda ile tasarlamak, üretmek ve tüketmek geçerli bir anlayıştır (Türkmen, 2009: 125).

Yavaş moda ile alınan, giyilen giysinin geçmişi hakkında da düşünme sağlanmıştır. Giysinin hammaddesi, kökeni, kimin ürettiği kısaca ne satın aldığımız ve ürünün kalitesini, nasıl sorularını sorduran bir sorgulamayla sosyal sorumluk olarak hayatımıza yerleşmiştir (Can ve Ayvaz, 2017:117).

Moda sektöründe artık hızlı moda anlayışında olan markalarda sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi adına çalışmalar yapmıştır. Sürdürülebilirlik tasarımcılar ve firmaların etkisiyle genişleyebilmiş ve farkındalık oluşturulabilmiştir.

Etik moda, ekolojik moda, yavaş moda gibi kavramlarla adlandırılan sürdürülebilir moda içerisinde her bir kavram aslında hızlı modanın olumsuz çıktıları üzerine ortaya çıkmıştır.

Yavaş moda sadece tasarlamak değil ayrıca onarmaktır. Yeniden ve uzun süreli kullanmaktır. Uzun süre kullanım için dayanıklı ve kullanışlılık yine yavaş modanın içerisinde önemli kavramlar olmuştur. Bilinçli tüketim, atık miktarının azaltılması hatta sıfır atık oluşumu sürdürülebilirlik içerisinde büyük önem teşkil etmiştir.

2.3. Sürdürülebilir Moda Tasarım Anlayışları

Günümüzde moda ve tekstil sektöründe sürdürülebilirlik konuları önemli olmakla beraber zararlı kimyasal içeriklerin çevreye duyarlı içeriklerle değiştirilmesi ve geri dönüşümle atık tüketiminin minimuma indirilmesi en temel uygulamalar arasında olmuştur.

1990'lar da lifler geri dönüştürülmüş ve doğal olarak sonraki sezonların trend tahminleri olarak sunulmuştur. 2000'ler artık adil ticaretle birlikte organik ve yenilebilir lifler olarak koleksiyonlarda yer alan malzemeler olarak yer almıştır. Dünyada moda merkezi olan şehirler ekolojik tekstillere karşı ilgi oluşturmuştur. Çevre sorunu ve alınabilecek önlemler, çözümleri üzerine tasarımcılar, tüketici ve üreticiler bilgi arayışı içine girmişlerdir (Türkmen, 2009: 69).

Sandra Black; sürdürülebilir moda'nın kapsamını ürün ömrünü uzatmak klasik tasarım, suni ve sentetik liflerden tamamen vazgeçerek ya da minimuma düşürerek, geri dönüştürülmüş ya da doğada çözünebilir malzemeyle giysi tasarım ve üretim süreçleri oluşturmak ayrıca daha akıllı giysiler tasarlamak olarak ve içerisine sürdürülebilir tarımı da dahil ederek açıklamıştır (Gürcüm ve ark., 2012: 50).

Ka-Sha global ve sürdürülebilir olmayı başarmış Hindistan Maharashtra merkezli bir markadır. “Tasarıma göre değiş!” marka için bir tür mantradır. Sıfır atık tasarımlar ve doğal boyamalar marka için önemli bir yer tutmuştur. Yeni ve eskiyi birleştirerek bunları el sanatları teknikleri ile birlikte kullanmıştır. Yeni ve eski zanaat tekniklerine ilgi duyarak bunları bilinçli olarak çalışmalarına entegre etmiştir. Tasarımların temelinde insanlar, hikayeler, yolculuklar ve bakış açıları yer almıştır (Şekil 43). Zanaat tekniklerinden ve yeniliklerden faydalanarak her şekil ve boyuttaki giysi, tekstil ürünlerini ileri dönüşüme tabi tutmuş ve onarmıştır (URL-49).

Şekil 43. Ka:Sha Modada Sürdürülebilir Hikayeler

Kaynak: URL-51

Sürdürülebilir olmayı başarmış tasarımcı Conner Ives Bedford, başlangıcından bu yana nasıl daha akıllı, daha sorumlu kıyafetler üretebileceğini ele almaya çalışmıştır (Şekil 44). Vintage giysilerin hammadde olarak kullanılması yoluyla neredeyse gerçek anlamda tasvir ederek koleksiyon parçalarının çoğu Dead-stock veya vintage giysilerden tasarlamıştır (URL-50).

Şekil 44. Conner Ives Bedford, 2024 Koleksiyon Parçası

Kaynak: URL-52

Triko endüstrisi atıklarından tasarımlar yapan Vitelli markasının kurucusu Mauro Simionato, atölyesini organik örgü tiyatrosu olarak tanımlamıştır. Birinin atığı diğerinin hazinesidir durumunu rejenere iplikten triko üreten sürdürülebilir moda markasına çevirmiştir (Şekil 45). Sadece İtalyan triko sektöründen kalan %100 geri kazanılmış ipliklerle üretim yaparak, ekibine ve küresel bilinçli topluluğa güvenerek şirket içinde ve dışında sosyal, ırksal ve cinsiyetsiz bir marka oluşturmuştur (URL-51).

Şekil 45. Vitelli Koleksiyon, 2024

Kaynak: URL-53

Walid al Damirji; tamamen sürdürülebilir, antika kumaşlar kullanarak giyilebilir sanat eserlerini tasarlayan sıfır atık merkezli bir markadır (Şekil 46). By Walid markası “İsraf

yok” ilkesi ile yavaş moda tasarım yaklaşımıyla, hem moda takvimini uzun süredir belirleyen mevsimsel döngüyü, hem de ona eşlik eden israf kültürünü reddetmiştir. Al Damirji'ye göre sıfır atık tasarımındaki ısrar, tarihe saygı ve hürmetle olduğu kadar sürdürülebilirlikle de alakalı olmuştur (URL-52).

Şekil 46. By Walid Koleksiyon, 2024

Kaynak: URL-54

Hollandalı bir tasarımcı olan Duran Lantink; evsizler topluluğu gibi çeşitli topluluklarla çalışarak hem sürdürülebilir, etik hem de yenilikçi koleksiyonlar üretmiştir. Lantink, 2019 yılında İngiliz Moda Konseyi ve British Council tarafından seçilen Uluslararası Moda Fuarı'nda özel ödül kazanmış ve aynı zamanda prestijli LVMH ödülü için de listeye alınmıştır. Tasarımcı kıyafetlerinin yeniden kullanılması, çeşitli lüks eşyaların dilimlenmesi ve birleştirilmesi yoluyla moda sistemini sorgulamış, böylece kullanıcıyı markaların ve logoların kısıtlayıcı gücüyle karşı karşıya bırakmıştır (Şekil 47) (URL-53).

Şekil 47. Duran Lantink Defilesinden, 2024

Kaynak: URL-55

Adeju Thompson'un kurucusu olduğu bilim kurgu benzeri bir ismi olan LSP, Afrika kodlarıyla harmanlanan, cinsiyetsiz ve sürdürülebilir bir moda markasıdır (Şekil 48). Markanın parçaları tek seferlik olup, üretim yalnızca Afrika'da yapılmıştır (URL-54).

Şekil 48. LSP, 2024

Kaynak: URL-56

Sürdürülebilir bir başka marka olan Bode, kişisel anlatılar ve tarihsel teknikleri inceleyerek geçmişe yönelik duygusallığı tasarımlarında ifade etmiştir. Kapitone, tamir ve applike geleneklerini birleştirerek modern iş kıyafeti silüetleriyle koleksiyonlarını

şekillendirmiştir (Şekil 49). Her giysinin bir öykü anlattığı ve kişiye özel yapılan bir marka olmuştur (URL-55).

Şekil 49. Bode Koleksiyonu

Kaynak: URL-57

Yuima Nakazato, moda ve sürdürülebilirliğe yönelik yenilikçi yaklaşımı ve çevreye olan tutkusuyla uluslararası tanınırlık kazanmış Japon tasarımcıdır (Şekil 50). “Inherit” adlı koleksiyonunda, Kenya’da tanık olduğu dağlar dolusu atılmış giysiden ilham almıştır. Yuima Nakazato, yalnızca yeni teknolojileri içeren avangard tasarımlar yaratmakla kalmamış aynı zamanda moda koleksiyonlarını çevre sorunlarını eşi benzeri görülmemiş şekillerde ele almak için kullanmıştır (URL-56).

Şekil 50. Yuima Nakazato Koleksiyon Parçaları

Kaynak: URL-58

2.3.1. Ham Madde Odaklı Tasarım

Pamuk, polyester ve yün, ipek ve viskon vb. dünya tekstil üretiminin çoğunluğunu oluşturmuştur. Moda, petrolden sonra en fazla kirletici olan ikinci endüstridir ve dünyanın tatlı su ve doğal kaynak tüketiminin büyük bir kısmını sağlamıştır. Dünya nüfusu artmaya devam ettikçe bu sorunun daha da kötüleşmesi beklenmektedir (URL-57).

Tekstil ürününün ham maddesi liftir. Sürdürülebilirlikte ana madde lifin rolü büyük ölçüde önemli olmuştur. Lifin tarım aşamasından, üretim endüstrisinden tasarım sürecine, insan, hayvan ve çevreye geniş bir çerçevede büyük bir etki oluşturmuştur. Bir tasarım sürecinde ilk lifin belirlenmesi hem uygunluk açısından hem de çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan önemlidir (Şevkay, 2021: 32).

Tarih öncesinden 20. yüzyıla kadar pamuk, keten, yün, ipek, deri doğal lifleri ile kimya endüstrisinin gelişmesiyle birlikte akrilik, polyester, poliamid gibi sentetik liflerle de giyim için kullanılmıştır. Bu liflerin karışımıyla oluşan farklı ürünlerde vardır. En fazla kullanılan polyester ve pamuk lifleri biri ucuz, kırılmaya karşı dayanıklı, mukavemet bakımından daha güçlü diğeri ise doğal olandır (Dayıoğlu ve Karakaş, 2007; Şevkay, 2021:32).

Lifin tasarım, üretim sürecinde kullanılması; ekolojiye etkisi, mukavemet ve ham madde atık sürecini de içine alarak oluşan yaşam döngüsü, yeniden kullanılabilir ve geri dönüşüme olan katkısı da önem teşkil etmiştir (Türkmen, 2009; Şevkay, 2021:34).

Değişime ilham veren ve modayı iyilik için bir güç haline getirmeye yönelik kolektif hareketi yönlendiren küresel bir girişim olan iyi moda (Fashion for Good) insanlar ve gezegen için daha iyi çözümler üretmek ve sürdürülebilir moda aracılığıyla davranış değişikliğini güçlendirmek için doğrudan moda endüstrisiyle çalışmaktadır (URL 58).

William McDonough C2C'yi yani 5 iyi kavramına; İyi yaşam, iyi enerji, iyi ekonomi, iyi su ve iyi materyal olarak belirtmiştir (Şevkay, 2021: 34). İyi materyalden kasıt ise sağlıklı, güvenli ve yeniden dönüştürülebilen materyallerdir.

2022 yılında toplam küresel elyaf üretiminin % 54'ünü oluşturan polyester, en çok üretilen elyaflardan biridir. Yaygın kullanımına rağmen polyester üretimi ve imhasının çevresel etkisi önemli endişelere yol açmaktadır. Polyester, sera gazı emisyonlarına katkıda bulunan, yenilenemeyen bir fosil yakıt olan petrolden elde edilir. Ham petrolün

petrokimyasallara dönüştürülmesi, atmosfere insanlar ve çevre için tehlikeli olan toksinlerin salınmasına neden olur; bunun yanı sıra oldukça enerji yoğun bir işlemdir. İşlenmemiş polyesterin çevresel etkisinin nasıl azaltılacağına dair acil soruyu yanıtlamak için çeşitli uygulanabilir çözümler mevcuttur. Gelecek vaat eden yaklaşımlardan biri, tekstilden tekstile geri dönüşüm ve şişeden tekstile geri dönüşüm gibi şekillerde ortaya çıkan, kimyasal veya mekanik olarak geri dönüşüm olmuştur (URL-59).

Dut, bambu, muz, üzüm, ananas, patates, üzüm, kenevir gibi biyo-bozunur özellikte olan bitkiler ve atıklarından oluşturulan alternatif lifler ve doğada çözümü zor malzemenin life dönüşmesi üzerine çalışmalar yapılmış ve bu konuları destekleyen üreticiler bulunmuştur.

Sürdürülebilir Moda Merkezi (Centre for Sustainable Fashion) Dilys Williams; malzemelerin tasarımcılara, tasarımcıların da malzemeye ihtiyacı var olmuştur. Tasarım pratiğinin temelinde doğayı ve eşitliği göz önüne aldığımızda neye benzeyebileceğini düşünebilmek için birlikte çalışmamız gerekmiştir. Hala gidecek uzun bir yolumuz var ve bu konuda gerçekten dürüst olmalıyız ama hiçbir zaman bu kadar önemli bir konumda olmadık, hiç bu kadar görünür olmadık ve şimdi aslında nasıl yapabileceğimiz konusunda hiç bu kadar fazla seçeneğimiz olmamıştır. Materyalleri bir sözleşmenin ötesinde düşünün demiştir (URL-60).

Hammadde odaklı bir tasarım markası olan MAAARI'ni ananas liflerinden (Şekil 51) özenle dokunmuş bir kumaş olan “Pina”yı Filipinler'in ulusal resmi giysisi olan “Barong tagalog ile buluşturmuştur (Şekil 52). Pina kumaşı, ananas bitkisinin yapraklarının iç katmanından benzersiz bir şekilde elde edilmiştir. Kumaşının doğası ketene benzer ve kolayca kırışır.

Şekil 51. Ananas Lifi

Kaynak: URL-59

Şekil 52. Pina kumaşından yapılmış Geleneksel Bir Elbise ve Barong

Kaynak: URL-60

H&M Conscious Exclusive portakal liflerinden bir koleksiyon sunmuştur. Conscious Exclusive 2019 için narenciye suyu yan ürünlerinden oluşan kumaşlar tüm kalitesi, yenilikçiliği ve çevreye gösterdiği özen, yalnızca geri dönüştürülmüş ve sürdürülebilir malzemelerle üretilen H&M koleksiyonu, daha çevreci bir moda endüstrisine olan bağlılığı ve sektördeki yeniliklere her zaman özen göstermiştir (URL-61).

H&M merkası, moda endüstrisini daha sürdürülebilir hale getirebilecek yenilikçi projeleri araştırmak ve desteklemek için teşvik ettiği yıllık girişim olan 2015 yılında Küresel Değişim Ödülü düzenlemiştir ve kazanan kumaş tasarımı Turuncu Elyaf (Orange Fiber) Bardot yakalı lüks korse üst kısmıyla H&M Conscious Exclusive Koleksiyonuna dahil ettiği, yenilikçi, patentli bir işlemle endüstriyel narenciye sıkma işleminin yan ürünlerinden elde edilen bir kumaştır (Şekil 53). Yenilikçi ve sürdürülebilir bir malzemeyle çevre üzerinde güçlü bir etkiye sahip bir tasarım olmuştur (URL-62).

Şekil 53. Orange Fiber x H&M Conscious Exclusive

Kaynak: UR- 61

Fibe markası, tamamen yenilenebilir sarf malzemelerle, çevreyi kirlilemeyen bir yöntem kullanarak patatesten elyafı çıkarmış ve kullanmıştır (Şekil 54). Giysilerin sürdürülebilir olmasını ve geri dönüştürülebilir kalmasını sağlamak için vizyonlarını paylaşan moda markalarıyla çalışmıştır. Patates atıkları yenilemez ve gübre haline getirilmesi zordur, bu nedenle çiftçiler bunları toz haline getirme, yakma ve çürümeye bırakma yöntemlerine başvurmuştur. Bu atıklar kullanılarak elyaf elde edilmiştir. Bu elyaf karada ve denizde biyolojik olarak parçalanabilir, gübrelenebilir ve pamuk gibi diğer doğal tekstillerle birlikte geri dönüşümü sağlanabilmiştir (URL-63).

Şekil 54. Patates Lifi ve Kumaşı

Kaynak: URL-62

Stella McCartney, Sonbahar 2023 koleksiyonunun bir parçası olarak muz bitkilerinden üretilen bir çanta piyasaya sürmüştür (Şekil 55). Tamamen doğal olarak yetiştirilen muz bitkilerinden üretilen dünyanın ilk dayanıklı, teknik kumaş Bananatex firması üretilmiştir. Filipinler'in dağlık bölgelerinde, sürdürülebilir karma tarım ve ormancılıktan oluşan doğal bir ekosistem içinde yetiştirilen muz bitkisi, kendi kendine yeterli olup böcek ilacı, gübre veya ekstra suya ihtiyaç duymamaktadır (URL-64).

Şekil 55. Stella McCartney Muz Lifinden Çanta

Kaynak: URL-63

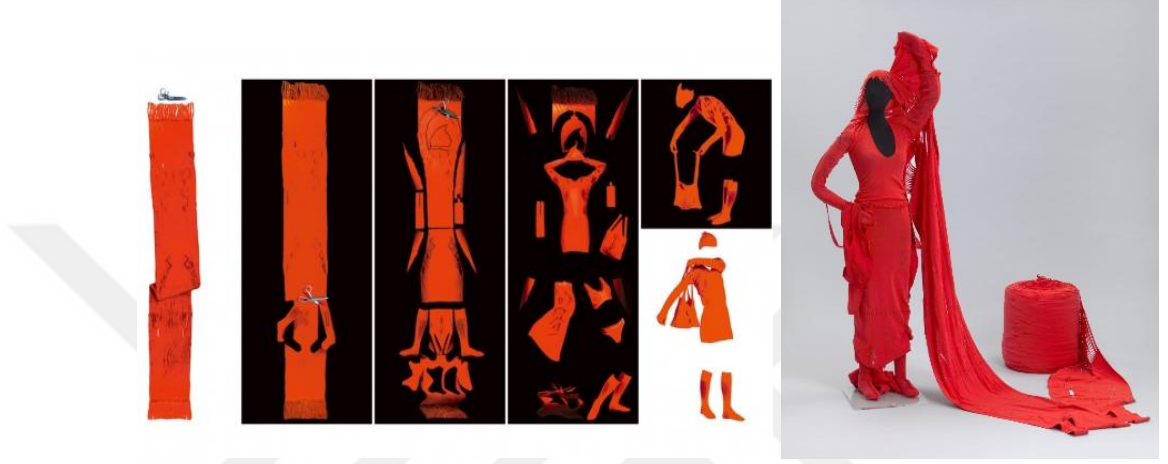
2.3.2. Dönüştürülebilir/Modüler Tasarımlar

Sürdürülebilir tasarım fikirlerinden biri modülerlik üzerinedir (Fletcher, 2008: 132). Modüler tasarımlar tüketime yönelik sunduğu yenilik ve çeşitliliktir. Tasarımlar çıkarılabilir ve uydurulabilir parçalar sağlayarak gelişmiştir.

Modüler ve kalıp tasarımıyla çıkan önemli örneklerden biri A-POC'tur. Issey Miyake ve Dai Fujiwara tarafından geliştirilmiştir. Bir giysi parçası anlamına gelen A-POC a piece of cloth kısaltmasıdır (Fogg, 2014: 502).

A-POC, birbirine zıt görünen sistemlerin bir birleşimi olan seri üretim yoluyla kişiye özel giysiler üreten yenilikçi bir donanım sistemidir. Endüstriyel bir dokuma makinesi, çok büyük, sürekli bir kumaş tüpünü eğirmek üzere önceden programlanmıştır. Borunun içine tekrarlanan bir dikiş deseni dokunarak, hatları elbiseler, gömlekler, çoraplar, eldivenler

ve şapkaları çağrıştırmaya başlayan şekillerden oluşan bir yama işi oluşturulmuştur. Müşteri, her bir parçanın boru şeklindeki yapısını bozmadan dikişleri kesebilecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 56). Sonuç, geride neredeyse hiç malzeme israfı bırakmayan, tek renkli giyim eşyalarından oluşan bir yapbozdur. Miyake ve Fujiwara'nın hızlı, verimli ve sınırsızca kişiselleştirilebilen sistemi, kullanıcıyı kıyafetin nihai tasarımcısı haline getirerek geleneksel tekstil teknolojisini ileri taşımıştır (URL-65).

Şekil 56. Issey Miyake A-POC

Kaynak: URL-64, 65

2.3.3. Sıfır Atık Tasarımlar

Giysi üretimi, kumaş atığının fazla olduğu bir aşamadır. Geleneksel tasarım sürecinde, giysinin ilk tasarımı çizilir. Çizim kalıba aktarılır ve bu süreç giysiye ulaşmak için önemlidir. Sonrasında kalıp kumaşa yerleştirilir ve kesim işlemi yapılır. Bu süreçte kullanılan kumaşların %15 kadarını tekstil atığı oluşturmaktadır. Kesim işleminden sonra parçalar birleştirilir ve giysi oluşturulur (Bursalıgil, 2019: 82).

Sıfır atık giysinin tasarım süreci, hiç tekstil atığı oluşturmada ya da en aza indirgeyerek bir giysinin üretim sürecidir. Kumaştan hiç atık çıkarmadan tasarım süreci oluşturulmuştur. Zamansız parçalar tasarlanarak, hızlı moda eğilimlerinin tersine güncel moda uygun, uzun ömürlülük hedeflenmiştir (Bursalıgil, 2019: 83).

Sıfır atık tasarım, sürdürülebilir uygulamanın bir parçası olarak israfı azaltmak için yeni iş akışlarının oluşturulmasına olanak tanır. Markaların büyük çoğunluğu estetik, maliyet ve üretimin çevreye etkisini düşünmeden tasarım ve üretim süreçleri kullanmaktadır. Günümüzde ise tüketiciler giderek daha fazla çevre dostu şeyler talep etmeye başlamıştır.

Tekstil endüstrisi çevre sorunlarını ele alırken, üretimin sorunsuz ilerlemesini sağlayacak süreçleri de düşünmek zorundadır. Geçmişe bakıldığında sıfır atık moda, meslek olarak bile düşünülmeyen bir dönemde zaten yaygın olarak kullanılmıştır.

Antik Yunan'ın himationu, Doğu'da Japon kimonosu hiçbir kumaş israf edilmeden oluşturulan geleneksel giysilerden birkaçıdır. O dönemlerde kumaş kolay elde edilen bir şey olmadığından insanlar kumaşı mümkün olduğunca verimli kullanmaya çalışmışlardır.

Günümüzde sıfır atık giysi üretim öncesi, kumaş atık miktarını azaltmak ve yeni formlar elde etmek için deneyler yaparak çeşitli teknikler geliştirmiştir. Bu teknikleri uygularken göz önünde bulundurulması gereken noktalar, giysi ve kumaş türü, kumaş genişliği, silüet, sabit alanlar, kalıp ve bitirme, belirli özellikler ve desen parçalarıdır.

Giysi üretiminde sıfır atık kalıp kesiminin uygulanması, tasarımcıların malzemeleri kullanma konusundaki yaratıcılığı keşfetmelerini ve aynı zamanda daha sürdürülebilir olmalarını sağlamıştır.

Sıfır atık moda tasarımının en önemli çalışmalarını yapan Timo Rissanen'dir (Şekil 57). Bir diğer önemli isim ise McQuillan'dır. Her iki isim sıfır atık moda tasarımı konusunda detaylı çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sayesinde birçok tasarımcı ve araştırmacıya sıfır atık, sürdürülebilir moda tasarımı konusunda katkı sağlamıştır (Paralı, 2021: 1462)

Şekil 57. Holly McQuillan'dan Sıfır Atık Ceket

Kaynak: Rissanen, 2013: 55

Sıfır Atık, Clare McCardell, Zandra Rhodes, Bernard Rudolfski vb. gibi birkaç dikkate değer istisna dışında, son 200 yıldır batı modası tarafından büyük ölçüde unutulmuştur. Sıfır Atık tasarımı, yakın zamana kadar mevcut giysi tasarımıyla aynı şekilde gelişmemiştir (URL-66).

Thayaht, Issey Miyake, Timo Rissanen, Holly Mcquillan, Mark Liu, Yeohlee Teng, David Telfer ve Zandra Rhodes, sıfır atık kalıp tekniklerini kullanan önde gelen tasarımcılar ve markalardan bazıları olmuştur.

Sürdürülebilir bir moda endüstrisi için çalışan bir aktivizm hareketi olan Fashion Revolution'ın kurucu ortağı ve direktörü olan Orsola de Castro, 1997 yılında ileri dönüşüm markası From Somewhere'i kurduğundan bu yana sürdürülebilir moda alanında yer almıştır.

Martin Margiela, Worn Again, Goodone gibi tasarımcı ve markalar kesiklerden, fazla kumaştan oluşan çağdaş bir moda koleksiyonu tasarlamıştır. Ekolojik ve etik modayı endüstriye tam olarak entegre etmeye çalışmıştır. Sıfır Atık hareketinin en önemli ismi Japon tasarımcı Issey Miyake, 1999'daki A-POC koleksiyonuyla tek parça kumaştan kıyafet üreterek israfı en aza indirmiştir.

Sıfır atık tasarımcılarından Zandra Rhodes Çin Kareleri deseni tasarımıyla özellikle kol kesimleri gibi tarihi “Kare kesimli” giysilere gönderme yapmıştır (Şekil 58). Bir dizi kareden tasarladığı açık pilili kollu ve süslü bir baskıya sahip giysi hem basit temelde hem de karmaşıktır. Yan dikişler olmadan vücudun şeklini saran ve ipek kumaştan gevşek bir şekilde sarkan bir tasarım olmuştur.

Şekil 58. Zandra Rhodes Çin Kareleri, 1980

Kaynak: URL-66

Sıfır atık bir tasarımcı olan Yeohlee Teng, kumaş genişliğini dikkate alarak, kumaş atıklarının azaltan tasarımlar yapmıştır (Şekil 59) (Risannen, 2013: 39). “Sıfır Atık” adlı AW/2009 koleksiyonu için tasarım, kumaş, uygulama ve işlevsellikteki ekonomiden ilham alarak kumaşların her santimetresi sıfır atık ilkesine göre kullanmıştır (Şekil 60). Çoğunlukla siyah olan bu koleksiyonda üçgenler, kareler ve dikdörtgenler gibi geometrik desenler baskın bir özellikte olmuştur (URL-67).

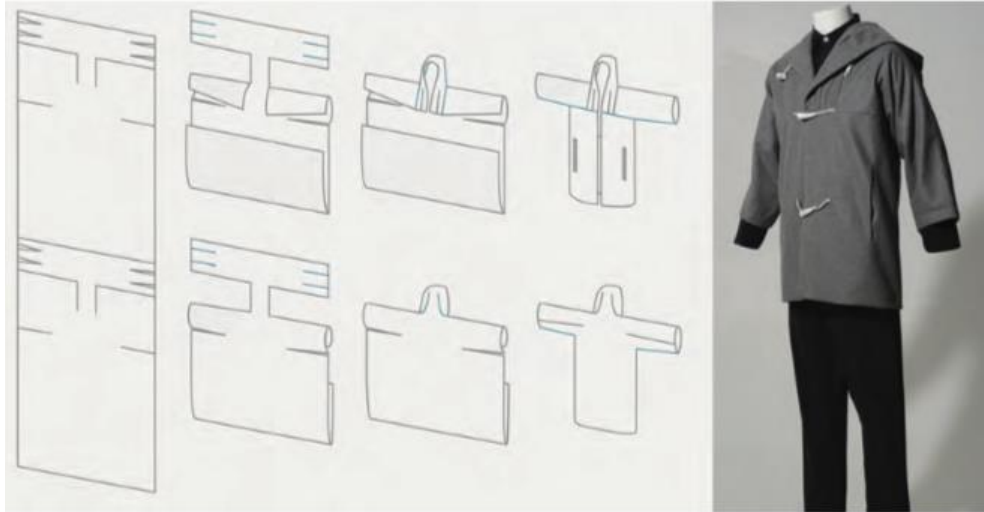
1980’ler de Yoshiki Hishinuma, tamamen kendi kumaşından yapılmış bir dizi giysi tasarlamıştır. Eş kenar üçgenlerden oluşan giysi tasarımlarında bir dereceye kadar belirsizliğe izin verilmiştir (Şekil 61) (Risannen, 2013: 40).

Şekil 61. Yoshiki Hishinuma'nın Üçgenlerden Yarattığı Giysiler

Kaynak: Rissanen, 2013:40

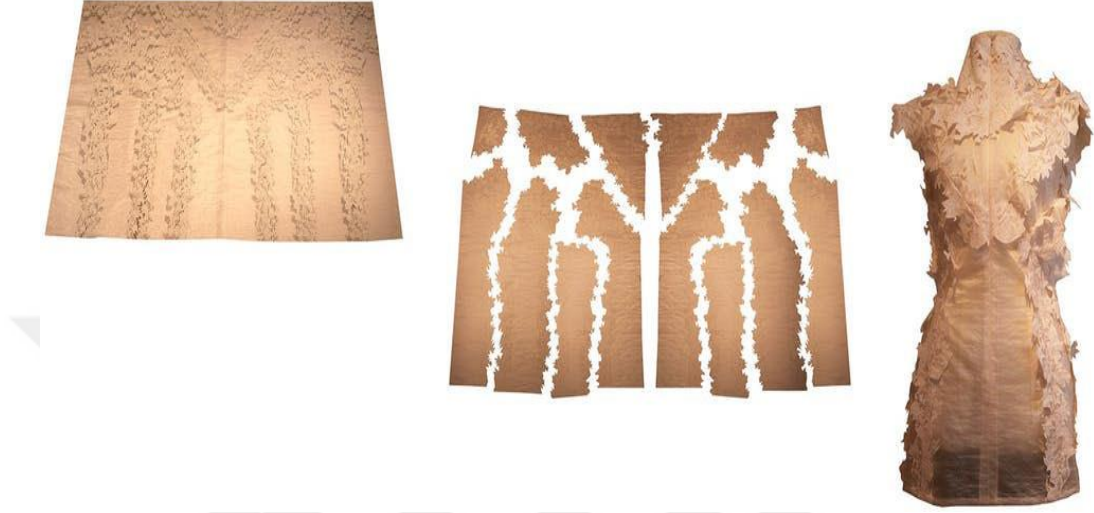
Hem eski sarma teknikleri hem de dikdörtgen kesim aynı zamanda sıfır atıklı kesme yöntemleri olarak da görülebilir ve bu paradigmalara bağlantılar, örneğin David Telfer gibi sıfır atık çalışan tasarımcıların çalışmalarında açık olmuştur (Şekil 62) (URL-68).

Şekil 62. David Telfer Sıfır Atık Kalıp ve Dikilmiş Ürün

Kaynak: URL-67

Mark Liu, kumaşın her parçasını kullanarak zorlu tasarımlar oluşturmuştur. Tüm parçaların bir yapbozun parçaları gibi mükemmel bir şekilde birbirine uyduğu kıyafet desenlerini dikkatlice tasarlamıştır (Şekil 63).

Şekil 63. Mark Liu Sıfır Atık Kesim ve Dikilmiş Ürün

Kaynak: URL-68

2.4. Kalıp Sistemleri

Kalıp, giysinin oluşturulması için yapılan çizim işlemlerinin bütünüdür. Kalıpta ölçü alımı için önemli olan oranlardır. Vücut ölçü hesabının kolaylaştırmak için, bir ölçek yardımı ile vücudu oranlama ve bölümlere ayırmak gerekmiştir. Kalıp oluştururken dikkat edilmesi gereken önemli hususlardandır. Birey incelenirken vücudunun orantılarının ayarlanması baş ölçüsü ile ayarlanmıştır.

Ölçü, bir niteliğin ya da niceliğin değerlendirilmesinde kullanılan birimdir. Giysi boyutlandırması için gerekli oranlama ve ölçeklendirme işlemlerinin yürütülmesini sağlayacak ölçüttür. Fiziksel olduğu kadar, estetikle de alakalı olan ölçme işlemi hem niteliksel hem de niceliksel yapılabilir. Giysi boyutlandırma ve fiziksel uygunluk, kalıp parçalarının görsel olarak orantısal olması ile ilgili olmuştur (Çeğindir, 2020: 104).

Bireylerde beden için kullanılan orantı temel ölçüdür. Her bireyin farklı vücuttur. İdeal ölçüden bahsetmek hatadır. Baş ölçüsünün 8 katı bedeni vermektedir. Bütün boyun sekize

bölümü baş ölçüsünü verir. Bu oranlama bireyin vücudunu hesaplamak için kullanılmıştır.

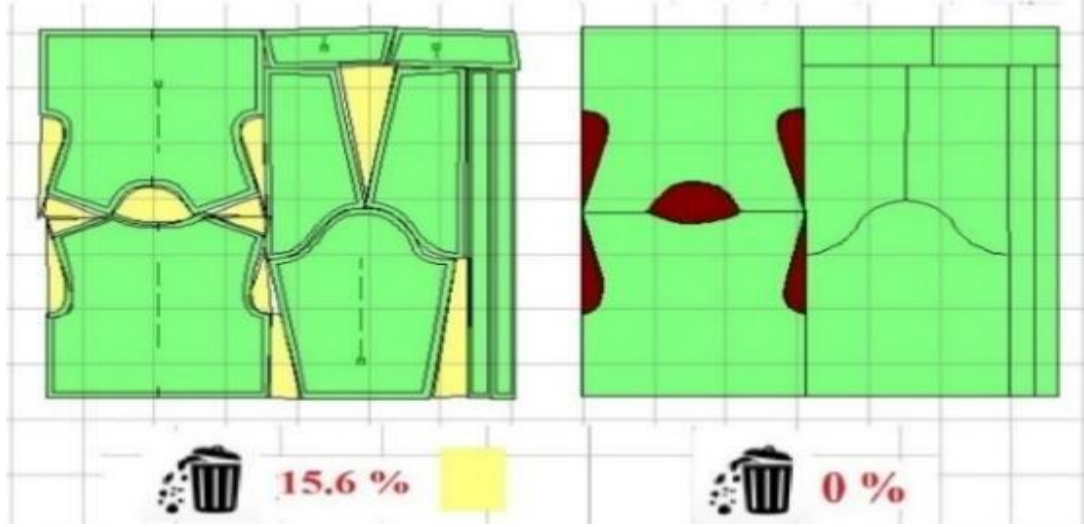
Vücut üzerinden alına ölçüler antropometrik ölçülerdir (Erdoğan, 1993: 142). Birçok kalıp sistemlerinde kullanılan standart ölçü tablolarına araştırmalar sonucunda ulaşılmıştır. İnsan vücuduna uygun olacak şekilde kalıpların hazırlanması araştırma ve geliştirme çalışmaları ile mümkün olmuştur (Sezer, 2005: 44). Kalıp hazırlanırken kullanılacak ölçülerin oranı ve çizgilerin düzeni ayarlanmalıdır. Kalıp hazırlamak için, sistemli, hazır, drapaj, giysi üzerinden, pratik yolla, bilgisayar desteği ile ve sıfır atık tasarım yöntemleri kullanılabilir.

2.4.1. Sıfır Atık Kalıp Tasarım Yöntemi

Sıfır atık, giysi üretim sürecinde herhangi bir kumaşı kesim işlemi sonrasında atık olarak çıkarmadan giysi oluşturma süreci olarak tanımlanır. Bu nedenle, kalıp parçalarının yerleştirildiği ve tek bir giysi oluşturmak için tüm kumaşın en üst düzeye çıkarılma işlemidir. Kalıpların birbirine kenetlenmesi planlanmıştır (Rissanen ve McQuillan, 2016:11). 2008'den bu yana moda ve tekstil endüstrisi için malzemelerin kullanılabilirliğini daha az üretim öncesi atıkla optimize etmek için bir çözüm olmuştur (Nursari ve Djamal, 2019).

Sıfır atıklı giysiler tasarlamak yalnızca sürdürülebilirliği işe entegre etmenin bir yolu değil, aynı zamanda kalıp tasarımı ve kesim için tasarım mücadelesidir. Sıfır atıklı desen kesimindeki amaç, kesildikten sonra geride hiçbir atık bırakmayan giysi kalıpları tasarlamak olduğundan çoğu kalıpta, kesme çizgileri arasında boşluk olmayan bir bulmaca gibi birbirine kenetlenen parçalar bulunmaktadır.

Giysi üretimi sırasında oluşan tüketici öncesi kumaş atığı, kesme ve dikim imalatında kullanılan toplam kumaşın yaklaşık yüzde 15'ini kapsamaktadır (Şekil 64). Sıfır atık prensibinde, atıkların azaltılması ve ortadan kaldırılması, atıkların yeniden kullanımı ve geri dönüştürülmesine tercih edilmiştir. Moda endüstrisinin en yüksek ve en etkili atık yönetimini benimsemesi, ardından atıklar tasarım aşamasında ortadan kaldırılmalıdır (Risannen, 2013:19).

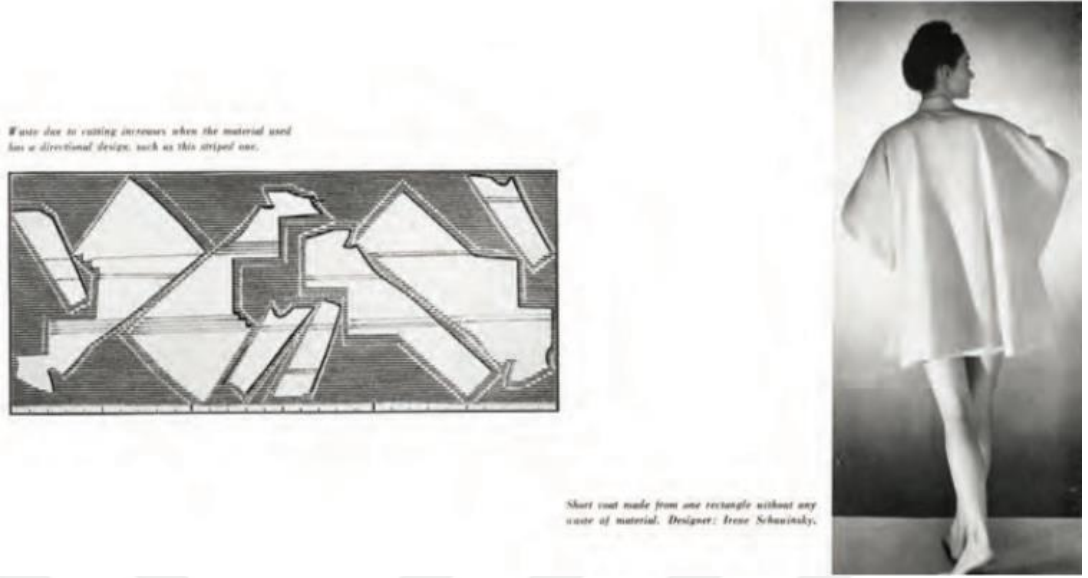
Şekil 64. Solda. Geleneksel Kalıp Kesimi, Sağda: Sıfır Atıklı Kalıp Kesimi

Kaynak: URL-69

Sıfır atıklı giysilerin önemi müze ve galeri sergilerinde ve akademik ortamlarda kabul edilmiş olsa da bugün satılan giysilerin büyük çoğunluğu sıfır atık değildir. Çok az tasarımcı, tek bir sıfır atık giysi ile hazır giyim pazarında birden fazla tasarımı pazarlamak arasındaki boşluğu doldurabilmiştir (URL-69).

Sıfır atık tasarımsal olarak ilk 2008 yılından terim olarak sıfır atık enstitüsü kurucusu Paul Palmer kullanmıştır (Mauch, 2016: 6). Her ne kadar kavram yeni olsa da Antik Yunan giysileri sıfır atık kesim örnekleri olarak gösterilmiştir.

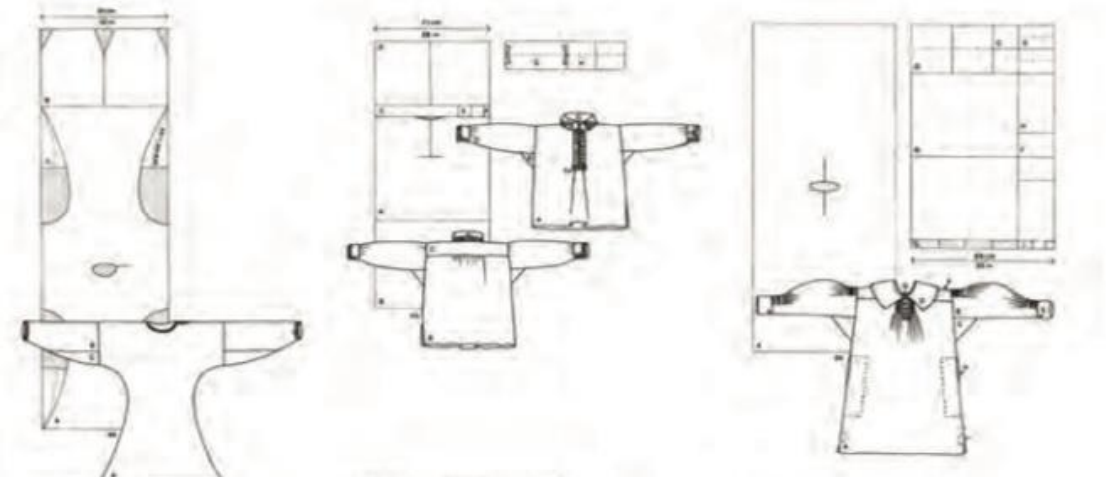
Tarihsel yöntemlerin aksine çağdaş moda tasarımı ve üretiminin bir eleştirisini formüle eden Ernard Rudofsky; 1944 tarihli “Giysiler Modern mi?” eserinde Batı'nın savurgan kumaş kesme yöntemini eleştirmiş ve bunu dünyanın dört bir yanından geleneksel kıyafet biçimlerindeki verimli kesim örnekleriyle karşılaştırmıştır (Şekil 65). Rudofsky, birçok kültürde kumaşın “Giysinin kendisi” olduğunu, “Elbise yapımının lanetinden arınmış” olduğunu belirtmiştir (URL-70).

Şekil 65. İsrâf, Rudofsky, 1947

Kaynak: Rissanen, 2013: 14

Bugüne kadarki en az atık geleneksel kıyafet Deborah K. Burnham (1911-2005) tarafından sağlanmıştır. Burnham, kesme verimliliğini araştırmasında ön plana koyan ilk kişilerden biri olmuştur. Royal Ontario Müzesi'nden ve 1973'teki ufuk açıcı sergisi “Cut My Cote” kumaş miktarını gösteren giysi kesim diyagramlarını içermiştir (Şekil 66). Sıfır atık oluşturarak kumaş genişliği ile giysi kesimi arasındaki ilişkiyi göstermiştir.

Şekil 66. Burnham'ın Giysi Modeli Diyagramları, 1973

Kaynak: Rissanen, 2013:15

Meksika'daki yerli tekstiller ve giysiler üzerine yaptığı bir çalışmada, Fernandez geleneksel Meksika kıyafetinin yapımında çok az kumaş atığı yaratıldığını veya hiç kumaş atığı oluşmadığını, çünkü “Bir kumaş parçasının anlattığı hikayenin parçalanmışsa eksik kaldığını” belirtmiştir. Giysi tasarlama ve yapma pratiğine yönelik araştırmalar yapan Rudofsky ve Fernandez kendi sıfır atık fikirlerini uygulayarak tasarımlar yapmışlardır (Şekil 67).

Şekil 67. Rudofsky ve Fernandez Tarafından Tasarlanan Giysiler

Kaynak: Rissanen, 2013:16

Geleneksel giysi örnekleri incelendiğinde çoğunluk olarak sıfır atık kesim prensibi ile yapıldığı görülmüştür. Antik Yunan elbiseleri, Hint yöresel Sari kumaşın kesilmeden kullanıldığı, Japon kimono ve Türk şalvarı hem kumaş uzunluğu hem de genişliğinin kullanılan giysilere örnek teşkil etmiştir (Paralı, 2021: 1459).

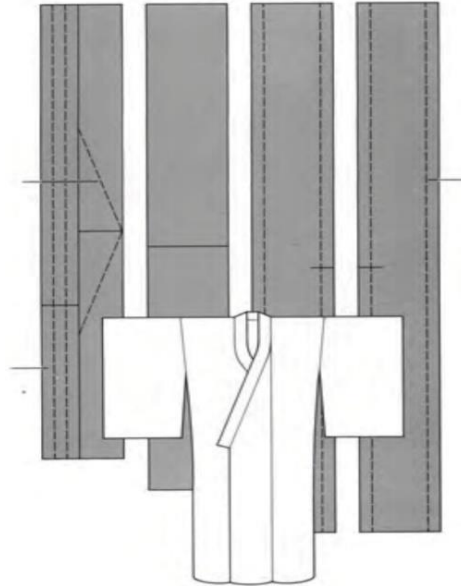
Tarih içerisinde ilişkilerine bakıldığında Çin ve Türk toplulukları birçok konuda olduğu gibi giyim konusunda da birbirinden etkilenmiştir. Çin pantolonu ve Türk şalvarları aynı özellikleri taşımaktadır. İki kalıp incelendiğinden büyük ve küçük dikdörtgen kesilmiş kumaş parçalarından oluştuğu görülmüştür (Şekil 68) (Rissanen, 2013: 47).

Şekil 68. Şalvar Örnekleri

Kaynak: Rissanen, 2013: 47

Japon kimonoları ve Türk geleneksel giyiminde önemli olan entariler hiç kumaş artığı bırakmadan oluşturulan giysilere örnektir (Şekil 69). Ön, arka ve kol parçalarının genişlik ölçüleri aynı olan sekiz parçaya ayrılmış dikdörtgen kumaş parçalarından oluşan Japon kimonoları, entarilerle kesim özellikleri bakımından aynı benzerliktedir (Koç ve Koca, 2015:519).

Şekil 69. Kimono Kalıbı

Kaynak: Rissanen, 2013: 47

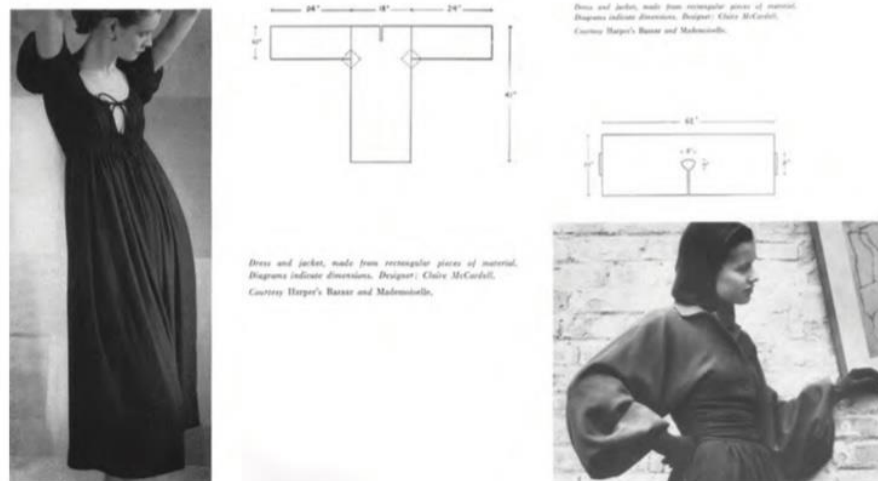
T şeklinde giysiler ve kare şeklinde kesimler atıksız giysilerdendir. Thayaht'ın tuta ismini verdiği vücuda oturuşunu ve rahat hareket edilmesini kol altına yerleştirdiği üçgen bir parça ile sağlamıştır (Şekil 70).

Şekil 70. Thayaht'ın Tutası, 1919

Kaynak: Rissanen, 2013:50

Küratörlüğünü yaptığı “Giysiler Modern mi?” sergisi için Bernard Rudofsky, Claire McCardell ile birlikte giysiler hazırlamıştır (Şekil 71). Bu giysiler sıfır atık kalıp ve tasarım olarak örnekler arasında yerini almıştır. 1950'ler de Rudofsky, koleksiyonunda (Bernardo Separates) giysileri dikdörtgen parçalardan (Şekil 72) hazırlamıştır (Rissanen, 2013: 51-52).

Şekil 71. Claire McCardell'in Elbisesi ve Ceketi, 1944

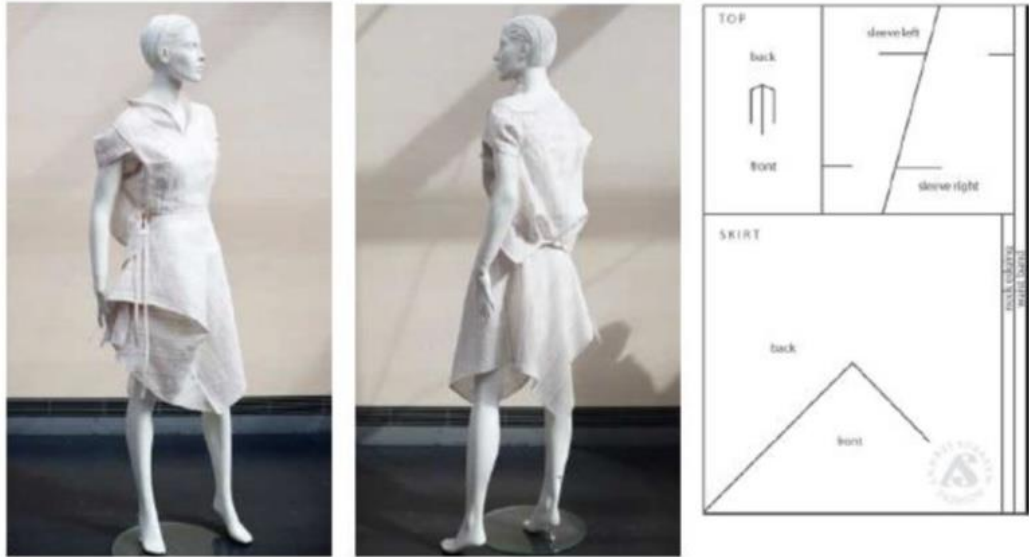
Kaynak: Rissanen, 2013:52

Şekil 72. Rudofsky'nin Bernardo Differents'ı 1947-1951

Kaynak: Rissanen, 2013: 52

Planlı karmaşa, geometrik kesim, kes ve kıvrır gibi sıfır atık kalıp tasarım tekniklerindendir. Şekil 73 Andrej Subarew tasarımı kes ve kıvrıra bir örnektir.

Şekil 73. Andrej Subarew, Kes ve Kıvrır Giysi Tasarımı

Kaynak: URL-70

Atharina Thiel'in tasarımları da sıfır atık konseptine dayanmaktadır. Amacı giyim üretiminde herhangi bir kesim atığı üretmemek ve modayı yeni parametreler altında tasarlamaktır. Tangram oyunu fikrinden ve birkaç temel geometrik unsurdan kaynaklanan şekil çeşitliliğinden yola çıkan Katharina Thiel, hiçbir atık çıkarılmayan benzersiz silüetlerden oluşan giyim koleksiyonu tasarlamıştır (Şekil 74). Üretilen koleksiyona ek olarak, tüketiciler için açık kaynak sistemi ruhuyla, kendi kendine dikilebilen desenler geliştirmiştir. Kendi kendine dikilen ve belki de bireysel olarak değiştirilen bir giysi, kişinin kendi gardırobuyla olan kişisel ilişkisini güçlendirir, bir giysinin işlevini ve değerini netleştirir ve moda daha bilinçli bir yaklaşımı teşvik eder mantığıyla tasarımlar gerçekleştirmiştir (URL-71).

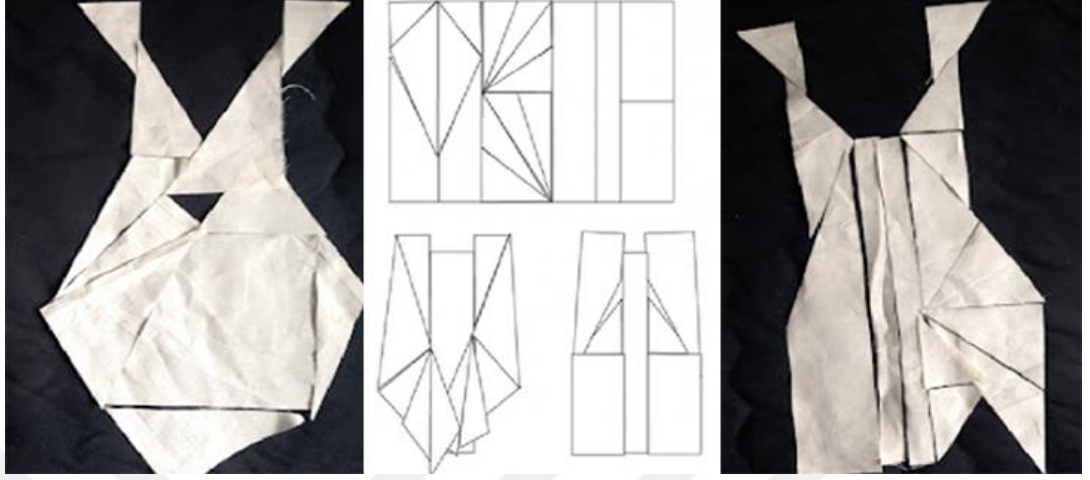

Şekil 74. Atharina Thiel'in Tasarımları

Kaynak: URL-71

Kopenhag tasarım markası olan David Andersen Design, Sıfır Atık yolunu takip ederek sürdürülebilirliği çalışma şekline entegre etmiştir (Şekil 75). Marka, “Giysilerin menşei,

üretimi ve bakımıyla ilgilenmek bizim için son derece doğal bir şey. Bu yeni ve moda-ya uygun bir şey değil, yaygın ve düzgün bir davranış olmalı.” açıklamalarını yapmıştır.

Şekil 75. David Andersen Tasarımı

Kaynak: URL-72

Araştırmacı ve tasarımcı olan Holly McQuillan ve Timo Rissanen birlikte 2011 yılında Verim: Atık Olmadan Moda Yapmak (YIELD) sergisinin ortak küratörlüğünü ve Sıfır Atık Moda Tasarımı (2016) kitabının ortak yazarlığını yapmışlardır.

Holly McQuillan ve Timo Rissanen ayrıca Julian Robert sıfır atık kalıp sistemleri ve tasarımları geliştirmiştir. Mozaik, yap boz, gömülü yap boz ve çıkarma kesim kalıp sistemleri bunlar arasındadır (Enes, 2021: 121).

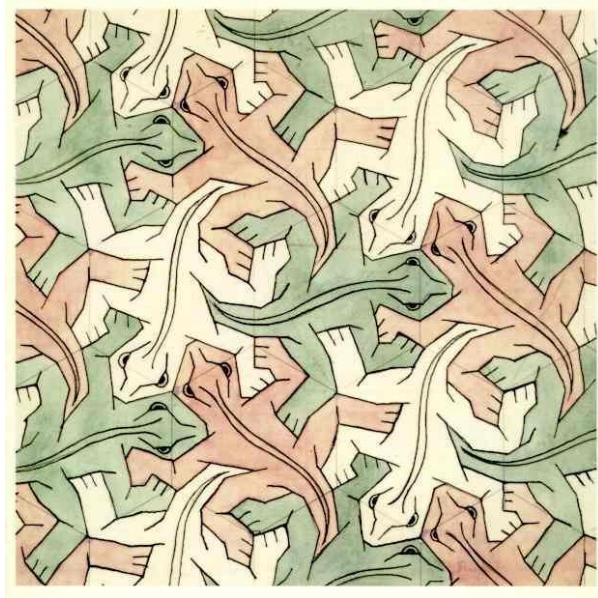
Mozaik kalıp sistemi, kumaşın en ve boyunu tamamen doldurarak hiçbir boşluk oluşmadan tasarlanan desenlerin birbirini tamamlaması üzerine kurgulanmıştır (Şekil 76).

Şekil 76. Holly McQuillan Mozaik (Tesellasyon) Yöntemi

Kaynak: Rissanen ve Mcquillan, 2016: 79

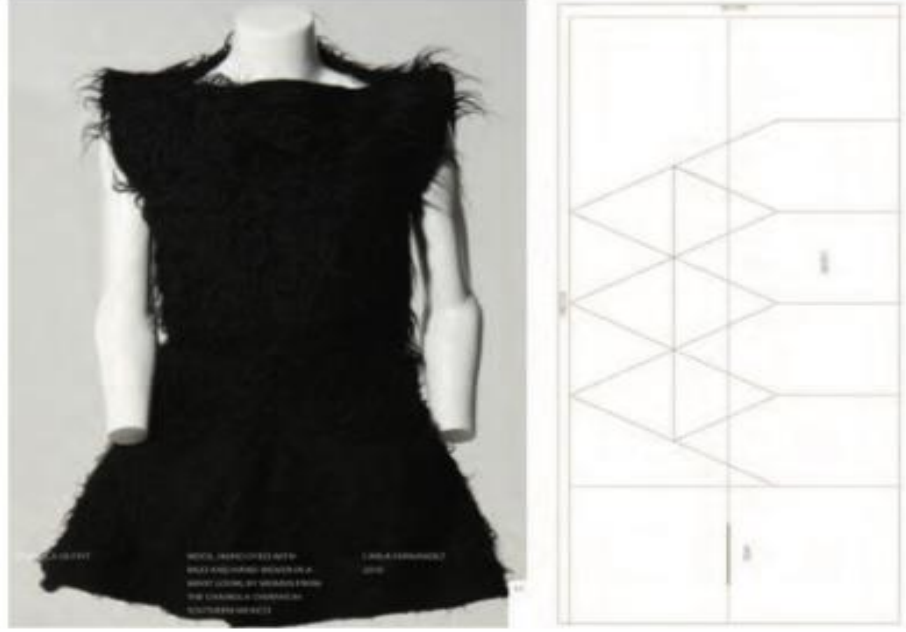
McQuillan, Escher'in çalışmalarından (Şekil 77) etkilenmiş, özellikle düzlemin düzenli bölünmesi serisi mozaik desenlerinden aldığı sürüngen tasarımlarından esinlenmiştir. Matematiksel nesneler olan Fraktal ve hiperbolik kullanarak kumaş kenarlarında oluşabilecek atıkları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır (McQuillian, 2011: 87).

Şekil 77. Escher Eskiz Defterindeki Mozaik, 1939

Kaynak: URL-73

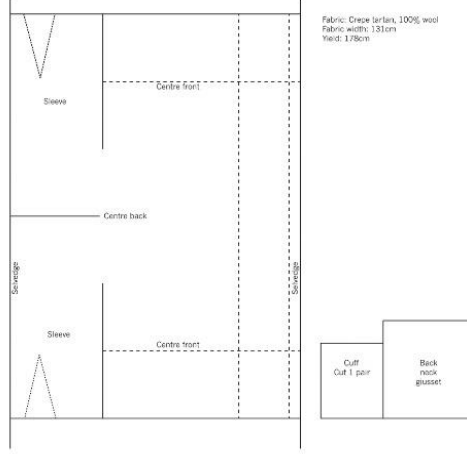
Mozaik sıfır atık kalıp sistemi ayrıca geometrik şekillerin basit olarak kumaşa uygulanmasını da kapsamaktadır. Bu sistemi kullanan tasarımcının çalışması YIELD sergisinde yer alan Carla Fernandez'in Chamula kıyafetidir (Şekil 78) (Rissanen, 2013: 56).

Şekil 78. Carla Fernandez'in Chamula Kıyafeti

Kaynak: Rissanen, 2013: 56

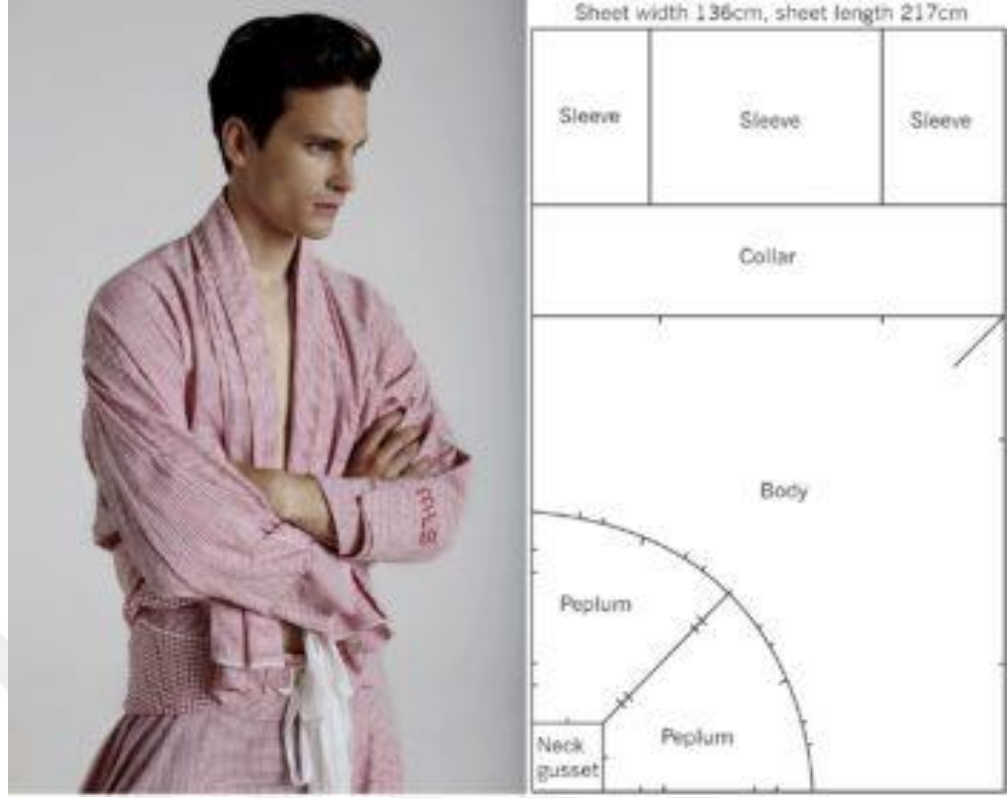
Yap boz sıfır atık kalıp sistemi, düz desen kesme tekniği, geleneksel döşeme planlarında olduğu gibi, bir giysinin tüm desen parçalarının dev bir yapboz gibi birbirine uymasını ve böylece desen parçaları arasında hiçbir israfın olmamasını sağlamayı içermiştir (Şekil 79). Bu şekilde tasarım yapmak için kumaşın genişliğini bilmenin önemi kadar tasarım için gereken kumaşın boyuda önemli olmuştur. Isıyla yapıştırma, lazerle kesme veya kenarı tasarımın bir parçası olarak dahil etmek, dikiş paylarını azaltmanın yollarıdır ve aynı zamanda tasarımın genelindeki dikiş miktarını da azaltmıştır (URL-74).

Şekil 79. Timo Rissanen, Sıfır Atık Hırkası

Kaynak: URL-74

Rissanen'in çalışmaları (Şekil 80), tasarımcıların ve uzmanların etkileşim kurmasına ve fikir alışverişinde bulunmasına olanak tanıyan bir TED web platformu olan Textile Toolbox'ın bir parçası olarak öne çıkmıştır. Textile Toolbox'ın amacı, sürdürülebilir tekstil ve moda için birbirine bağlı tasarım düşüncesi ve süreçleri aracılığıyla moda endüstrisinde sistemik değişim yaratmaktır.

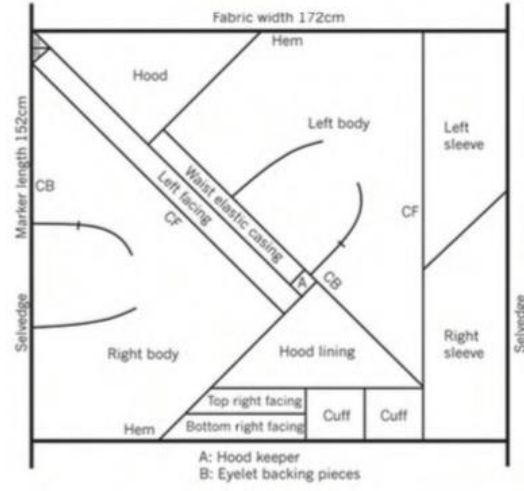

Şekil 80. Timo Rissanen, Sıfır Atık Pijama

Kaynak: URL-75

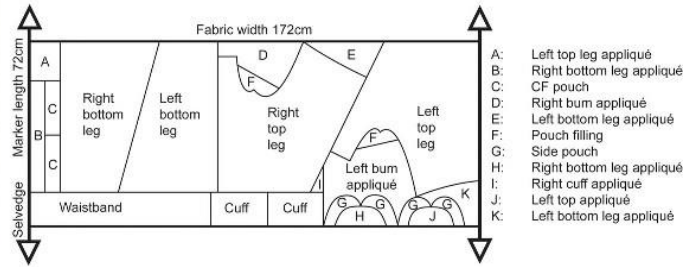
Yap boz sıfır atık kalıp sistemiyle amaçlanan kumaş atık firesini sıfıra düşürerek atık oluşumunu ortadan kaldırmaktır. Kumaşın en ve boy ölçüleri ilk hesaplanarak kalıp tasarımı oluşturulmuştur. Teknik detaylar dışında görünümde planlanmıştır (McQuillan, 2011: 92). Şekil 81, 82 ve 83'te Timo Rissanen yap boz sıfır atık giysi kalıp tasarımlarına örnektir.

T-Shirt 4006: Hoodie in stripe interlock knit.

Şekil 81. Timo Rissanen Yap Boz Kalıp ve Ürün

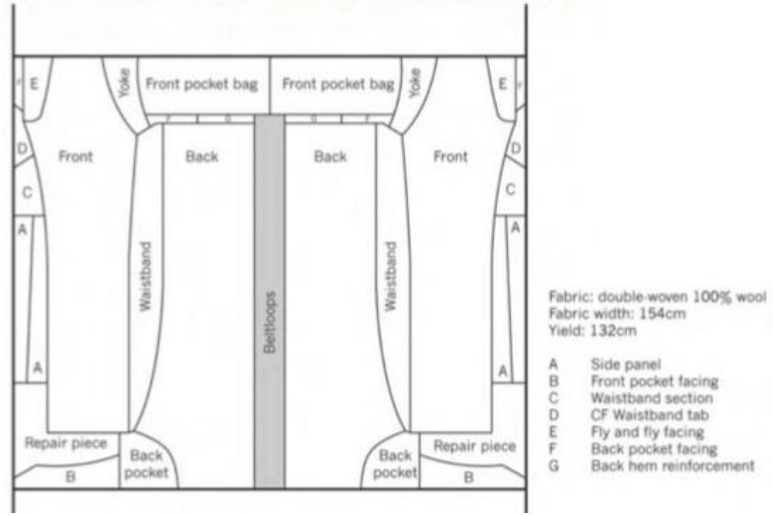
Kaynak: Rissanen, 2013: 100

Copyright Timo Rissanen 2009

Şekil 82. Timo Rissanen Sıfır Atık Tayt Kalıbı

Kaynak: Rissanen, 2013: 201

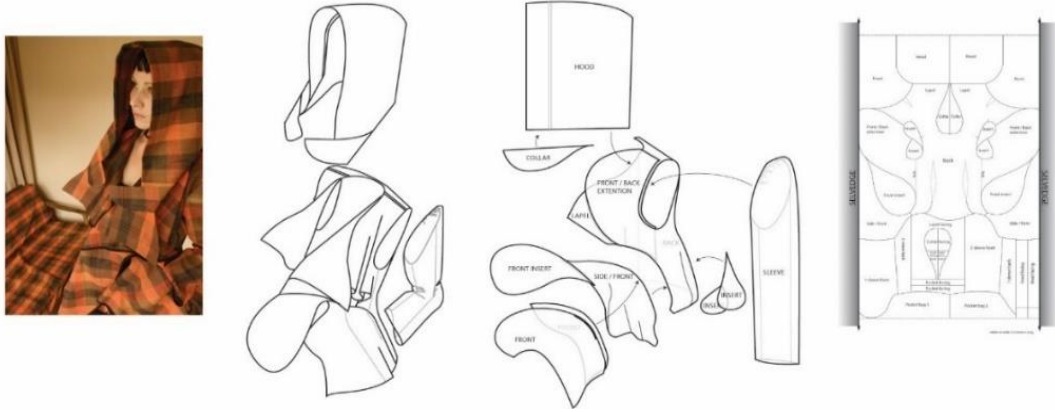

Şekil 83. Timo Rissanen Sıfır Atık Pantolon Kalıbı

Kaynak: Rissanen, 2013:193

Gömülü yap boz sıfır atık kalıp sistemiyle, daha sistemli bir şekilde giysi kalıbı tasarlanmış ve kumaşın bütününe kalıp yerleştirilmiştir. Yapboz sistemine benzeyen bu teknik aynı tasarım mantığıyla yapılmıştır (McQuillan, 2016: 3). Şekil 84 gömülü yap boz sıfır atık giysi kalıp tasarımına örnektir.

PRECARIOUS CUT REVERSE ENGINEERED

Şekil 84. Gömülü Yap Boz Sıfır Atık Kalıp Sistemi

Kaynak: Kaynak: URL-76

Çoklu giysileri tek bir modele yerleştirme başka bir sıfır atık kalıp ve tasarım sistemidir. Daha karmaşık ve çoklu modellerde kullanılmıştır. Mozaik ve yap boz sistemlerini birlikte kapsamıştır. Şekil 85 çoklu giysileri tek bir modele yerleştirme sıfır atık giysi tasarımlarına örnektir.

Şekil 85. Holly McQuillan Üç Sıfır Atık Modeli

Kaynak: URL-76

Çıkarma kesim sıfır atık kalıp sistemi ise Julian Roberts tarafından geliştirilmiş olup kumaşta delikler açarak ve daha sonra bu açıklıkları kullanarak kumaşı vücuda geçirip örterek olağanüstü, heykelsi şekiller oluşturulmasıdır. Bu teknik, giysilerin birden fazla biçimde giyilmesine ve daha uzun ömürlü esnek bir giysi yaratılmasına yol açmıştır. Parçaların bir kumaş tüpünden kesildiği ve daha sonra deliklerin çeşitli şekillerde birbirine dikilerek kumaşın şekillendirildiği bir prensipten türetilmiştir. Burada desen parçaları birbirine dikilecek olanı değil kesileni temsil etmiştir (URL 75). Şekil 86 çıkarma kesim tasarımına örnektir.

Şekil 86. Julian Roberts Çıkarma Kesim Elbise

Kaynak: Rissanen, 2013:39

Cinsel kimlik kavramı, renkler, biçimler üzerine duyulan endişeyle, korkuyla yüzleşerek bağlı olunan iplerden kurtulmak gerekir. Bu iplerden kurtularak, kendimizle yüzleşerek, biyolojik cinsiyetin ötesinde giyimin, görünümümüz üzerinden özgürlüğünü ifade edebilmesi açısından etkili olacaktır. Bu özgürlüğü sağlarken doğayı ve ekolojik dengeyi düşünerek çevreye zarar vermeyen bir koleksiyon oluşturulmuştur.

Cinsiyetsiz moda daha özgür bir yapıya sahip olarak üniseks, androjen, her iki cins bireyin hem maskülen hem feminen anlayışı, cross dressing ve birçok görünümü içine alan geniş bir kavram olduğundan koleksiyon için yapılan araştırmalar sonucunda, Antik Yunan kiton denilen tuniklerinin T formu, Antik Roma giysilerinin formları örnek olarak alınmıştır.

16. ve 17. yy. kosode ve kimono her iki cinsiyet tarafından da kullanılması, Anadolu, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da her iki cins tarafından cinsiyetsiz geleneksel giysi olan şalvar, 1850'lerin başında Amelia Bloomer etek altına pantolon giyen kadınlara öncülük yapması, Fransız Devrimi'nde isyanın sembollerinden biri hâline gelen pantolon stilleri harmanlanarak ele alınmıştır.

1960' lı yıllarda Andre Courreges'in tasarladığı kadın pantolonları, Yves Saint Laurent, 1966'da kadın takımları, Rajo Laurel'in Asus İçin "Cinsiyet Belirsizliği Ordusu" Koleksiyonu, 1935 yılında, aktristi Marlene Dietrich Coco Chanel tasarımı takım elbisesi ile androjen stili, cinsiyet ayrımı gözetmeyen kıyafetler incelenmiştir.

Her iki cinsiyetin vücut yapısına uygun ölçüler belirlenerek, kalıp sisteminin oluşturulup, üretimini sağlayan cinsiyetsiz moda ayrıca giysilerin görünüşünden öte, tamamen bir sektör haline gelmiştir. Herkese aradığını bulabilme fırsatı sunan cinsiyetsiz modanın bazı marka ve tasarımcıları; Riley Studio, Rich Mnisi, Two Point Two Studios, Baloni, Balenciaga 2016 Bahar, Vetements 2022 ve Stella McCartney koleksiyonların da stil kodları ilham alınmıştır. Şekil 88 ve 89 'da ilham ve detay panosu sunulmuştur.

3.2. Koleksiyonu İçin Hazırlanan Stil, Kumaş, İllüstrasyon, Teknik ve Kalıp Çizim, Kesim, Dikim, Boyama Örnekleri

Koleksiyon için tema belirlenerek panolar hazırlanmış ve stil, kumaş, illüstrasyon, teknik ve kalıp çizim süreçleri aktarılmıştır.

3.2.1. Stil, Kumaş, İllüstrasyon Çizim Örnekleri

Koleksiyon ilham panosundan seçilen detaylar doğrultusunda elle eskiz çizimleri hazırlanmış ve içerisinde 7 model belirlenmiştir. Belirlenen modellerin illüstrasyon çizimleri gerçekçi ölçülendirme, avatar seçimi, gerçek beden ölçüleriyle fitting, kumaşların doğru simüle edilmesi, doğru renk ve illustrator ile uyumlu olmasından dolayı CLO3D programı tercih edilerek, hazırlanmıştır. Kalıp çizimleri ilk illustrator programında çizilmiş ve daha sonra CLO3D programına aktarılmıştır. Teknik çizimler illustrator programında çizilmiştir. Koleksiyon için hazırlanan ilk eskiz çizimleri Şekil 90 ve 91’de sunulmuştur.

Şekil 90. Anatta Koleksiyonu Eskiz Çizimleri

Şekil 91. Koleksiyonu Seçilen Ürünler ve Tüm Artistikler Yan Yana

Tekstil endüstrisinde doğal, sentetik ve rejenere olmak üzere üç çeşit lif hammadde olarak kullanılmıştır. Pamuk doğal lifi 5000 yıl öncesinde kullanılmaya başlanmış ve hala günümüzde tekstilde kullanılan en yaygın olan lifdir. Pamuk Hindistan, Çin ve Özbekistan gibi ülkelerde yetiştirilmekte ve dünya pamuk üretiminin yüzde yetmiş beşi bu ülkelerden sağlanmıştır. Bu pamuğun yüzde kırk beşi ise dünya nüfusunun sadece yüzde on üçlük kısmı olan Avrupa ve Amerika kullanmıştır (Lin ve Oxford, 2012: 16).

Koleksiyon için seçilen eskizler doğrultusunda kumaş araştırması yapılmıştır. İlk kumaş fuarına (Texhibition İstanbul Kumaş, iplik ve Tekstil Aksesuarları Fuarı, 2023) gidilmiş ve kumaşlar incelenmiştir. Fuarda seçilen kumaşlar Denizli ilinden getirtilmiştir. 3 model için; %100 pamuk 230 cm en 150 g/m², 150 cm 85g/m² ve %70 pamuk, %30 kenevir 150 cm en 145 g/m² içeren ham kırık beyaz 4 farklı kumaş seçilmiştir. Şekil 92’de kumaş panosu sunulmuştur.

Şekil 92. Kumaş Panosu

Sıfır atık kesim giysi tasarım sürecinde kumaş seçim aşamasında tercih edilen doğaya uyumlu ve vegan olmasından en önemli lif pamuktur. Pamuklu kumaşlardan oluşacak koleksiyonun renk seçiminde zararlı kimyasal boyalarla boyanmış kumaşlar yerine doğal boyalar kullanılarak ve giysilerin belli yerlerine Shibori yöntemi kullanarak doğal efektler oluşturularak özgün tasarımlar düşünülmüştür. Renk belirlemek için doğal boyama yöntemi tercih edilmiş ve deneme yapılmıştır. Yeşil ton elde edilmek istendiği için biberiye bitkisi tercih edilmiştir. Desen denemeleri için katlama ve bağlamalı Shibori tekniği kullanılmıştır. Şekil 93’de renk panosu şekil 94’de hikaye panosu sunulmuştur.

Şekil 93. Renk Panosu (Colorboard)

Şekil 94. Hikaye Panosu (Moodboard)

Anatta koleksiyonunu, sıfır atık kesim sistemi kullanılarak doğaya saygılı, çevreye zarar vermeyen bir bakış açısı ele alınarak form, renk ve malzeme belirlenmiştir. Koleksiyon için araştırmalar sonucunda tekstil atıklarından olan kesim atığını sıfıra indirgeyerek sıfır atık kesim ile giysi üretimiyle tekstil atıklarının ortadan kaldırılması için deneysel uygulamalar kullanılmıştır. Sıfır atık kalıp, kesim teknikleri kullanılarak cinsiyetsiz ve sıfır atık giysiler tasarlanmıştır. Tablo 1’de sıfır atık kalıp sistemli bir giysinin tasarım kriterleri sunulmuştur.

Tablo 1. Sıfır Atık Kalıp Sistemi Bir Giysi Tasarlama Kriterleri

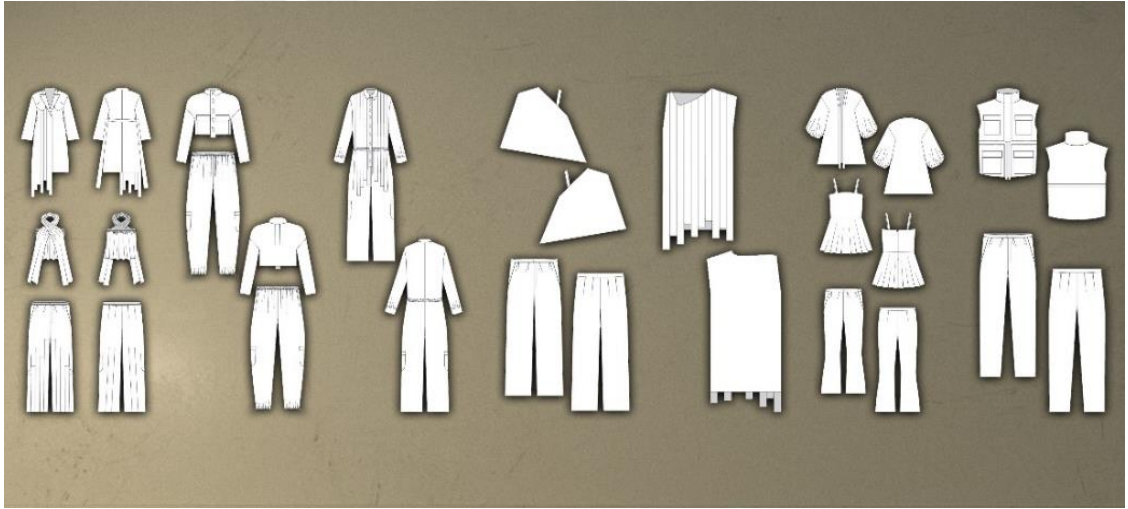

Cinsiyetsiz moda daha özgür bir yapıya sahip olarak üniseks, androjen, her iki cins bireyin hem maskülen hem feminen anlayışı, cross dressing ve birçok görünümü içine alan geniş bir kavram olduğundan koleksiyon için yapılan araştırmalar sonucunda, tarihi formlar, ikonlar, markalar ve tasarımcılar örnek alınarak tasarımlar yapılmıştır.

Koleksiyon önerisi için seçilen renklendirilmiş tüm artistikler (Line Up) ve teknik çizimler (Range Plan) Şekil 95 ve 96’da sunulmuştur.

Şekil 95. Koleksiyon Seçilen Renklendirilmiş Ürünler ve Tüm Artistikler

Şekil 96. Koleksiyonun Tüm Teknik Çizimleri

Koleksiyon önerisi için seçilen renklendirilmiş tüm artistik ve teknik çizimler Şekil 97-103’de sunulmuştur.

Model 1

1960' lı yıllarda Andre Courreges'in tasarladığı kadın pantolonları, dünyanın her yerinde kadınlar ve gençler için giyimleri konusunda özgürlük simgesi olması, 1960'larda Nehru ceketleriyle Beatles grubunun sahneye çıkması, Rajo Laurel'in Asus için "Cinsiyet Belirsizliği Ordusu" koleksiyonundan bazı parçalar, Yohji Yamamoto ve Gabriela Hearst tasarımlarında kullandığı stil kodları bu modele ilham olmuştur. 3 parçadan oluşan (Uzun ceket, bluz ve pantolon) bir görünüm tasarlanmıştır.

Şekil 97. Görünüş (Look) 1

Model 2

Herkese aradığını bulabilme imkânı sunan cinsiyetsiz modanın marka ve tasarımcılarından biri olan Riley Studio, sürdürülebilir moda tasarımcıları öncülerinden Paolina Russo, Eirinn Hayhow tasarımlarında kullandığı stil kodları ve Türk şalvarı bu modele ilham olmuştur. 2 parçadan oluşan (Gömlek ve pantolon) bir görünüm tasarlanmıştır.

Şekil 98. Görünüş (Look) 2

Model 3

Thayaht'ın tutası, Vetements ve Stella McCartney koleksiyonlarının stil kodları, günümüzün ünlü şarkıcılarından Billie Eilish stili bu modele ilham olmuştur. Tek bir parçadan oluşan (Tulum) bir görünüm tasarlanmıştır.

Şekil 99. Görünüş (Look) 3

Model 4

Romalıların palla olarak bilinen giysisi aslında Yunanlıların himation denilen tunik üzerine giydiği giysisine benzer. Stola, Antik Yunan kitonunun benzeridir. Bu giysilerin ortak özelliği ise her iki cins tarafından kullanılmış olmasıdır. Bu giysilerin formları, cinsiyetsiz modanın bazı marka ve tasarımcıları olan Bloni. Two Point Two Studios, sürdürülebilir moda tasarımcıları öncülerinden Paolina Russo, Eirinn Hayhow tasarımlarında kullandığı stil kodları bu modele ilham olmuştur. 2 parçadan oluşan (Tunik ve pantolon) bir görünüm tasarlanmıştır.

şekil 100. Görünüş (Look) 4

Model 5

Romalıların palla olarak bilinen giysisi aslında Yunanlıların himation denilen tunik üzerine giydiği giysisine benzer. Stola, Antik Yunan kitonunun benzeridir. Bu giysilerin ortak özelliği ise her iki cins tarafından kullanılmış olmasıdır. Bu giysilerin formlarından ilham alınarak tek parçadan oluşan (Tunik elbise) bir görünüm tasarlanmıştır.

şekil 101. Görünüş (Look) 5

Model 6

1850'lerin başında Amelia Bloomer etek altına pantolon giyen kadınlara öncülük yaparak moda devrimini başlatması, 1969 yılında, Hyde Park konserinde, Mr.Fish'in elbise tasarımını giyen Mick Jagger ve Japon kimonoları bu tasarıma ilham olmuştur. 3 parçadan oluşan (kimono ceket, elbise ve pantolon) bir görünüm tasarlanmıştır.

Şekil 102. Görünüş (Look) 6

Model 7

Baloni, Balenciaga Timo Rissanen ve Gabriela Hearst tasarımlarında kullandığı stil kodları bu modele ilham olmuştur. 2 parçadan oluşan (Yelek ve pantolon) bir görünüm tasarlanmıştır.

Şekil 103. Görünüş (Look) 7

Kalıp ve dikim için seçilen renklendirilmiş tüm artistikler (Line Up) ve teknik çizimler (Range Plan) Şekil 3.18’de sunulmuştur.

Şekil 104. Kalıp ve Dikim İçin Seçilen Artistik ve Teknik Çizimler

3.2.2. Sıfır Atık Kalıp, Kesim, Dikim, Boyama ve Shibori Örnekleri

Cinsiyetsiz modayı analiz ederek sürdürülebilir modada bir atık yönetim stratejisi olan sıfır atık kalıp sistemiyle bir kapsül koleksiyon oluştururken kumaşın her milimini kullanarak sıfır atık olacak şekilde giysi tasarlanacağı için tasarım ve kalıp birlikte ilerlemesi gerekmiştir. Kalıp hazırlama aşamasında hedef kitle baz alınarak markaların standart ölçü tabloları incelenmiştir. 18-25 yaş erkek ve kadın bireyler için M beden ölçülerinden yola çıkılarak ortak bir beden ölçüsü kullanılmıştır. Tablo 2’de ölçü tablosu sunulmuştur.

Tablo 2. Kadın, Erkek ve Cinsiyetsiz Beden Ölçü Tablosu

	KADIN	ERKEK	CİNSİYETSİZ
BEDEN (Göğüs)	92	100	96
BEL	72	88	80
KALÇA	98	102	100
OTURUŞ YÜKSEKLİĞİ	27	29	28
KOL BOYU	62	66	66
ARKA UZUNLUK	42	44	43
PANTOLON BOYU	105	105	105
ARKA YAKA	7	7	7

Kalıp tasarımları için sıfır atık kalıp tasarım ve araştırmacıları Holly McQuillan ve Timo Rissanen kalıp tasarımları referans alınmıştır. Özellikle Timo Rissanen yap boz sıfır atık kalıp tasarımları incelenmiş ve kalıp tasarımı aşamasında yararlanılmıştır.

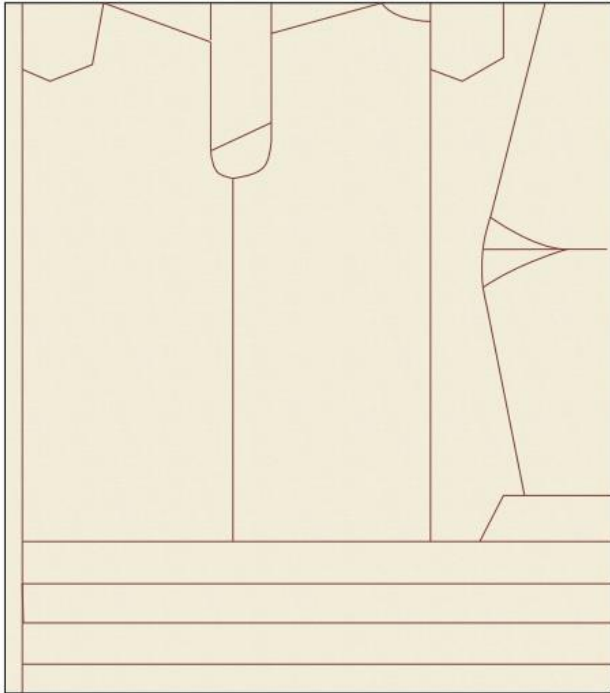
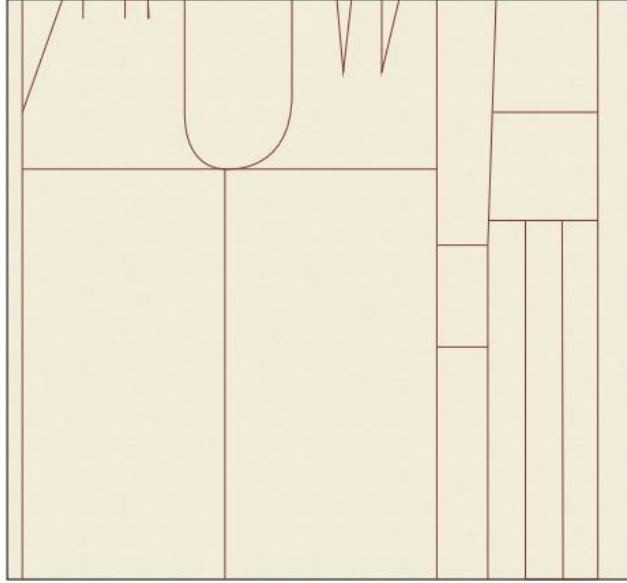
Yap boz sıfır atık kalıp sistemiyle amaçlanan, kumaş atık firesini sıfıra düşürerek atık oluşumunu ortadan kaldırmaktır. Kumaşın en ve boy ölçüleri ilk hesaplanarak kalıp tasarımı oluşturulmuştur. Teknik detaylar dışında görünümde planlanmıştır (McQuillan, 2011: 92).

Gömülü yap boz sıfır atık kalıp sistemiyle, daha sistemli bir şekilde giysi kalıbı tasarlanmış ve kumaşın bütününe kalıp yerleştirilmiştir. Yapboz sistemine benzeyen bu teknik aynı tasarım mantığıyla yapılmıştır (McQuillan, 2016: 3).

Kalıp tasarımı için kumaşın en ölçüsünün yanında kenar şerit ölçüsü de dikkate alınmıştır. Kumaşın en ve boy ölçüleri dikkatli hesaplanarak kumaş ölçüsü hesaplanmıştır. Sıfır atık kalıp tasarımı için giysinin teknik detayları dışında görünüm özellikleri de tasarlanarak eksiksiz bir düzende plan hazırlanmıştır.

Koleksiyon için seçilen modellerin kalıp tasarımları, kesim, dikim ve boyama aşamaları aşağıda Şekil 105-120' de sunulmuştur.

Model 1

Şekil 105. Model 1 Kalıp Tasarımı

Bluz için 150 cm en 50 cm bir adet ve 25 cm 2 adet boy kumaş kesilmiştir. Kalıp çizimi yapılmamıştır. Modelin kesimi için her bir cm dikkatli hesaplanarak kalıp tasarlanmıştır. Kumaşın üzerine kalıbın çizimi yapılmıştır. Kalıp her iki cins bireye uygun olması

açısından geniş omuz, bol ve rahat bir beden, düz silüet gibi detaylar düşünülerek tasarlanmıştır. Tasarımları içerisinde dikiş payları da hesaplandığı için çizgilerden kesim işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Kesim işlemi bittikten sonra dikim işlemlerine geçilmiş ve pantolon bel kısmına form verebilmek için pili, pens gibi dikim teknikleri kullanılmıştır. Yaka formları ütüde esnetme yöntemiyle şekillendirilmiştir. Giysilerin iç temizliği overlok makinesinde yapılmıştır. Kumaş kenar şeritleri ve ekstra kesilen şeritler süsleme detayı olarak kullanılmıştır. Şerit kenarları özellikle pis bırakılmıştır. Temizleme tekniği kullanılmamıştır. Şerit dikimi, cep dikimi gibi yerlerde spor dikiş teknikleri kullanılmıştır.

Koleksiyon için seçilen Model 1'in kesim ve dikim işlemleri aşağıda Şekil 106-107'de sunulmuştur.

Şekil 106. Model 1 Pantolon Kesim ve Dikimi

Şekil 107. Model 1 Ceket Kesim ve Dikimi

İnsan sağlığı, çevre kirliliği, ekoloji gibi sorunlar günümüzde git gide artmaktadır. Bu etkenlerden biri olan sentetik boyalardan vazgeçilmeye başlanmış, doğal boyamacılığın önemi ve etkisi anlaşılmıştır.

Doğada bulunan birçok bitkiden doğal boyalar elde edilmiştir. Boyadan önce boyama öncesi bir işlem olan mordanlama tercih edilmelidir. Mordansız boyama yöntemleri de olduğu için ve koleksiyon için belli bölgeler boyanacağından mordansız boyama tercih edilmiştir. Koleksiyon için uygun renk elde edilebilmesi için biberiye bitkisi ile doğal boyama tercih edilmiştir. Japon bir süsleme sanatı olan Shibori tekniği ile bazı yerlere efektler verilmiştir. Kumaşın bağlanması ve katlanması sonucunda boyanın geçme oranının azaltılmasıyla farklı şekil ve renk geçişleri oluşturulmuştur.

Koleksiyon için uygun renk elde edilebilmesi için biberiye bitkisi ile doğal boyama tercih edilmiştir. 120 g biberiye 12 litre saf suda kaynatılmıştır. Giysilerin belli yerlerinde bağlama ve katlama işlemleri yapılmıştır. Boyanın geçme oranının azaltılmasıyla farklı şekil ve renk geçişleri oluşturulmuştur. Giysilerin boyanması istenilen yerler 1 saat kaynatılmıştır.

Koleksiyon için dikilen Model 1'in boyama ve Shibori tekniğinin uygulama işlemleri aşağıda Şekil 108 ve 110'da sunulmuştur.

Şekil 108. Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlemi

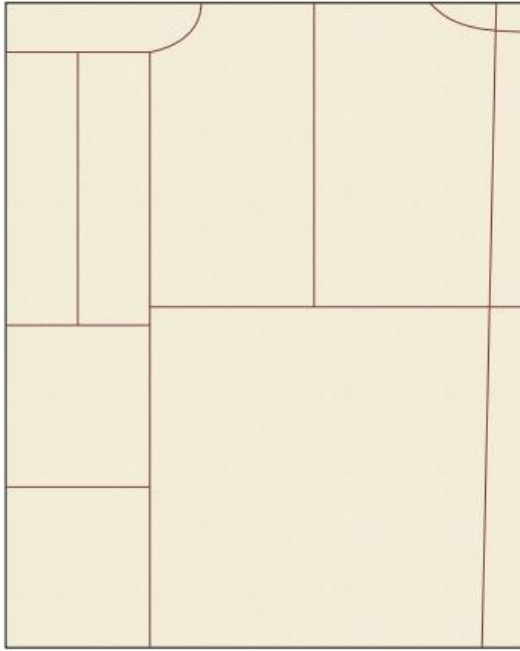
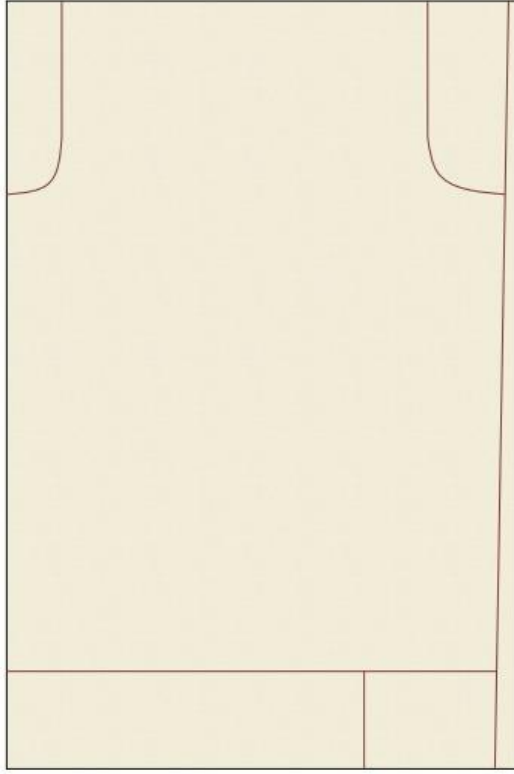

Şekil 109. Pantolon, Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama

Şekil 110. Bluz, Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlemi

Model 2

Şekil 111. Model 2 Kalıp Tasarımı

Modelin kesimi için dikkatli ve titiz hesaplar yapılarak kalıp tasarlanmıştır. Kalıbın tasarımı kumaşın üzerine çizilmiştir. Kalıp her iki cins bireye uygun olması açısından geniş omuz, bol ve rahat bir beden, düz silüet gibi detaylar düşünülerek tasarlanmıştır. Tasarımların içerisinde dikiş payları da hesaplandığı için çizgilerden kesim işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Kesim işlemi bittikten sonra dikim işlemlerine geçilmiş ve pantolon bel kısmına form verilmesi ve her iki bireyin bedenine uygun olması için lastik ve bağcık ile büzgü verme gibi dikim teknik detayları kullanılmıştır. Yaka formları ütöde esnetme yöntemiyle şekillendirilmiştir. Giysilerin iç temizliği overlok makinesinde yapılmıştır. Kesilen şeritler süsleme detayı olarak kullanılmıştır. Şerit kenarları özellikle pis bırakılmıştır. Şerit, yaka, pat, cep dikimi gibi yerlerde spor dikiş teknikleri kullanılmıştır.

Koleksiyon için seçilen Model 2'in kesim ve dikim işlemleri aşağıda Şekil 108-112'de sunulmuştur.

Şekil 112. Model 2 Gömlek Kesim ve Dikimi

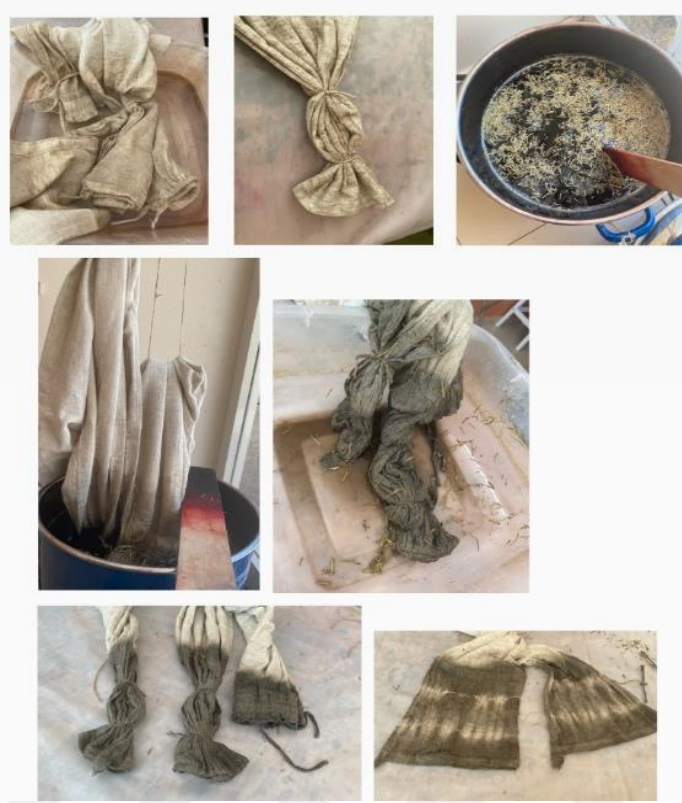
Şekil 113. Model 2 Pantolon Kesim ve Dikimi

Koleksiyon için belli bölgeler boyanacağı için mordansız boyama tercih edilmiştir. Uygun renk elde edilebilmesi için biberiye bitkisi ile doğal boyama tercih edilmiştir. Japon bir süsleme sanatı olan Shibori tekniği ile bazı yerlere efektler verilmiştir. 120 g

biberiye 12 litre saf suda kaynatılmıştır. Giysilerin belli yerlerinde bağlama işlemleri yapılmıştır. Boyanın geçme oranının azaltılmasıyla farklı şekil ve renk geçişleri oluşturulmuştur. Giysilerin boyanması istenilen yerler 1 saat kaynatılmıştır. Koleksiyon için dikilen Model 2'in boyama ve Shibori tekniğinin uygulama işlemleri aşağıda Şekil 114-116'da sunulmuştur.

Şekil 114. Boyanacak Yerlerin Boyama Öncesi Islatılması İşlemi

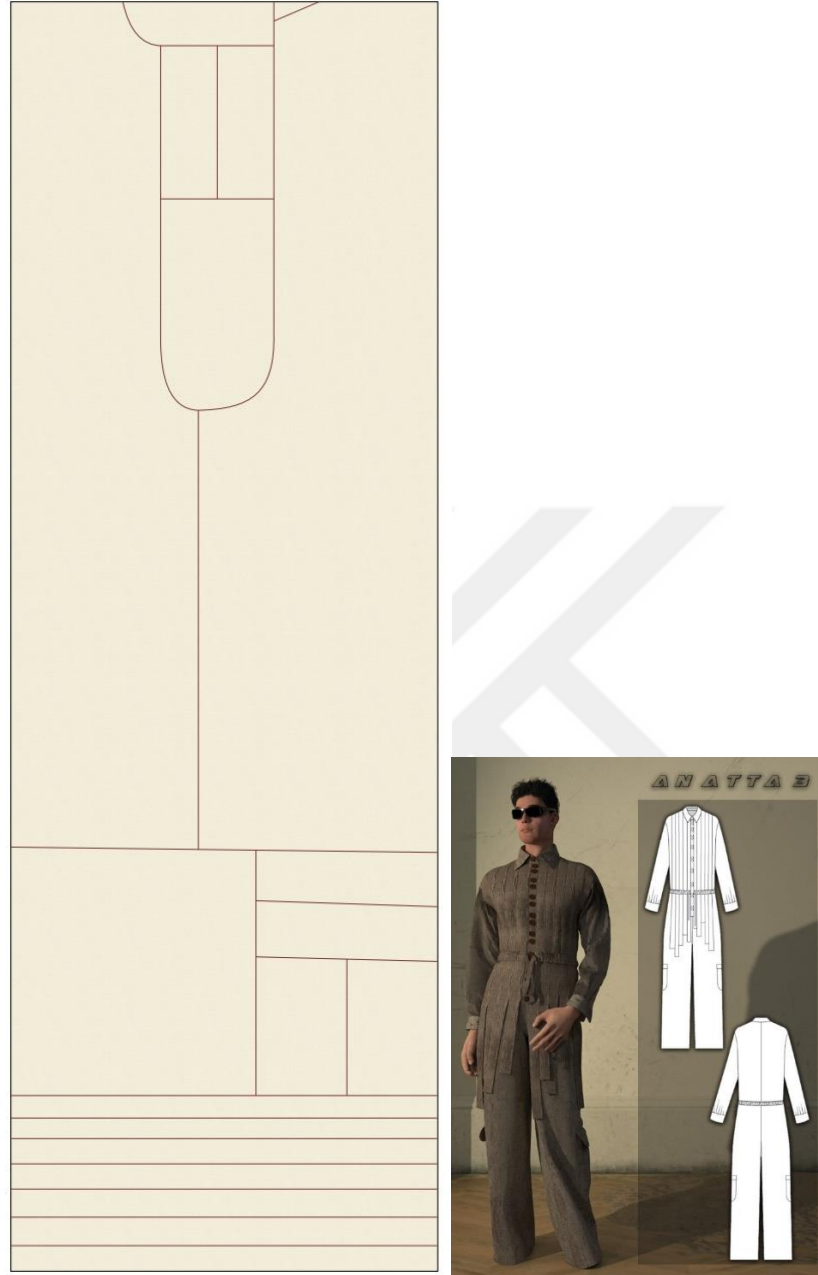

Şekil 115. Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlemi

Şekil 116. Model 2 Shibori Tekniğinin Uygulanması ve Boyama İşlem

Model 3

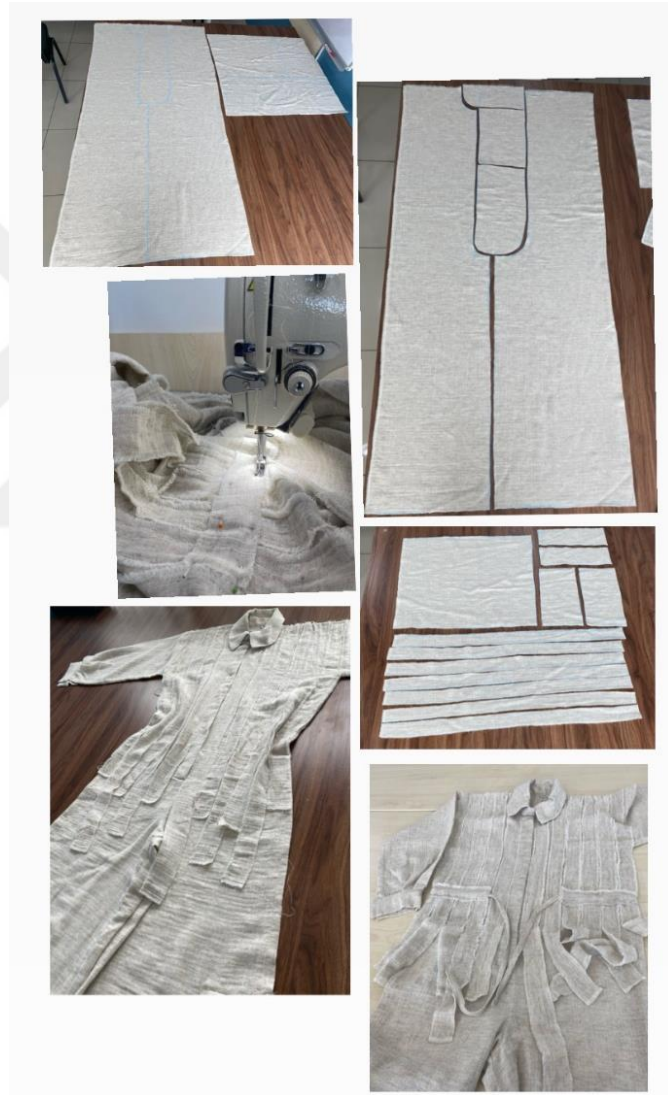
Şekil 117. Model 3 Kalıp Tasarımı

Modelin kesimi için detaylı olarak tasarlanan kalıbın kumaşın üzerine çizimi yapılmıştır. Kalıp her iki cins bireye uygun olması açısından geniş omuz, bol ve rahat bir beden, düz silüet gibi detaylar düşünülerek tasarlanmıştır. Tasarımların içerisinde dikiş payları da hesaplandığı için çizgilerden kesim işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Kesim işlemi bittikten sonra dikim işlemlerine geçilmiş ve tulumun bel kısmına form verebilmek için bağcık ile büzgü verme gibi teknik içeren dikim işlemleri kullanılmıştır.

Yaka formları ütüde esnetme yöntemiyle şekillendirilmiştir. Giysilerin iç temizliği overlok makinesinde yapılmıştır. Ekstra kesilen şeritler süsleme detayı olarak kullanılmıştır. Şerit kenarları özellikle pis bırakılmıştır. Temizleme tekniği kullanılmamıştır. Şerit, cep, yaka, kol yırtmacı, manşet, pat gibi yerlerde çima, gaze gibi dikiş özellikleri kullanılmıştır.

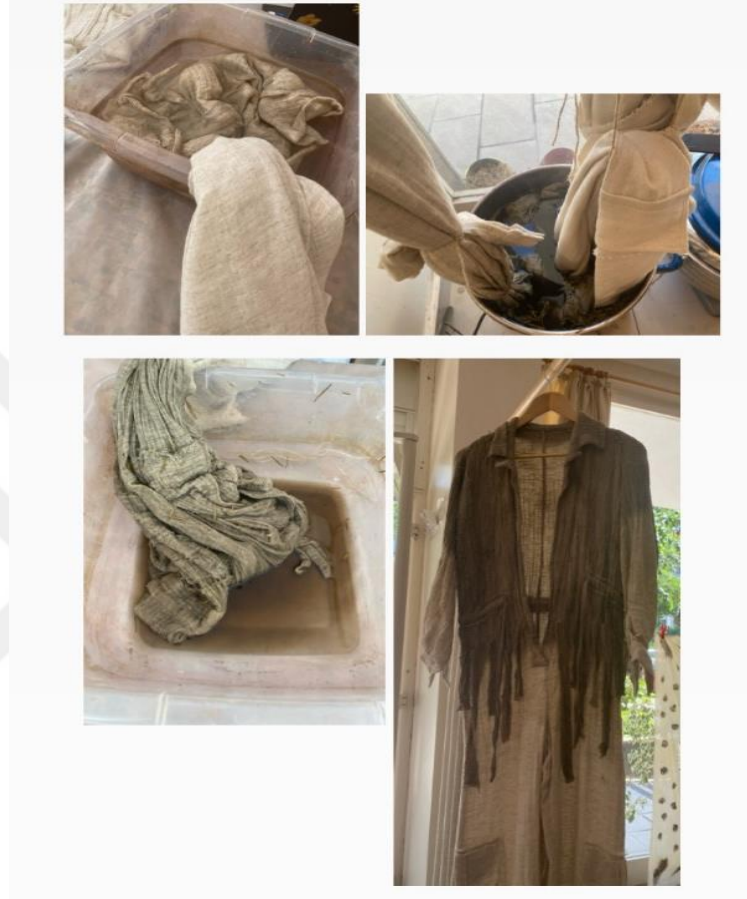
Koleksiyon için seçilen Model 3'ün kesim ve dikim işlemleri aşağıda Şekil 118' de sunulmuştur.

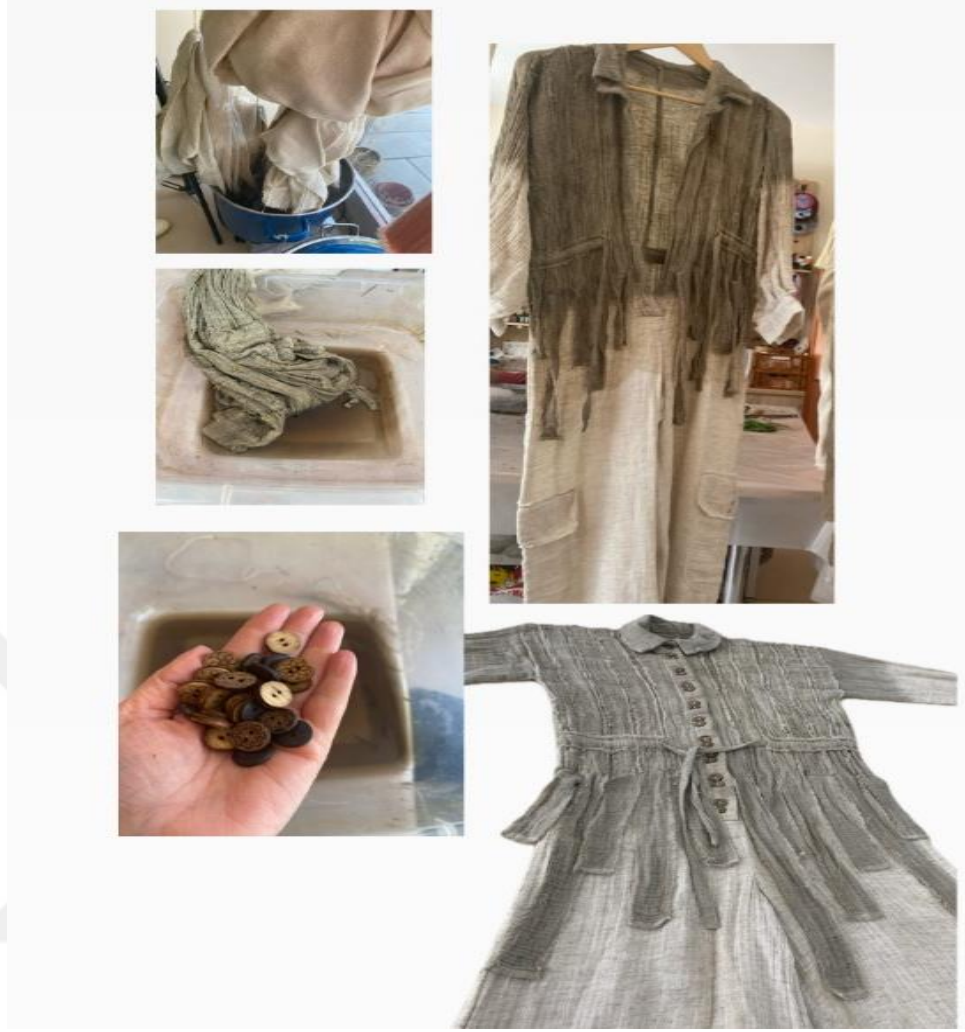
Şekil 118. Model 3 Tulum Kesim ve Dikimi

Modelde belli bölgeler boyanacağı için mordansız boyama tercih edilmiştir. Koleksiyon için uygun renk elde edilebilmesi için biberiye bitkisi ile doğal boyama tercih edilmiştir. 120 g biberiye 12 litre saf suda kaynatılmıştır. Boyanın geçme oranının azaltılmasıyla

farklı renk geçişleri oluşturulmuştur. Giysilerin boyanması istenilen yerleri 1 saat kaynatılmıştır. Koleksiyon için dikilen Model 3'ün boyama uygulama işlemleri aşağıda Şekil 119 ve 120'de sunulmuştur.

Şekil 119. Model 3 Tulum Boyama İşlemi

Şekil 120. Model 3 Boyama İşlemi Detay

3.2.3. Giysi Tasarımı Örnekleri

Koleksiyon için hazırlanan giysi tasarımlarının bitmiş ürün model üzerinde görselleri aşağıda şekil 121- 131’de sunulmuştur.

Şekil 121. Model 1 Ön-Arka

Şekil 122 . Model 1 Sağ ve Sol Yan

Şekil 123. Model 1 Ön-Arka

Şekil 124. Model 1 Sağ ve Sol Yan

Şekil 125. Model 2 Ön

Şekil 126. Model 2 Arka

Şekil 127. Model 2 Sağ ve Sol Yan

Şekil 128. Model 2 Ön

Şekil 129. Model 3 Ön ve Arka

Şekil 130. Model 3 Sağ ve Sol Yan

Şekil 131. Model 3 Ön

SONUÇ

Moda tarihi boyunca hem kadın hem erkek cinsiyetleri birbirlerinin giysilerini ya da fiziksel özelliklerini taklit etmiştir. Günümüz modası ise cinsiyetleri kadın ya da erkek olarak ayırmak yerine “Cinsiyetsiz moda” kavramı ile birleştirmiştir.

Moda; kişisel bir kimliğin ifade edilmesine olanak tanıyan, bireylerin stil ve giyim yoluyla kendi anlatılarını tasvir etmeleri için güçlü bir araçtır. Yenilikçiliği teşvik ederek ve topluma fayda sağlayarak bireyleri harekete geçirmede önemli bir rol oynar. Ancak, moda alanında cinsiyete dayalı eşitsizlikler varlığını uzunca süre devam ettirmiştir. Belirli kumaş, ürün grupları, model özellikleri ve hatta renkler belirli bir cinsiyet tanımlamasına atanmıştır.

Cinsiyetsiz moda aslında yeni bir şey değildir. Zaman ve mekandaki kültürler ve çağlar, modayı her zaman günümüzdeki cinsiyet ifadelerine uyumlu kullanmamışlardır. Bugün Batı uygarlığında Z kuşağı ve Y kuşağı toplumun kadın ve erkek olarak ikili cinsiyet ayrımı benimsememeye başlamıştır.

Belirli bir cinsiyete göre tasarlanmayan veya pazarlanmayan ve herhangi bir ögeyi, rengi, baskıyı, deseni, kumaşı vb. cinsiyet ikililerine bölmekten kaçınan, cinsiyet açısından akışkan koleksiyonların giderek daha fazla olduğunu görülmektedir. Mavi artık erkeklerle özel değil, pembe de yalnızca kadınlara yönelik değildir. Herkes istediği kıyafeti giyebilir ve dilediği gibi şekillendirmeye başlamıştır.

Batı moda tarihinde geçmişte kadın ve erkek modası ayrımının olmadığı kültürlerle dair bilgiler bulunmaktadır. Modada ikili cinsiyet normlarına uymayan yaklaşımların varlığı çok eskilere dayanmaktadır. Antik Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar, cinsiyetlerine bakılmaksızın etek veya tunik (Toga) giymişlerdir. Feodal dönemlerde benzer sosyal sınıflardan erkekler ve kadınlar oldukça benzer giyinmiştir.

Giyim, faydacı amacının ötesinde cinsiyetten çok statüyü yansıtmıştır. Cinsiyetsiz moda; ikili cinsiyet kimlikleri içerisinde kendilerini ifade etmemeyi tercih edenler ve giyim konusunda tarafsız bir duruş sergileyenler içindir. Giysileri herkesin kullanımına sunmak, seçim özgürlüğüne ve kendisi olarak var olma özgürlüğüne sahip olmakla ilgili olmuştur.

Çeşitlilik, çeşitli sosyal kökenlerden, etnik kökenlerden, cinselliklerden, cinsiyet kimliklerinden veya yeteneklerden bireylerin toplumun herhangi bir alanına dahil edilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Bu nedenle moda kapsayıcı olmalıdır.

Çevre dostu olma ve dünyayı kurtarma sloganı her yerde yaygın olarak görülmekte ve moda ve tekstil endüstrisi de bu duruma kayıtsız kalmamaktadır. Dünyada kaynakların giderek tüketilmesi ve artık bilinçli tüketicilerin artması çevreci arayışları zorunluluktan ziyade gerekli kılmıştır. Sürdürülebilirlik sorunu arttıkça, daha fazla insan çevre sorunları konusunda daha bilinçli hale gelmiştir.

Marka ve tasarımcılar sürdürülebilirliği dikkate almak durumundadır. Tasarımcıların ürününün ham maddesinden, üretimine, tüketiciye ulaşmasına hatta kullanımına ve geri dönüşümüne kadar olan süreci düşünerek giysiler tasarlamak durumundan zorunluluğa geçmiştir.

Moda sistemi giderek artan ölçekte çevresel ve sosyal krizleri de dikkate almak durumundadır. Sıfır atık moda tasarımı, sıfır atık kalıp ve tasarım tekniklerinin kullanılması yoluyla giysi üretiminde tekstil atıklarının azaltılması veya ideal olarak ortadan kaldırılmasıyla ilgilidir. Sıfır atık kullanılan kumaşın hiçbir parçasının kaybolmaması ve dolayısıyla giysiyi değiştirmek için kullanılabilmesi gerçeğidir.

Geçmişe bakıldığında, sıfır atık kalıp tekniğinin çok eski dönemlerde zaten yaygın olarak kullanıldığı gözlenebilir. Antik Yunan'ın himationu, Japon kimonosu ve hiçbir kumaş israf edilmeden oluşturulan geleneksel giysilerden birkaçıdır. O dönemde kumaş kolay elde edilen bir şey değildi ve insanlar kumaşı mümkün olduğunca verimli kullanmaya çalışıyorlardı. Günümüzde bu teknik, üretim öncesi kumaş atık miktarını azaltırken yeni formlar elde etmek için deneyler yapmaya odaklanmaktadır.

Modanın en önemli ögesi giysilerin oluşum aşaması olan kesim işlemi esnasında %15'e varan tekstil atıkları oluşmaktadır. Bu da ciddi bir israf ve çevre kirliliği demektir. Sıfır atık kalıp, kesim yöntemi ile bu israf ve çevre kirliliği önlenabilmektedir.

Bu çalışmada, yüksek oranda kirletici olan tekstil atıklarının en aza indirilmesinde sürdürülebilir bir alternatif olarak bir koleksiyon yapılmıştır. Ayrıca bu çalışma, yeşil aklama uygulamasının aksine sürdürülebilir uygulamalar konusunda farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır.

Modada sürdürülebilirliğin sağlanmasında bir yaklaşım olan sıfır atık kalıp sistemi seçilmiştir. Geniş ve düşük omuz, bol ve rahat form, düz silüetler, belde ayarlanabilen lastik, bağcık detayları tasarımların tüm bireyler tarafından rahat kullanılması, bedene uygun olması için düşünülmüştür. Her ne kadar sıfır atık kalıp günümüz sektöründe özellikle de ülkemizde yaygın olarak kullanılmasa da üretimdeki israfın en aza indirilmesinde işe yarayabileceği düşünülmektedir.

Sıfır Atık kesim doğal boyama ve Shibori teknikleriyle birleştirilmiştir. Tasarımlar doğal boyama ile oluşan renk kombinasyonları ile görselleştirilmesine yardımcı olmak için Shibori tekniği eklenmiştir.

Bu çalışma, gelecekte tasarım sürecinin bir parçası olarak daha fazla sıfır atık kalıp tasarımı yapma potansiyelinin görülmesi sebebiyle hazırlanmıştır. Cinsiyetsiz tasarımlarımız kadınsı ya da erkeksi unsurlar kullanılmamış, tasarımların cinsiyetsiz görünmeleri sağlanmıştır. Böylece hem çevreci hem de kapsayıcı günümüz ve gelecek modanın katkı sağlayacak bir koleksiyon oluşturulmuştur.

Öneriler;

Modada çeşitlilik ve kapsayıcılık çok önemlidir. Bireyin çeşitli sosyal ve etnik kökenleri, farklı fiziksel özellikleri, sağlık durumları bireylerin çeşitliliği oluşturur. Bu çeşitlilik dikkate alınarak;

- Farklı kalıp sistemi ile modada cinsiyetsizlik birleştirilerek her bireyi kapsayan tasarımlar oluşturulabilir.
- Çocuk, genç ve yetişkin olarak farklı yaş grupları özelinde cinsiyetsiz tasarımlar gerçekleştirilebilir.
- Bireylerin çeşitli beden tipleri ve vücut formları dikkate alınarak farklı kalıp sistemleriyle cinsiyetsiz tasarımlar oluşturulabilir.
- Farklı kumaşlar, boyama teknikleri ve desenler kullanılarak sıfır atık kalıp sistemiyle tasarımlar gerçekleştirilebilir.
- Engelli bireylere yönelik farklı kalıp teknikleri geliştirilerek cinsiyetsiz, doğal boyamalar ve Shibori teknikleri kullanılarak tasarımlar oluşturulabilir.
- Form farklılıkları: felç, serebral palsi, spina bifida, kas güçsüzlüğü, şekil bozukluğu, kemik hastalıkları gibi özel durumlu bireylere farklı kalıp

sistemleri ile cinsiyetsiz, doğal kumaş ve boyamalı tasarımlar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Ayranpınar, S. K. (2010). 17.-18. Yüzyıl döneminde Osmanlı kaftanları ve Japon kimonoları üzerine karşılaştırmalı çözümleri. Sanatta yeterlilik tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Bayburtlu, Ç. (2018). Kimono ve batı modasına etkisi. *International Journal Of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 3 (6), 55-81. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/642197> Erişim Tarihi: 01.01.2024
- Bursalıgil, G. (2019). Giysi tasarımında sıfır atık yöntemlerinin ve uygulamalarının incelenmesi, *International Journal Of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 4 (7), 81-100. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1496560> Erişim Tarihi: 04.03.2024
- Butler, J. (2020). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. İstanbul: Metis
- Can, Ö. ve Ayvaz, K. (2017). Tekstil ve modada sürdürülebilirlik. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 110-119. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1263291> Erişim Tarihi: 01.04.2024
- Cengiz, G. (2021). Sürdürülebilir tüketim ekseninde sürdürülebilir moda pazarlaması uygulamaları. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 131-144. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2107803> Erişim Tarihi: 03.01.2024
- Cebeci, D. (2013). *Ekolojik tekstillerin moda tasarımı üzerine etkileri*. Sanatta yeterlilik tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Crane, D. (2018). *Moda ve gündemleri*. Ayrıntı: İstanbul.
- Çeçindir, N. Y. (2020). *100 Soruda giysi mimarisi*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Davis, F. (1997). *Moda, kültür ve kimlik*. Yapı Kredi: İstanbul.
- Dayıoğlu, H. ve Karakaş, H. (2007). *Elyaf bilgisi*. Teknik: İstanbul.
- Enes, E. (2019). *Adaptation of zero-waste pattern design method to fashion industry with the case of Turkey*, Doktora tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir.
- Enes, E. ve Kipoz, Ş. (2019). Turkey fashion industry's cut-and-sew waste problem and its waste management strategies. *Tekstil ve Mühendis Dergisi*, 26 (113), 97-103.
- Enes, E. (2021). Sıfır atık moda tasarımı ve yapboz, mozaik ve çıkarma kesim yöntemlerinin incelenmesi. *Star Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 116-128. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2002903> Erişim Tarihi: 03.01.2024
- Erdoğan, Ç. ve İşgören, E. (1989). Hazır giyim işletmelerinin yapısal durumu ve işçiliğin kalite üzerindeki etkileri. *Tekstil ve Mühendis Dergisi*, 16, 159-173.
- Eser, B., Çelik, P., Çay, A. ve Akgümüş, D. (2016). Tekstil ve konfeksiyon sektöründe sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm olanakları. *Tekstil ve Mühendis Dergisi*, 23 (101), 43-60.

- Evecen, A. (2015). Baudrillard'dan modern toplumlara özgü bir moda kavramı çözümlemesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 216-226.
- Fletcher, K. (2008). *Sustainable fashion and textiles: Design Journeys*. London: Earthscan Publications.
- Foog, M. (2017). *Modanın tüm öyküsü*. Hayalperest: İstanbul.
- Görünür, L. ve Ögel, S. (2006). Osmanlı kaftanları ile entarilerinin farkları ve kullanılışları. *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 3 (1), 59-68.
- Gürcüm, B. ve Yüksel, C. (2012). Moda sektörünü “Yavaşlatan” eğilim: Eko moda ve Moda’da sürdürülebilirlik. *1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 48-51. Antalya.
- Himam, F. D. (2013). 16. yüzyıl giysi tarihi yazımı üzerine: Giysilerde Doğu-Batı etkileşimi, egzotizm ve güç, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (29), 91-116. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117784> Erişim Tarihi: 03.01.2024
- Joy, A., Sherry, J. F., Venkatesh, J. A., Wang, J. ve Chan, R. (2012). Fast fashion, sustainability, and the ethical appeal of Luxury brands. *Fashion Theory*, 16 (3), 273 – 296.
- Karatepe, Ş. (2013). *Üniversite öğrencilerinde cinsiyetsizleşme*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalabek, N. A., Sayar, A. ve Köse, F. (2022). Kültürler arası etkileşimde moda: Bizans pelerini ile Güney Amerika pançosu, *TJFDM*, 4 (3): 159-172. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2247182> Erişim Tarihi: 02.01.2024
- Kawamura, Y. (2016). *Moda-loji*. İstanbul: Ayrıntı.
- Koçu, R. T. (2021). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*, Doğan: İstanbul.
- Koç, F. ve Koca, E. (2015). Türk halk giyiminde kullanılan kolsuz kadın üstlükleri. *IV. Uluslararası Türk Sanatları Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri*. 14-16 Mayıs, 515-222.
- Kurtoğlu, N ve Şenol, D. (2004). Tekstil ve ekolojiye genel bakış, karsinojen ve alerjik etki yapabilen tekstil kimyasalları. *K.S.Ü. Fen ve Mühendislik Dergisi*, 7 (2), 6-38.
- Lin, J. ve Oxford, R. (2012). *Transformative eco-education for human and planetary survival*. Age Publishing Incorporation: USA
- Mauch, C. (2016). *Introduction: The call for zero waste*. RCC Perspectives No.3, A Future Without Waste? Zero Waste in Theory and Practice,
- Mangır, A. F. (2016). Sürdürülebilir kalkınma için yavaş ve hızlı moda. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* (19) 41.Yıl Özel Sayısı, 143-154.
- McQuillan, H. (2011). *Zero-Waste design practice: strategies and risk taking for garment design*. In T. R. Alison Gwilt, & T. R. Alison Gwilt (Ed.), *Shaping Sustainable Fashion Changing the Way We Make and Use Clothes*, Earthscan: London

- McQuillan, H. (2019). Zero waste design thinking. *Licentiate thesis. University of Boras Studies in Artistic Research* No: 29. Edt. Lars Hallnas, İsveç: Boras.
- Niinimäki, K. Ve Hassi, L. (2011). Emerging design strategies in sustainable Pproduction and consumption of textiles and clothing, *Journal Of CleanerProduction*, 1876-188
- Niinimäki, K. (2013). *Sustainable fashion: New Approaches*. Aalto ARTS Books: Helsinki.
- Nursari, F. Ve Djamel, F. H. (2019) *Implementing zero waste fashion in apparel design, Bandung Creative Movement International Conference in Creative Industries In 6th Bandung Creative Movement*, 98-104, Telkom University. Erişim Adresi: <https://media.neliti.com/media/publications/293212-implementing-zero-waste-fashion-in-appar-6d0f9339.pdf> Erişim tarihi: 23.05.2024
- Odabaşı, S. (2016). *Sürdürülebilir moda döngüsünde moda tasarımcısının rolü*, Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Osmanoğlu, R. (2019). *Giysi tasarımı ve üniseks kavramı*. Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Paralı, A. (2021). Sürdürülebilir moda kapsamında sıfır atık kalıp hazırlama tekniklerinin incelenmesi: Mozaik yöntemi örneği. *Ulakbilge*, 67, 1457–1474. doi: 10.7816/ulakbilge-09-67-07. Erişim Adresi: <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1642187560.pdf> Erişim Tarihi: 03.01.2024
- Rissanen, T. (2013). *Zero Waste Fashion Design: a study at the intersection of cloth, fashion desing and pattern cutting*, University of Technology: Sydney
- Rissanen, T. ve Mcquillan H. (2016). *Zero Waste Fashion Design*. Bloomsbury: London.
- Rissanen, T. (2008). *Creating fashion without the creation of fabric waste*. In J. H. Connie Ulasewicz (Ed.), *Sustainable fashion: Why now? A conversation exploring issues, practices, and possibilities* (184-206). New York: Fairchild Books.
- Rissanen, T. (2011). *Designing endurance*. In T. R. Alison Gwilt, *shaping sustainable fashion changing the way we make and use clothes* (127-138). Earthscan: London, United Kingdom.
- Sarı, S. (2017). İkonografik bağlamda Antik Dönem tuniklerinin form özelliklerinin incelenmesi. *Art Sanat*, Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/781586>
- Schipper, M. (2020). *Giymenin kısa tarihi*. Destek: İstanbul.
- Sezer, B. (2006). *Müller kalıp sistemi 46-52 beden (38-41 Yaka) klasik erkek gömleği kalıplarının antropometrik ve ergonomik uyumunun incelenmesi, geliştirilmesi*, Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şevkay, İ. (2021). *Sürdürülebilir giyim modasında modüler tasarım: Bir koleksiyon önerisi*, Yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi. İstanbul
- Tatar, B. (2019). *Modada cinsiyetsizlik kavramının etkileri*, Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Tez, Z. (2021). *Tekstil ve giyim kuşam sanatının kültürel tarihi*. Doruk: İstanbul

- Tizer, G. B. ve Sapmaz, N. (1965). *Giyim tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- Turan, T. (2020). Kostüm tarihi bağlamında eteğin moda dizgesindeki evrimi. *Lectio Socialis Research Article*, 4 (2), 139-158 Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1196624> Erişim Tarihi: 01.01.2024
- Türkmen, N. (2004). Sürdürülebilir bir tekstil endüstrisi için “Yavaşlık” ve alternatif üretim modelleri. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 59-61.
- Türkmen, N. (2009). *Tekstil ve moda tasarımı açısından sürdürülebilirlik ve dönüşüm*. Yüksek lisans tezi. Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Ülgen, P. (2012). Geç Ortaçağ Avrupa’sında kıyafet kültürüne genel bir bakış. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 465- 484. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223346> Erişim Tarihi: 02.01.2024
- Vatandaş, S. (2020). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları bağlamında kadının medyada metalaştırılması, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (36) ISSN:1308–9196
- Yılmaz, S. (2020). *Giysiler ne anlatır?* Mundi: İstanbul.
- Waquet, D. ve M. Laporte. (2011). *Moda*. Dost: Ankara.
- URL1 https://www.researchgate.net/publication/330142004_Psikologlar_Icin_LGBTI'lerle_Calisma_Kilavuzu Erişim Tarihi:20.01.2024
- URL-2, 3, 8, 20, 2 <https://tomboyx.com/blogs/news/genderless-clothing-ultimate-guide> Erişim Tarihi:14.04.2024
- URL-4 <https://www.oggusto.com/moda/moda-tarihi-ve-antik-cag> Erişim Tarihi:14.04.2024
- URL-5 <https://www.vam.ac.uk/articles/kimono#:~:text=Meaning%20'the%20thing%20to%20wear,all%20classes%20and%20both%20sexes> Erişim Tarihi:14.04.2024
- URL-6 <https://kulturveyasam.com/pantolonun-tarihi/#:~:text=%C4%B0lk%20pantolonla%20ilgili%20bilgiler%20M,kapatan%20pantolonun%20ilk%20%C3%B6rneklere%20rastlarlar> Erişim Tarihi:14.04.2024
- URL-7 <https://www.mylifetime.com/she-did-that/may-27-1818-amelia-bloomer-was-born-and-popularized-women-wearing-pants-under-their-skirts> Erişim Tarihi:14.04.2024
- URL-9 <https://www.pressturk.com/kadin-pantolonunun-tarihi/31428/> Erişim Tarihi:15.04.2024
- URL-10, 12, 13 <https://amst.umd.edu/news/brief-history-unisex-fashion-0> Erişim Tarihi:15.04.2024
- URL-11 <https://www.harpersbazaar.com/uk/fashion/a43338553/ysl-smoking-jacket/> Erişim Tarihi:15.04.2024
- URL-14 <https://www.forbes.com/sites/tomteicholz/2019/05/21/rudi-gerneich-fashion-made-for-these-times/?sh=33e1be5118c> Erişim Tarihi:15.02.2024

- URL-15 <https://u-pad.unimc.it/handle/11393/285946> Erişim Tarihi:15.02.2024
- URL-16 <https://www.archivepdf.net/post/what-kurt-cobain-means-to-men-who-don-t-fit-the-mold> Erişim Tarihi:15.02.2024
- URL-17 <https://beyondtalentrecruitment.com/blog/genderless-fashion#:~:text=With%20genderless%20clothing%20gaining%20traction,purchase%20more%20gender%2Dfluid%20clothes> Erişim Tarihi:15.02.2024
- URL-18 <https://www.universityoffashion.com/blog/embracing-genderless-fashion/> Erişim Tarihi:15.02.2024
- URL-19 <https://beyondtalentrecruitment.com/blog/genderless-fashion#:~:text=With%20genderless%20clothing%20gaining%20traction,purchase%20more%20gender%2Dfluid%20clothes>. Erişim Tarihi:13.03.2024
- URL-22 <https://www.universityoffashion.com/blog/embracing-genderless-fashion/> Erişim Tarihi: 13.03.2024
- URL-23, 24, 25, 26, 27, 28, 31 <https://www.basedistanbul.com/genderless-fashion-cinsiyetsiz-bir-dunya> Erişim Tarihi: 20.03.2024
- URL-29 <https://fashionreverie.com/?p=25736> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-30 <https://fashionreverie.com/?p=25736> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-32 <https://u-pad.unimc.it/handle/11393/285946> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-33 <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2015/04/when-unisex-was-the-new-black/390168/> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-34, 35, 36 <https://hypebeast.com/2021/9/new-york-fashion-week-spring-summer-2022-trends-gender-unisex> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-37 <https://www.radhourani.com/about> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-38 <https://goodstorystore.co.uk/collections/riley#:~:text=Riley%20Studio%20is%20a%20sustainable,life%2C%20not%20just%20a%20season> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-39 <https://i-and-me.com/london-denim/> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-40 <https://twopointtwestudio.com/about-us/> Erişim Tarihi:15.04.2024
- URL-41 <https://www.platform-mag.com/fashion/bloni-by-akshat-bansal.html>
- URL-42 <https://fashionweek.berlin/en/blog/single-news/genderneutral-genderfluid-genderless-mode-ohne-geschlechtergrenzen.html> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-43 <https://www.eirinnhayhow.co.uk/> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- URL-44 <https://www.stellamccartney.com/es/en/stellas-world/about-stella-mccartney.html> Erişim Tarihi:15.04.2024
- URL-45 <https://vogue.com.tr/sosyal-etki/surdurulebilir-modada-one-cikan-5-tasarimci> Erişim Tarihi:15.04.2024

URL-46 <https://www.vanityfair.com/style/2022/11/how-chloes-gabriela-hearst-turned-her-climate-obsession-into-high-fashion> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-47 <https://www.ganni.com/en/home> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-48 <https://www.greenfashionweek.org/> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-49 <https://fashionunited.com/companies/fashion-for-good> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-50 <https://www.ka-sha.com/pages/about> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-51 <https://connerives.com/pages/about> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-52 <https://vitelli.earth/about-vitelli/> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-53 <https://atmos.earth/by-walid-vintage-fashion-interview>
https://www.showstudio.com/contributors/duran_lantink#:~:text=Duran%20Lantink%20is%20a%20Dutch,sex%20workers%20in%20Cape%20Town. Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-54 <https://lagosfashionweek.ng/designers/lagos-space-programme> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-55 <https://bode.com/pages/about> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-56 https://www.designartmagazine.com/2023/03/designer-in-focus-yuimakanakazato_15.html Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-57, 63 <https://www.fibe.uk/> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-58 <https://fashionforgood.com/> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-59 https://fashionforgood.com/our_news/can-we-recycle-polyester/ Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-60 <https://maaari.co/products/pina-dress-1> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-61, 62 <https://orangefiber.it/news/hm-conscious/> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-64 <https://www.bananatex.info/index.html> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-65 <https://www.moma.org/collection/works/100361> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-66 <https://hollymcquillan.com/> Erişim Tarihi: 12.05.2024

URL-67 https://www.academia.edu/10737816/_Are_Clothes_Modern_La_moda_secondo_Bernard_Rudofsky <https://www.redressdesignaward.com/academy/resources/case-study/yeohlee> Erişim Tarihi: 10.05.2024

URL-68 <https://atacac.com/book/chapter2-5.php> Erişim Tarihi: 12.05.2024

- URL-69, 71 <https://kh-berlin.de/projekte/projekt-detail/1649> Erişim Tarihi: 16.05.2024
- URL-70 <https://www.fashionrevolution.org/boardmember/orsola-de-castro/> Erişim Tarihi: 16.05.2024
- URL-72 <https://hollymcquillan.com/category/sustainable-design-practice/page/2/> Erişim Tarihi: 16.05.2024
- URL-73 https://www.researchgate.net/profile/Moni-Pingki/publication/337076626_An_experiment_to_create_Zero_Wastage_Clothing_by_stitching_and_slashing_technique/links/5dc3d163a6fdcc2d2f Erişim Tarihi: 16.05.2024
- URL-74 <https://www.commonobjective.co/article/design-lessons-in-zero-waste> Erişim Tarihi: 5.06.2024
- URL-75 <https://www.commonobjective.co/article/design-lessons-in-zero-waste> Erişim Tarihi: 5.06.2024
- URL-76 <https://www.britannica.com/topic/anatta>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Anatt%C4%81> Erişim Tarihi: 2.01.2024
- Şekil 1: URL-1 <https://www.oggusto.com/moda/moda-tarihi-ve-antik-cag> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 2: URL-2 <https://www.oggusto.com/moda/moda-tarihi-ve-antik-cag> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 3: URL-3 <https://tr.linkedin.com/pulse/antik-yunan-kad%C4%B1nlar%C4%B1nda-moda-isil-saglam> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 4: URL-4, 5 <https://tr.pinterest.com/agntav/antik-yunan/>
<https://tr.pinterest.com/agntav/antik-yunan/> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 5: URL-6, 7 <https://tr.pinterest.com/agntav/antik-yunan/>
<https://tr.pinterest.com/agntav/antik-yunan/> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 6: URL-8, 9 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hanfu> <https://wannart.com/icerik/10523-kimononun-kisa-tarihi>
- Şekil 7: URL-10 <https://en.wikipedia.org/wiki/Houppelande> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 8: URL-11 https://en-m-wikipedia-org.translate.goog/wiki/Cross-dressing?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc
- Şekil 9: URL-12 <https://modakariyeri.com/andre-courreges/> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 10: URL-12 <https://modakariyeri.com/andre-courreges/> Erişim Tarihi: 14.04.2024

- Şekil 11: URL-13, 14
<https://www.scmp.com/magazines/style/luxury/article/3152233/how-britains-king-edward-vii-inspired-yves-saint-laurents-le>
<https://www.harpersbazaar.com/uk/fashion/a43338553/ysl-smoking-jacket/> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 12: URL-15 <https://amst.umd.edu/news/brief-history-unisex-fashion-0> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 13: URL-16 <https://www.oggusto.com/moda/gokyuzunden-ilham-alan-moda> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 14: URL-17 <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1922-1985-rudi-gerneich/> Erişim Tarihi: 16.04.2024
- Şekil 15: URL-18 <https://www.pinterest.es/pin/407857309975910949/> Erişim Tarihi: 17.04.2024
- Şekil 16: URL-19 <https://www.universityoffashion.com/blog/embracing-genderless-fashion/> Erişim Tarihi: 18.04.2024
- Şekil 17: URL-20 <https://www.philstar.com/lifestyle/fashion-and-beauty/2017/03/22/1681203/genderless-fashion-big-summer-trend> Erişim Tarihi: 19.04.2024
- Şekil 18: URL-21 https://tr.wikipedia.org/wiki/Sarah_Bernhardt Erişim Tarihi: 19.04.2024
- Şekil 19: URL-22 <https://tr.pinterest.com/pin/545005992383338966/> Erişim Tarihi: 18.04.2024
- Şekil 20: URL-23
https://br.pinterest.com/pin/516858494706745315/?amp_client_id=CLIENT_ID%28_%29&mweb_unauth_id=%7B%7Bdefault.session%7D%7D&simplified=true Erişim Tarihi: 15.04.2024
- Şekil 21: URL-24 <https://www.oceanproperty.co.th/th/> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 22: URL-25 https://tr.wikipedia.org/wiki/Comme_des_Gar%C3%A7ons Erişim Tarihi: 19.04.2024
- Şekil 23: URL-26 <https://fashiongonpost.com/yohji-yamamoto/> Erişim Tarihi: 19.04.2024
- Şekil 24: URL-27, 28, 29 <https://www.dazeddigital.com/beauty/article/42127/1/ezra-miller-wearing-make-up-gq-style-boys>
<https://www.harpersbazaar.com/celebrity/red-carpet-dresses/a28946272/zendaya-suit-bazaar-icons-2019/> <https://gcn.ie/miley-cyrus-doesnt-conform-gender-identity/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 25: URL-30 <https://www.universityoffashion.com/blog/embracing-genderless-fashion/> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 26: URL-31 <https://thelastfashionbible.com/2018/07/15/gender-neutral-fashion/> Erişim Tarihi: 10.05.2024

- Şekil 27: URL-32 <https://www.universityoffashion.com/blog/embracing-genderless-fashion/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 28: URL-33 <https://www.usmagazine.com/stylish/pictures/billie-eilishs-dramatic-style-evolution-photos/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 29: URL-34, 35, 36 <https://www.harpersbazaar.com/celebrity/red-carpet-dresses/g33770061/billy-porter-fashion/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
<https://www.harpersbazaar.com/celebrity/latest/a43753966/kristen-stewart-chanel-suit-met-gala-2023/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 30: URL-37 <https://thegrio.com/2021/04/11/kid-cudi-snl-dress> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 31: URL-38 <https://www.ifchic.com/en/designers/722-thom-browne> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 32: URL-39 <https://www.ellecanada.com/fashion/designer-dna-rad-hourani> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 33: URL-40, 41 <https://africaisnowmag.com/rich-mnisi/>
<https://www.dstngr.com/article/2019/6/19/rich-mnisi-collections-will-make-you-want-to-live-in-colour> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 34: URL-42 https://urbalovesm.best/product_details/49358067.html Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 35: URL-43 <https://i-and-me.com/london-denim/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 36: URL-44 <https://www.platform-mag.com/fashion/two-point-two.html> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 37: URL-45 <https://www.platform-mag.com/fashion/bloni-by-akshat-bansal.html> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 38: URL-46 <https://vogue.com.tr/sosyal-etki/surdurulebilir-modada-one-cikan-5-tasarimci> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 39: URL-47 <https://londonfashionweek.co.uk/designers/eirinn-hayhow> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 40: URL-48 <https://www.stellamccartney.com/tr/en/women> Erişim Tarihi: 14.04.2024
- Şekil 41: URL-49 <https://gabrielahearst.com/blogs/stories/about-the-brand#> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 42: URL-50 <https://www.ganni.com/en/home> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 43: URL-51 <http://www.delhistyleblog.com/2015/10/kasha-by-karishma-shahani-khan.html> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 44: URL-52 <https://www.elle.com/fashion/a36521085/conner-ives-fall-2021-interview/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 45: URL-53 <https://www.leatherluxury.it/en/news/237/from-vitelli-comes-leather-knitwear-with-minimal-environmental-impact> Erişim Tarihi: 10.05.2024

- Şekil 46: URL-54 <https://atmos.earth/by-walid-vintage-fashion-interview/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 47: URL-55 <https://1granary.com/designers-3/duran-lantinks-new-show-uses-drones-and-influencers-but-its-more-than-a-marketing-gimmick/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 48: URL-56 <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/15409/lagos-space-programme-adeju-thompson-interview> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 49: URL-57 <https://www.culturedmag.com/article/2019/06/14/bode> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 50: URL-58 https://www.designartmagazine.com/2023/03/designer-in-focus-yuima-nakazato_15.html Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 51: URL-59 <https://maaari.co/products/pina-dress-1> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 52: URL-60 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:A_traditional_dress_and_a_barong_made_of_pi%C3%B1a_fabric_displayed_at_the_National_Museum_in_the_Philippines.jpg Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 53: URL-61 <https://orangefiber.it/hm-conscious-exclusive/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 54: URL-62 <https://www.fibe.uk/> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 55: URL-63 <https://www.stellamccartney.com/gb/en/women/the-logo-bag/logo-fungi-forest-toile-de-jouy-tote-bag-502793WP02376106.html> Erişim Tarihi: 10.05.2024
- Şekil 56: URL-64, 65 <https://www.playfuldc.com/en/products/details83046.html> <https://www.universityoffashion.com/blog/tag/zero-waste/> Erişim Tarihi: 5.06.2024
- Şekil 58: URL-66 <https://hollymcquillan.com/category/history/> Erişim Tarihi: 5.06.2024
- Şekil 57, 61, 65, 66, 67, 68-69, 70, 71, 78, 81, 82, 83, 86: Rissanen, T. (2013). *Zero waste fashion design: a study at the intersection of cloth, fashion desing and pattern cutting*, University of Technology. Sydney
- Şekil 60, 76: Rissanen, T., ve Mcquillan H., (2016). *Zero waste fashion design*. London: Bloomsbury.
- Şekil 62: URL-67 <https://www.onlineclothingstudy.com/2023/03/what-is-zero-waste-pattern-making-its.html> Erişim Tarihi: 5.06.2024
- Şekil 63: URL-68 <https://thefashionglobe.com/fashion-industry-research-waste/> Erişim Tarihi: 05.06.2024
- Şekil 64: URL-69 https://www.researchgate.net/figure/Zero-waste-pattern-making-of-four-prototypes-in-2D-software-left-conventional-pattern_fig1_353023171 Erişim Tarihi: 05.06.2024

Şekil 73: URL-70 https://kipdf.com/zero-waste-pattern-cutting-workshop-in-aalto-university-zero-waste-fashion_5ac78c8c1723dd2edae0d452.html Erişim Tarihi: 10.06.2024

Şekil 74: URL-71 <https://kh-berlin.de/projekte/projekt-detail/1649> Erişim Tarihi: 10.05.2024

Şekil 75: URL-72 <https://designerdavidandersen.com/sustainable/> Erişim Tarihi: 12.05.2024

Şekil 77: URL-73 <https://arthistoryanimalia.com/2023/06/17/animal-art-of-the-day-for-m-c-eschers-birthday-eschers-reptiles/> Erişim Tarihi: 16.06.2024

Şekil 79, 80, 84, 85: URL-74, 75, 76 <https://hollymcquillan.com/> Erişim Tarihi: 16.06.2024

Şekil 87-132 Serap Tekin tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 1-2 Serap Tekin tarafından hazırlanmıştır.